

Ghid

pentru

educația timpurie a copiilor cu vârsta cuprinsă
între naștere și 3 ani

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI
Unitatea de Management al Proiectelor cu Finanțare Externă

Ghidul pentru educația timpurie a copiilor de la naștere la 3 ani
a fost realizat în cadrul

Proiectului pentru Educație Timpurie Incluzivă, din cadrul Programului de Incluziune Socială
cofinanțat de **Guvernul României și Banca Mondială.**

CUPRINS

1. Introducere

2. Educația timpurie. Obiectivele specifice ale educației timpurii a copilului de la naștere la 3 ani. Principii de bază ale practicii în educația timpurie

3. Premisele teoretice ale aplicării curriculumului

4. Aplicarea curriculumului pentru educația timpurie a copilului de la naștere la 3 ani.

4.1. Precizări generale - structura curriculumului pe domenii de dezvoltare.

4.2. Specificul învățării copilului de la naștere la 3 ani. Jocul copilului mic. Interacțiunea copilului cu adultul

4.3. Organizarea spațiului de învățare

4.4. Planificarea activităților

Specificul planificării activităților destinate copiilor cu vârsta până la 3 ani (tipurile de activități în educația timpurie a copilului (rutine, tranziții, activități de învățare). Exemple

Recomandări specifice privind programul zilnic. Exemple

Proiectarea activităților integrate . Exemple

4.5. Evaluarea copilului. Observarea copilului.

4.6. Rolurile educadorului în educația timpurie a copiilor cu vârsta mai mică de 3 ani

4.7. Parteneriatul în acțiunea educativă

5. Pregătirea copilului pentru creșă. Trecerea copilului de la creșă la grădiniță

Bibliografie

Capitolul 1. Introducere

România se înscrie într-un proces de abordare nouă a copilului generat de Convenția privind Drepturile Copilului, convenție ratificată de România în 1990 și accentuată de Legea 272/2004, privind promovarea și respectarea drepturilor copilului, și noile direcții educaționale. Educația timpurie preocupă specialiștii și factorii de decizie ai ultimilor ani, cu precădere din 2005, când se avansează ideea de a lărgi educația timpurie, introducând intervalul naștere–3 ani în sistemul de educație. Reglementările specifice introducerea educației în sistem public formal de la vârsta de 1 an. Finalitatea educațională urmărită de Curriculum-ul pentru educație timpurie a copilului de la naștere până la 3 ani *afirmă și susține ca fiecare copil să fie capabil să fie autonom, să comunice cu adulții și copiii din grup, să obțină abilități motorii coordonate, să se simtă în siguranță în spațiul creșei și să accepte absența părinților, să-și satisfacă curiozitățile și să se bucure de cunoștințele lui, să se simtă o persoană capabilă demnă și respectată.*

Curriculumul pentru educația timpurie a copiilor cu vârsta cuprinsă între naștere și 3 ani se raportează la câteva principii:

- ✓ Abordarea holistă a dezvoltării copilului.
- ✓ Educația centrată pe copil și pe dezvoltare globală în contextul interacțiunii cu mediul, natural și social;
- ✓ Adecvarea la particularitățile de vârstă și individuale.
- ✓ Evitarea exprimărilor, prejudecăților de tip discriminator.
- ✓ Incluziune socială; luarea în considerare a nevoilor educaționale speciale ale copiilor.
- ✓ Celebrarea diversității.
- ✓ Luarea în considerare a experienței culturale și educaționale cu care copilul vine din familie și comunitate.
- ✓ Centrarea pe nevoile familiilor .
- ✓ Valorificarea principiilor învățării autentice.

Conform Organizației Mondiale a Sănătății (1994), profilul psihomoral al copilului de azi se raportează la competențele psiho-sociale și la abilitățile vitale dobândite de aceștia:

- Luarea de decizii,
- Rezolvarea problemelor,
- Gândirea creativă,
- Gândirea critică,
- Comunicarea efectivă,
- Deprinderi de relații interpersonale,
- Autoapreciere,
- Empatie,
- Stăpânirea emoțiilor,
- Stăpânirea stresului.

În acest fel, determinăm ca fiind foarte important ca aria preocupărilor pentru creșterea calității intervenției educative pe lângă copilul foarte mic să se contureze în jurul necesității identificării soluțiilor pentru ca toți copiii să aibă acces la educație timpurie și să participe la viața socială.

Ghidul de aplicare a curriculumului pentru educația timpurie a copiilor cu vârsta cuprinsă între naștere și 3 ani își propune o trecere în revistă a argumentelor teoretice necesare abordării integrate a copilului, argumente sprijinite de exemple practice care pot să susțină adultul care intră în relație cu copilul mic, astfel încât interacțiunea să determine atingerea maximului de potențial pentru fiecare copil, în unicitatea sa. Spunem **ADULT** și se cuvine a detalia: acest ghid se adresează în egală măsură părinților și educatorilor, tuturor acelor care, prin natura activității pe care o desfășoară sau prin natura rolului pe care îl îndeplinește pe lângă copil, poate determina dezvoltarea sa globală. Fie că vom urmări paginile ce urmează cu ochiul profesionistului, fie că le vom urmări cu ochiul părintelui, mesajul cheie pe care va trebui să ni-l asumăm este:

Copilul este unic, are dreptul la copilărie și dezvoltare individualizată în sensul promovării propriei identități și trebuie să devină actor principal în propria-i viață, prin participare, exprimarea opiniei, nediscriminare. Copilul trebuie să fie susținut în devenirea sa de programe educative timpurii de calitate, construite pentru el și împreună cu el.

Dincolo de toate acestea, ne propunem să descoperim împreună „DE CE?”, „CUM?”, „CINE?” și „CU CE”, fără a considera că vom găsi toate răspunsurile la acestea. Dar, oricând, sunteți bineveniți să construim împreună pentru COPIL...

Capitolul 2. Educația timpurie. Obiective specifice și principii de bază

În ultimii ani apare tot mai evidentă nevoia se a acorda o atenție crescută primilor ani de viață ai copilului (și în acest sens ne referim la copil de la naștere la vârsta de 3 ani), cu atât mai mult cu cât este recunoscut faptul că în mica copilărie se pun bazele dezvoltării fizice și psihice ale copilului în dezvoltarea sa ulterioară. Pe nedrept, îngrijirii copilului i s-au atribuit doar obiective igienico-sanitar-medicale ce țin de dezvoltarea fizică, privând gestul îngrijirii de importanța sa în dezvoltarea socială, emoțională și psihologică a copilului. Îngrijirea copilului determină în bună măsură creșterea sa, împreună determinând și susținând dezvoltarea globală și integrată a copilului. Fiecare **intervenție pentru copil** (contactul cu adulții, manualitățile de îngrijire, rutine alimentare, programe de imunizare) sau **pe lângă copil** (amenajarea spațiilor în care copilul își petrece timpul acasă sau în comunitate) trebuie să fie considerate **intervenții educative**, ele devenind **intervenții împreună cu** copilul: copilul le asimilează, le integrează ca modele relaționare în funcție de care își structurează personalitatea.

În opinia specialiștilor, „educația timpurie este ansamblul tuturor obiectivelor, cunoștințelor și modalităților de realizare a dezvoltării optimale a copilului de la naștere până la 6-7 ani, bazat pe considerarea fiecărui act de îngrijire ca pe o experiență de învățare, educație și de creare de situații noi, predominant prin joc, care să stimuleze și să direcționeze cât mai devreme formarea personalității copilului. Acest proces este posibil numai în parteneriatul educațional dintre familie, profesioniști competenți și comunitate”.¹ Venind să accentueze grija aparte pentru vârsta mică a copilului, “educația timpurie este începută din primele momente ale vieții și susținută prin individualizarea și organizarea adecvată a influențelor educative directe și indirecte. Conceptul are două semnificații majore:

- 1) nu putem reduce educația copilului mic la educația preșcolară, care are sensul de educație în grădiniță;
- 2) necesitatea reconsiderării modului de organizare și influențelor educative la vârstele foarte mici (sugar și antepreșcolar)”².

Este important să amintim acest fapt, deoarece viața copilului până la vârsta de 3 ani se derulează în familie și în comunitate, iar strategiile educaționale trebuie să se extindă atât sub raportul vârstei la care are loc intervenția educativă, cât și sub raportul stabilirii actorilor intervenanți în actul educativ (atât părinți, cât și îngrijitori sau educatori care intră în contact cu copilul). Educația timpurie este un demers care vizează copilul și dezvoltarea sa integrată, dar și dezvoltarea abilităților parentale și instituționale cu scopul de a răspunde cât mai adecvat nevoilor individuale ale copilului.

Educația timpurie este parte componentă a conceptului „educației de-a lungul vieții” (concept introdus în anul 1990, în Thailanda, la Conferința Educației de la Jomtien), concept care are drept deziderat individualizarea actului educativ, în funcție de cerințele speciale

¹ „Educația timpurie în România”, Step by Step-IOMC-UNICEF, Vanemmonde, 2004

² Vrasmas, Ecaterina. “Educatia copilului prescolar. Elemente de pedagogie la vârsta timpurie”. Bucuresti, Editura Pro Humanitate, 1999 , pg.10.

ale fiecărui individ. Determinând ca importantă dezvoltarea permanentă a individului în evoluția sa (din perioada intrauterină, până la vârstele senectuții), se evidențiază necesitatea asigurării unor condiții optime pentru învățare și educație.

În cadrul acestui concept, educația timpurie îndeplinește roluri importante:

- „identifică startul dezvoltării;
- construiește premisele socializării și participării copilului;
- egalizează șansele la dezvoltare, participare și integrare fiecărui copil;
- responsabilizează familia, educatorii, comunitatea, societatea;
- propune și proiectează parteneriate educaționale;
- schimbă abordarea vârstelor mici în teorie și practică;
- oferă o perspectivă pozitivă, umanistă asupra educației, vârstelor copilăriei și activității de joc și învățare;
- schimbă curriculumul, îl flexibilizează pentru toți copiii;
- vede școala/grădinița ca instituție a dezvoltării, eliminând viziunea sancționatoare și etichetarea”³

2.1. Obiectivele specifice ale educației timpurii a copilului de la naștere la 3 ani.

Obiective specifice educației timpurii:

- dezvoltarea integrală normală și deplină a copilului, valorificându-se potențialul fizic și psihic al acestuia, respectându-se ritmul propriu de dezvoltare a acestuia, nevoile sale și specificul activității sale de bază în învățare– jocul;
- dezvoltarea capacității de a interacționa cu alți copii, cu adulții și mediul pentru a dobândi cunoștințe, deprinderi, atitudini și conduite noi. Încurajarea explorărilor, exercițiilor, încercărilor și experimentărilor, ca experiențe autonome de învățare;
- descoperirea de către fiecare copil a propriei identități, a autonomiei și dezvoltarea unei imagini de sine pozitive;
- sprijinirea copilului în achiziționarea de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini necesare acestuia la intrarea în școală și pe tot parcursul vieții

---

³ Păun Emil, Romița Iucu (coord.), *Educația Preșcolară în România*, Polirom, Iași, 2002, pg 80.

Obiectivele specifice ale educației timpurii

DEZVOLTAREA FIZICĂ, SĂNĂTATE SI IGIENA PERSONALĂ

Dezvoltarea capacității de coordonarea mușchilor mari ai corpului în scopul mișcării și deplasării; Dezvoltarea capacității de a utiliza mușchii mici ai mâinii în scopuri diferite; Dezvoltarea capacității de a-și utiliza simțurile (văz, auz, miros, gust, tactil, kinestezic) pentru a interacționa adecvat cu mediul; Dezvoltarea capacității fizice, a igienei personale și a sănătății; Dezvoltarea unui comportament alimentar sănătos în acord cu principiile nutriționale (dezvoltarea activităților de rutină zilnică) Demonstrează achiziționarea deprinderilor de păstrare a sănătății și igienei personale. Demonstrează abilități de autoprotecție față de obiecte și situații periculoase. Demonstrează conștientizarea și înțelegerea regulilor de securitate personală.

DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ

Dezvoltarea socială
Dezvoltarea abilităților de interacțiune cu adulții Dezvoltarea abilităților de a interacționa cu copii de vârstă apropiată. Dezvoltarea capacității de a urma regulile stabilite Dezvoltarea abilității de a negocia și a lua decizii Dezvoltarea abilităților de a înțelege trăirile altora

Dezvoltare emoțională
Dezvoltarea abilității de a se percepe pe sine (formarea eu-lui fizic și psihologic). Dezvoltarea autocontrolului emoțional abilității de a manifesta interes și

CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI ÎN ÎNVĂȚARE

Dezvoltarea abilității de a finaliza o activitate chiar dacă întâmpină dificultăți Dezvoltarea abilităților creative și a inițiativei inventive

DEZVOLTAREA LIMBAJULUI, A COMUNICĂRII SI PREMISELE SCRIS-CITITULUI

Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere. Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal Dezvoltarea capacității de a se exprima corect gramatical. Dezvoltarea interesului pentru carte lectură

DEZVOLTAREA COGNITIVĂ SI CUNOASTERA LUMII

Dezvoltarea capacității de a înțelege relația cauza-efect Dezvoltarea abilității de a utiliza experiențele anterioare pentru a găsi soluții noi

2.2. Principii de bază ale practicii în educația timpurie

Pentru atingerea obiectivelor specifice ale educației timpurii a copilului de la naștere la 3 ani este important să menționăm principiile care trebuie să coordoneze toate acțiunile educative. Atunci când proiectăm o acțiune educativă (strategie sau program educativ, o planificare a activităților curente sau tematice sau atunci când avem o „simplă” interacțiune cu copilul) este important să ținem cont de TOATE aceste principii. Nerespectarea unuia dintre ele, atrage după sine alterarea rezultatului activităților pe care le dezvoltăm pentru copil. Premisa principală a tuturor acestor principii este *unicitatea copilului, cu nevoile sale specifice și particulare*.

- ✓ **Principiul considerării copilului ca un întreg**, abordarea holistică a dezvoltării copilului presupune preocuparea permanentă a adulților care au o intervenție de îngrijire, creștere și educație pe lângă copil pentru cunoașterea acestuia ca individualitate și adaptarea intervențiilor la profilul individual al copilului. ***Copilul este unic și dezvoltarea sa trebuie abordată integrat***, centrându-se pe ***adecvarea intervențiilor educative la particularitățile de vârstă și individuale ale acestuia***. Individualitatea fiecărui copil trebuie recunoscută și fiecare copil trebuie tratat în acord cu nevoile sale, fiecare copil oferindu-i-se oportunități egale de a se juca, învăța și dezvolta în funcție de maximum său de potențial.
- ✓ **Educația centrată pe copil și pe dezvoltare globală** în contextul interacțiunii cu mediul, natural și social; accentul în educația timpurie trebuie pus pe constituirea capacităților exploratorii și de relație ale copilului, pe cultivarea independenței și spiritului de responsabilitate ale acestuia. Organizarea mediului în conformitate cu nevoile copilului, constituie baza stimulării independenței de alegere a acestuia, de explorare și de dobândire a capacităților și abilităților necesare dezvoltării sale unitare, integrate. Programele educative își pot propune să adecveze mediul în care copilul se dezvoltă. Relaționarea cu adulți capabili să identifice și să recunoască nevoile copilului, să evalueze progresele sale asigură și să planifice intervenții de îngrijire, creștere și educație este premisă principală în dezvoltarea armonioasă a copilului. Răspunsurile afective pozitive din partea adulților de referință pentru copii (părinți, familie, cadre didactice) determină consolidarea nemijlocită a dezvoltării acestora. Relaționarea pozitivă cu egalii de vârstă susțin copilul să se rephereze ca parte integrantă în grupul său social, îl susțin pe acesta să se rephereze ca individualitate, să capete conștiința propriei identități și să deprindă respect și acceptare pentru ceilalți membri ai grupului său.
- ✓ **Incluziune socială și luarea în considerare a nevoilor educaționale speciale ale copiilor**. Educația timpurie permite depistarea precoce a potențialelor dizabilități ale copilului, astfel încât, prin elaborarea programelor adecvate nevoilor de îngrijire, creștere și educare ale acestuia să se determine facilitarea accesului la servicii educative care îl potențiază și care îl

susțin în dezvoltarea sa. Prin educația timpurie, trebuie să se urmărească evitarea accentuării situațiilor care duc la diverse situații de handicap: fizic, psihologic sau social. Toți copiii trebuie să se simtă acceptați și valorizați, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie, clasă socială, dizabilitate, să poată avea acces la programe educative adecvate individualității lor. De aici, putem accentua un alt principiu, și anume **principiul diferențierii și individualizării** care implică:

- identificarea timpurie a copiilor cu cerințe educative speciale și cu risc de eșec școlar;
- derularea unor programe de diferențiere și individualizare curriculară, care să permită evitarea apariției problemelor asociate sau efectelor secundare unei rămânări în urmă în dezvoltare;
- promovarea unor acțiuni complexe de asistență psihopedagogică, medicală, socială care să dubleze intervenția educațională diferențiată;
- asigurarea intervenției educaționale precoce pentru depășirea dificultăților într-un mediu tolerant și flexibil;
- asigurarea șanselor egale de dezvoltare a fiecărei individualități și pregătirea pentru integrarea socială și școlară.

✓ **Principiul respectării depline a drepturilor copilului** cuprinse în documentele internaționale:

- Convenția cu privire la drepturile copilului (septembrie 1990);
- Declarația Conferinței mondiale de la Jomtien, Thailanda (1990) referitoare la “Educația pentru toți”;
- Declarația de la Salamanca (1994), cu privire la asigurarea accesului participării și calității educației pentru toți.

De asemenea, **Drepturile copilului** fac subiectul expres al **Legii numărul 272 privind protecția și promovarea drepturilor copilului**⁴ promulgată de către Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului în anul **2004**.

Drepturile copiilor pot fi grupate în trei categorii

✓ **Drepturi de protecție, care se referă la protecția împotriva oricăror forme de abuz fizic sau emoțional, precum și împotriva oricăror forme de exploatare.** Majoritatea drepturilor copilului au un caracter protector. Copiii trebuie protejați împotriva unor situații de risc. Protecția este necesară și în cazul copiilor aflați în situații vulnerabile: copii refugiați, copii cu dizabilități, copii aparținând minorităților naționale. Copiii au dreptul să fie protejați împotriva: oricăror forme de violență, abuz, rele tratamente sau neglijență; pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante; lipsirii, în mod ilegal, de elementele constitutive ale identității sale sau de unele dintre acestea.

---

⁴ *Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, „Rolul și responsabilitățile personalului didactic în protecția și promovarea drepturilor copilului” – București, Editura Trei, 2006*

☑ **Drepturi de dezvoltare, care se referă la disponibilitatea și accesul la toate tipurile de servicii de bază, precum educația și serviciile de îngrijire medicală.** Tuturor copiilor trebuie să li se asigure satisfacerea nevoilor de bază, nu numai pentru supraviețuire și protecție, ci și pentru a-și dezvolta personalitatea, talentele, abilitățile mentale și fizice. Ei au nevoie de tot ceea ce îi poate ajuta să crească și să se dezvolte. Toate lucrurile de care au nevoie copiii pentru dezvoltare trebuie să corespundă fiecărui stadiu de dezvoltare în parte. Dacă se sare o etapă, copilul va avea nevoie de ajutor special pentru a o compensa. Dacă se ratează această „fereastră de oportunitate”, copilul va avea nevoie de îngrijire specială sau de recuperare ca să ajungă din urmă stadiul de dezvoltare.

Prin urmare, copiii au drepturi de dezvoltare, precum dreptul la educație, dreptul la îngrijiri medicale, dreptul la asistență socială și dreptul la joacă.

Părinții, atât mama, cât și tatăl, sunt principalii responsabili pentru asigurarea dezvoltării copilului, care trebuie să țină seama de capacitățile în dezvoltare ale copilului și de drepturile de participare ale copilului. Statul trebuie să ajute părinții în această sarcină prin furnizarea unor facilități precum școli, spitale ș.a.m.d.. Copiii au dreptul de a primi o educație care să le permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității lor. Ambii părinți sunt responsabili pentru creșterea copiilor lor.

Copiii au dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o pot atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept. Copiii au dreptul la odihnă și vacanță.

☑ **Drepturi de participare, care se referă la dreptul copilului de a fi implicat în deciziile care îl privesc.** Drepturile de participare le permit copiilor să aibă un cuvânt de spus în ceea ce privește viața lor. Acestea le oferă copiilor posibilitatea de a-și exprima părerile, de a discuta problemele pe care ei le consideră importante, precum și de a căuta și a primi informații relevante pentru ei.

Toate drepturile menționate se bazează pe patru principii fundamentale.

📖 **Principiul nediscriminării**, conform căruia trebuie să i se asigure fiecărui copil toate drepturile, fără deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, origine etnică sau socială, avere, dizabilitate, statut la naștere sau alt statut al său, al părinților săi sau al tutorilor săi legali.

📖 **Principiul interesului superior al copilului** trebuie să primeze în toate acțiunile care privesc copiii. Aceasta nu înseamnă că interesul superior al copilului va fi întotdeauna singurul factor hotărâtor ce trebuie luat în seamă, dar că „pot exista interese competitive sau conflictuale privind drepturile omului, de exemplu între copii luați separat, între diferite grupuri de copii și între copii și adulți”. Cu toate acestea, interesul copilului trebuie avut în vedere în orice situație și trebuie demonstrat că interesele copilului au fost analizate și luate în considerare cu prioritate.

📖 **Dreptul la supraviețuire și dezvoltare** include mai multe drepturi. Unele articole din lege subliniază rolul-cheie al părinților și al familiei în dezvoltarea copilului, precum și obligația statului de a-i sprijini. Protecția împotriva violenței și

exploatării este la fel de necesară pentru asigurarea dezvoltării optime a copilului; acest principiu stabilește, spre exemplu, obligația de a proteja copiii străzii, prin asigurarea recunoașterii și respectării drepturilor acestora, inclusiv dreptul la educație și la îngrijire medicală.

 Dreptul copilului de a-și exprima liber opiniile asupra oricăror probleme care îl privesc, precum educația, sănătatea, mediul, este un alt principiu de luat în considerare pentru implementarea tuturor celorlalte drepturi din Legea nr. 272/2004. Copiii, de exemplu, trebuie implicați sistematic în deciziile luate la școală sau de instanțele judecătorești, atunci când părinții divorțează sau în caz de adopție.

Astfel, este recomandată **evitarea exprimărilor, prejudecăților de tip discriminator** de către cadrul didactic, personalul non-didactic, copii și părinți. Fiecare copil trebuie tratat cu aceeași atenție, evitându-se stereotipiile și etichetările legate de gen, cultură, religie, rasă, clasă socială, handicap etc. În elaborarea intervențiilor educative, este necesară **luarea în considerare a experienței culturale și educaționale cu care copilul vine din familie și comunitate**. De asemenea, cadrul didactic nu trebuie să se comporte cu prejudecăți față de copii din cauza comportamentului părinților.

- ✓ **Centrarea pe nevoile familiilor** în scopul creării unui parteneriat strâns cu familia, incluzând participarea părinților la organizarea și desfășurarea activităților. Este dificil să vorbim de individualizarea programului de educație timpurie a copilului fără a ține cont de particularitățile familiei din care acesta provine și al cărui reprezentant este. Dacă nu reușim să determinăm specificitatea familiei și să identificăm nevoile și reperele culturale, resursele și competențele personale ale acestora, nu vom putea vorbi de parteneriat în acțiunea educativă. Pe de altă parte, este important să ne bazăm pe suportul familiei în evaluarea și dezvoltarea programelor educative, răspunsul din partea acestora putând să descrie impactul social pe care îl au acțiunile educative propuse.
- ✓ **Valorificarea principiilor învățării autentice.** Învățarea efectivă este dependentă de rezultatul interacțiunii dintre copil și mediul în care își derulează activitatea. Programele educative trebuie să identifice și să folosească metode care să se adreseze dezvoltării integrate a copilului, în educația timpurie, forma specifică de învățare fiind **jocul**. Dezvoltarea copilului este dependentă de ocaziile de explorare și experimentare, într-un mediu securizant socio-afectiv, care să permită alegerea liberă a jocului și stimularea copilului, în concordanță cu nevoile sale. *Principiul diversității contextelor și situațiilor de învățare* subliniază importanța oferirii de către adult în mediul educațional a contextelor și situațiilor de învățare cât mai diverse, care îl implică cognitiv, emoțional, social și motric pe copil. Fiecare moment al zilei reprezintă o oportunitate de învățare și cu cât contextele de învățare sunt mai diverse, cu atât sunt mai valoroase experimentele de învățare.
- ✓ **Principiul alternării formelor de organizare a activității și a strategiilor de învățare.** Învățarea are loc fie prin sarcini individuale, fie prin sarcini în perechi sau în grupuri mici, fie cu întreaga grupă, dar eficiența învățării este atunci când sunt

utilizate în momentul oportun în funcție de particularitățile de vârstă și individuale, de obiective, conținuturi, momentul zilei. Fiecare moment al zilei reprezintă o oportunitate de învățare și cu cât contextele de învățare sunt mai diverse ca atât sunt mai valoroase experimentele de învățare.

- ✓ **Respectarea coerenței și continuității curriculumului** pentru educația timpurie a copiilor cu vârsta cuprinsă între naștere și 7 ani. În educația timpurie abordarea interdisciplinară a conținuturilor este o necesitate ce decurge din nevoia firească a copilului de a explora mediul înconjurător, fizic și social, de a-l cunoaște și a-l stăpâni, iar integrarea informațiilor, priceperilor, deprinderilor diverse în jurul unor teme care le-au stârnit interesul face parte din modul lor natural de a învăța. Studiarea integrată a realității îi permite copilului explorarea în mod global a mai multor domenii de cunoaștere, iar abordarea interdisciplinară a conținuturilor educației timpurii permite luarea în considerare a nevoilor de cunoaștere a copiilor mici și abordarea unor subiecte de interes.

Capitolul 3 : Premisele teoretice ale aplicării curriculumului

În preocupările internaționale actuale pentru creșterea calității intervenției educaționale devine tot mai necesar să se identifice soluții pentru ca toți copiii să aibă acces la educație și să participe la viața socială, să se integreze în societate. În acest context, al determinării rolurilor și valorii intervenției educaționale la vârstele mici ale copilăriei, educația devine „o construcție permanentă în care centrală este atitudinea creatoare și unică, proprie fiecărui individ”.⁵

Este recunoscut faptul că dezvoltarea integrată a copilului se află în dependență cu respectarea nevoilor specifice ale copilului. Practica educațională recunoaște trei nevoi fundamentale :

- **Nevoia de securitate afectivă care constituie baza autonomiei în procesul de asumare a independenței copilului.**
- **Nevoia de diferențiere, de recunoaștere a identității copilului, construirea imaginii de sine care se stabilește doar în măsura în care el experimentează.**
- **Nevoia de explorare, de stăpânire a mediului, în contextul în care nevoile afective și de diferențiere sunt satisfăcute.**

Pentru satisfacerea acestor nevoi, din perspectiva educației timpurii, distingem câteva cerințe specifice pentru intervenția educativă⁶:

- *Copilul necesită, prin imaturitatea fizică și mintală, îngrijire și atenție din partea întregii societăți;*
- *Respectarea copilului indiferent de problemele de dezvoltare pe care le are – copiii care trăiesc în situații dificile sunt lipsiți de ocaziile necesare dezvoltării și de aceea au nevoie de atenție specială;*
- *Intervenția educativă se adresează tuturor copiilor, nediscriminativ – toți copii, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie sau alte criterii trebuie să se bucure de condițiile care le permit dezvoltarea integrată pentru atingerea maximului lor de potențial; de aceea, unul dintre principiile educației timpurii este raportarea la valorile culturale diverse, ca sursa de experiență și învățare.*
- *Implicarea familiei și a comunității în decizia și acțiunea educativă, părinții având rolul principal și determinant în îngrijirea, creșterea, dezvoltarea și educarea copilului.*

⁵ Conform - Volum coordonat de Păun, Emil și Iucu, Romiță „Educația preșcolară în România”, Editura Polirom, 2002, pagina 53.

⁶ Text adaptat - Volum coordonat de Păun, Emil și Iucu, Romiță „Educația preșcolară în România”, Editura Polirom, 2002, pagina 54.

În cele ce urmează, vom trece în revistă principalele teorii care pot genera metodologii adecvate ale intervenției educative timpurii și care vin să argumenteze necesitatea acestora.

● Teoria atașamentului

Cercetările realizate asupra atașamentului la copil au fost puternic influențate de teoria psihanalitică a lui Freud, care a accentuat importanța relației mamă-copil.

Bowlby (1969) și alți cercetători influențați de teoria psihanalitică credeau că *relația de atașament care se dezvoltă între copil și mamă conduce la formarea bazelor tuturor relațiilor interpersonale* de mai târziu.

În primul an de viață copilul își dezvoltă securitatea și atașamentul de bază față de părinți sau alte persoane care-l îngrijesc.

Termenul de atașament a fost introdus de John Bowlby (1959) pentru a descrie legătura afectivă și durabilă dintre indivizi, adeseori între mamă și copil. Un atașament față de cineva înseamnă să cauți apropierea și contactul cu acea persoană, dar mai ales în situații de insecuritate (experiențe noi, pe care un copil nu le stăpânește). Comportamentul de atașament evidențiază formele diferite ale atașamentului pentru realizarea sau menținerea acestei apropieri. Atașamentul poate fi observat cel mai bine atunci când copilul este speriat, obosit, bolnav sau are nevoie de forme speciale de îngrijire.

Ainsworth și colaboratorii (1971) au descris trei modele de atașament care pot fi prezente în grade variate:

Atașamentul sigur – copilul are încredere că părinții vor fi disponibili, receptivi și îi vor acorda ajutor dacă s-ar ivi situații dificile sau i-ar fi teamă. Cu această convingere, copilul are curajul să exploreze lumea. Acest model este dezvoltat și menținut de către părinți, fiind în primii ani disponibili, atenți la semnalele copilului și capabili să-i ofere liniște și alinare ori de câte ori acesta are nevoie de ea.

Atașamentul anxios – copilul este nesigur că părinții vor fi disponibili, receptivi și gata să-i ofere ajutorul când sunt solicitați. Din cauza incertitudinii, copilul trece prin anxietate/teamă de separare și tinde să fie timorat în manifestarea comportamentului în mediului său. Acest model este menținut de părinții care uneori sunt disponibili, dispuși să acorde ajutor copilului lor, iar alteori nu. Amenințările cu bătaia (“*să vezi tu ce îți fac!*”) sau cu abandonul (“*dacă mai plângi, aici te las, să plângi până nu mai poți!*”) sunt folosite în creșterea și educarea copilului. Acestea pot conduce la trăirea de către copil a sentimentului de nesiguranță care se poate croniciza în timp. Acest tip de atașament poate fi observat la tipul de copil „iubitor”, cel care-și sacrifică propriile nevoi pentru a le satisface pe cele ale adulților

sau la copilul care trăiește cu mare suferință orice despărțire de părinte, chiar dacă este pentru scurtă durată (nu se poate despărți de părinte pentru a investi spațiul de joc al creșei/centrului de zi).

Evitarea anxioasă a atașamentului – copilul nu are încredere că părinții vor reacționa în mod pozitiv și vor fi gata să-și ofere ajutorul. Copilul se așteaptă la respingere din partea părinților și încearcă să se descurce fără dragostea și ajutorul celorlalți. El luptă pentru a deveni independent emoțional. Acest tip de atașament este văzut în relațiile părinți-copil în care copilul a devenit independent în mod prematur și a cărui dezvoltare este mult precece (sunt copii care tind să se ridice în picioare și să înceapă să meargă de la 7-8 luni, copii care nu au nici o reacție de căutare cu privire la sprijinul din partea părinților în momentele de separare).

Evaluarea schemei de atașament al copilului aflat la vârsta de un an este înalt predictivă pentru comportamentul copilului la creșă/centrul de zi. Copiii care dovedesc o relație de atașament sigură cu mama lor vor fi cooperanți, iubiți de ceilalți copii din colectivitate, plini de energie, pricepere și resurse. Copiii cu relație de atașament anxioasă, evitantă, vor manifesta comportamente ostile, antisociale, vor fi izolați afectiv și vor căuta prea multă atenție. Copiii cu atașament nesigur vor fi tensionați, încordați, impulsivi, cu sentimente de neputință, ușor de frustrat și vor cere multă atenție de la persoanele din jur.

● Teoria umanistă

Teoria umanistă dezvăluie o viziune holistică asupra dezvoltării umane, susținând că omul este mai mult decât o colecție de instincte, tendințe sau condiționări *fiecare persoană fiind unică și demnă de respect*.

Maslow afirma ca fiecare dintre noi are natura lui proprie și o puternică motivare pentru a-și exprima aceasta natură. Primordial pentru om este asigurarea nevoilor bazice ale supraviețuirii - nevoile biologice. Ierarhic urmează nevoile de securitate și stabilitate, apoi nevoia de dragoste și apartenență, nevoia de stimă (stima de sine-nevoia de succes, de reușită și un statut corespunzător posibilităților individului). Ultima treaptă a acestei ierarhii o constituie afirmarea și actualizarea potențialului persoanei în societate. *Armonia dezvoltării este rezultatul satisfacerii tuturor acestor trebuințe*.

La baza teoriei umaniste a lui Rogers stă ideea că în devenirea sa, omul poate ajunge la nivelul cel mai înalt al posibilităților sale cu ajutorul persoanelor apropiate (familie, prieteni). Acestea trebuie să ne ofere ajutor necondiționat. Cu alte cuvinte ei trebuie să ne iubească și să ne respecte indiferent de ceea ce facem noi.

● Teoria cognitivă

Piaget a considerat inteligența ca pe o formă de dezvoltare prin interacțiunea cu mediul. Copilul fiind activ, acționează continuu asupra mediului său, observând efectul pe care îl are acțiunea sa. **Când se gândește, copilul efectuează operații mintale.** O operație reprezintă orice set de acțiuni care produc un efect asupra mediului. Pe măsură ce copilul începe să stăpânească noi abilități, acestea apar în procesele sale de gândire sub forma structurilor cognitive denumite scheme. O schemă conține toate ideile, amintirile, capacitățile și asocierile legate de un anumit set de operații asupra mediului. Piaget considera că dezvoltarea cognitivă are loc prin procesul construirii și dezvoltării de scheme noi și al extinderii celor existente, astfel încât să se aplice la un domeniu mai vast. Pe măsură ce crește și interacționează cu mediul, copilul își dezvoltă și își modifică schemele în mod continuu. O schemă este o structură pe care o utilizăm ca fir director în comportamentul nostru. Nu percepem fiecare lucru nou din viața noastră ca fiind la fel de nou în fiecare zi, ci facem apel la experiențele și capacitățile dobândite anterior pentru a ști ce trebuie să facem. Piaget considera că procesul gândirii a luat naștere ca rezultat al evenimentelor neașteptate. **Jean Piaget consideră că pentru dezvoltarea abilităților cognitive este mai important cum gândește copilul decât ceea ce știe la un moment dat.** Piaget descoperă patru stadii de dezvoltare intelectuală, fiecare dintre ele corespunzându-i un anumit tip de gândire.

- **de la naștere la 2 ani - stadiul senzorio – motor.** Copilul folosește simțurile și abilitățile motorii pentru a înțelege lumea. Aceasta perioadă începe cu reflexele și se termină cu schemele senzorio-motorii. Copilul înțelege ca un obiect există chiar dacă nu se mai afla permanent în câmpul său vizual. Începe să-și amintească și să-și reprezinte experiențele (reprezentări mintale). În acest stadiu copilul experimentează lumea prin percepții imediate și prin activitate fizică gândirea fiind dominată de principiul „aici și acum”.
- **de la 2 la 6 ani - stadiul preoperațional.** Copilul folosește gândirea simbolică incluzând achizițiile din sfera limbajului în activitatea de cunoaștere a lumii înconjurătoare. Gândirea este egocentrică, cunoașterea fiind făcută din perspectiva proprie. În perioada preoperațională pot fi percepute cel mai clar diferențele între gândirea copiilor și gândirea adulților. Aceasta este perioada în care se dezvoltă limbajul și Piaget considera că utilizarea limbajului de către copil demonstrează o reducere treptată a egocentrismului. La început, copilul prezintă o vorbire egocentrică, dar, treptat devine conștient că, utilizând limbajul pentru comunicare. Principala sarcină a perioadei preoperaționale este de a pregăti copilul pentru perioadele ulterioare și, în acest scop, copilul învață tot timpul din ce în ce mai multe despre mediu. O caracteristică a acestei perioade, observată de Piaget, este tendința de a generaliza excesiv regulile pe care le-a învățat. Numai prin aplicarea regulii copilul învață modalități diferite de a o utiliza. De exemplu, la începutul acestei perioade copilul ar putea numi toate animalele mici „cățel”, dar cu cât perseverează mai mult, cu atât își dă mai bine seama că există diferite tipuri de animale mici și că toate au nume diferite. Prin procesele de asimilare și acomodare copilul își extinde schemele, aplicându-le la mediu, până când își formează un set operațional de structuri. La sfârșitul perioadei preoperaționale, copilul este dotat destul de bine cu scheme adecvate pentru a face față principalelor provocări din mediul său.

- **de la 7 la 11 ani - stadiul concret operațional.** Copilul înțelege și folosește operațiile logice în rezolvarea de probleme. În această perioadă copilul își definește noțiunea de "număr", "clasificare" și "conservare". Copiii aflați în această perioadă sunt caracterizați de o dorință extraordinară de a culege informații despre lume: deseori ei adună liste considerabile de fapte sau de date despre un subiect de interes.
- **de la 12 ani - stadiul operațiilor formale.** Copilul începe să abstractizeze, să gândească de la real la concret la ceea ce poate fi posibil, ipotetic.

● Teoria dezvoltării psihosociale

Erikson a afirmat că individul, de-a lungul dezvoltării sale, se confruntă cu o serie de conflicte care trebuie să fie rezolvate în vederea dezvoltării unei personalități sănătoase. El a evidențiat opt stadii în teoria sa; în fiecare stadiu, individul se confruntă cu un alt conflict. Totuși, este necesară rezolvarea conflictelor inițiale, pentru a-i asigura individului capacitatea de a le stăpâni pe cele ulterioare, procesul poate fi văzut ca un progres pas cu pas. Ne vom referi la primele 5 stadii, care acoperă perioada copilăriei, făcând mențiunea că în accepțiunea lui Erikson, **dezvoltarea Eului continuă toată viața și că fiecare vârstă se confruntă cu propriul său set de probleme și conflicte.**

Primul stadiu are la bază conflictul **încredere-neîncredere (de la naștere până la aproximativ un an)**: copilul trebuie să-și stabilească atitudinea de bază față de lumea din jurul său. Dacă în acest stadiu beneficiază de satisfacție și confort, acest lucru îl va ajuta să-și dezvolte o atitudine mai încrezătoare. Dacă îngrijirile nu sunt consistente, rezultă neîncredere față de cei de care depinde copilul, apoi față de toți indivizii.

Pe măsură ce copilul învață să meargă, se confruntă cu **alt conflict de autonomie-îndoială (între 1 – 3 ani)**. Potențialul său fizic și activarea dorinței de independență, reușitele sau eșecurile în demersul explorator, îi pot dezvolta încrederea sau îl pot face să se simtă devalorizat.

Al treilea stadiu apare pe măsura dezvoltării sociale și fizice, când copilul se confruntă cu conflictul dintre **inițiativă și vinovăție (între 3 și 6 ani)**. Deoarece copilului i se cere să-și asume din ce în ce mai multă responsabilitate pentru viața sa, el poate ajunge să-și dezvolte un puternic simț de inițiativă sau poate ajunge să se simtă vinovat că nu și-a îndeplinit corespunzător responsabilitățile.

Copilul mai mare (6 -11 ani) se confruntă cu conflictul sânguință-inferioritate, pe măsură ce are de înfruntat tot mai multe provocări noi. Copilul poate să se străduiască să le depășească sau poate să capete un sentiment caracteristic de incapacitate.

Al cincilea stadiu apare la 12 - 20 de ani, când trebuie rezolvat conflictul identificare-confuzie de rol.

● Teoria inteligențelor multiple

Conform cu teoriei inteligențelor multiple a lui Howard Gardner, există o diversitate de abordări și talente pe care un om folosește pentru a percepe, înțelege și a-și forma o imagine asupra lumii, deci, mai multe tipuri diferite de inteligență. Copiii au inteligențe diferite, inteligențe multiple, care le influențează modul de a învăța. Acestea sunt : inteligența lingvistică, inteligența logico-matematică, inteligența spațială, inteligența kinestezică , inteligența muzicală, inteligența interpersonală, inteligența intrapersonală.

Gardner afirmă în raport cu dezvoltarea copilului și modul în care se manifestă inteligențele multiple :

- Cu toții deținem aceste inteligențe, dar în grade diferite. Fiecare copil are un profil intelectual propriu, are propria metodă de rezolvare a problemelor. Dacă adoptăm o intervenție educativă standard, fără a ține cont de individualitatea copilului, riscăm să nu răspundem tuturor nevoilor unui copil.
- Inteligențele multiple se pot dezvolta doar în contextul în care are posibilitatea să le utilizeze, atunci când este stimulat în acest sens.
- Inteligențele multiple nu se dezvoltă niciodată în mod izolat, ci în interacțiune una cu cealaltă.

Capitolul 4. Aplicarea curriculumului pentru educația timpurie a copilului de la naștere la 3 ani

4.1. Precizări generale-structura curriculumului pe domenii de dezvoltare

Prin dezvoltare, în general, se înțelege un proces complex de trecere de la inferior la superior, de la simplu la complex, printr-o succesiune de etape, de stadii, fiecare etapă reprezentând o unitate funcțională închegată, cu un specific calitativ propriu. Dezvoltarea umană este un proces continuu, care începe în perioada prenatală și este un proces în dinamică de-a lungul întregii vieți, însă dezvoltarea fizică și psihologică a copilului este puternic determinată de experiențele primilor ani de viață. Importanța primilor ani de viață a fost de nenumărate ori afirmată de specialiști ca fiind perioada în care omul se dezvoltă mai mult decât în tot restul vieții.

Este recunoscut faptul că:

- ✓ Primii trei ani de viață sunt definatorii pentru parcursul ulterior al individului, copilul este capabil să învețe de la naștere, în acești primi ani organizându-se structurile psihologice în proporție de 60% (Bloom, 1994).
- ✓ Dezvoltarea și creșterea copilului se face într-un ritm rapid, schimbările survenind de la o zi la alta. Dezvoltarea și învățarea copilului reprezintă un proces continuu care se bazează pe experiențele și cunoștințele anterioare ale copilului.
- ✓ Dezvoltarea fizică, senzorială, emoțională și limbaj evoluează integrat, astfel încât fiecare domeniu contribuie la dezvoltarea tuturor celorlalte. Orice interacțiune a copilului cu mediul său și cu adultul este un act de învățare.
- ✓ Toți copiii parcurg aceleași stadii de dezvoltare, ritmul diferă însă de la un copil la altul.
- ✓ Siguranța și confortul emoțional este fundalul pe care se organizează achizițiile copilului indiferent de domeniul de dezvoltare. Stabilitatea, consecvența și predictibilitatea relațiilor sunt elementele care îi determină echilibrul emoțional care dau coerența funcționării neuropsihologice a creierului.

Trecerea de la o etapă de dezvoltare la alta implică atât acumulări cantitative, cât și salturi calitative, acestea aflându-se într-o condiționare reciprocă. Dezvoltarea are caracter ascendent, asemănător unei spirale, cu stagnări și reveniri aparente, fiind un proces integral. Toate dimensiunile dezvoltării sunt interdependente, se află într-o strânsă determinare și relaționare, se influențează reciproc și se dezvoltă simultan.

Din punct de vedere istoric, conceptul de „domeniu de dezvoltare” apare în secolul XX, între cele două războaie mondiale. Printre primii care urmăresc dezvoltarea copilului de la naștere este Arnold Gesell și el elaborează una dintre primele inventare de dezvoltare structurat pe domeniile de dezvoltare. După concepția lui Gesell este divizat în: domeniul motor, cognitiv-senzorial, Limbaj și comunicare, autonomie și deprinderi de autoservire. Gesell urmărește evoluția copilului în funcție de creștere și de maturizarea sistemului nervos și a procesului de achiziții în plan psihologic.

Această abordare a dezvoltării copilului și a achizițiilor sale este utilizată de mai toți specialiștii preocupați de evoluția neuropsihică a copiilor de vârstă mică, amintim R. Spitz, Brunet, Lezine, Nancy Bayley și alții.

Noțiunea de "etapă de dezvoltare" definește totalitatea trăsăturilor specifice unei anumite etape de viață comune pentru copiii de aceeași vârstă. În evoluția creșterii și dezvoltării, copiii cunosc lumea prin simțurile și corpul lor. Au nevoie de explorări repetate ale mediului ambient, de timp pentru integrarea informațiilor, respectul față de copil demonstrându-se adesea prin recunoașterea nevoilor, competențelor, abilităților și comportamentelor sale de către cei care fac parte în mod constant din mediul său de dezvoltare: părinți, bunici, sisteme colective de educație, societate. Atunci când ne referim la dezvoltarea copilului, trebuie să reținem un aspect foarte important: **dezvoltarea este un proces individual și, deși etapele de dezvoltare sunt atribuite copilului în general, ține de unicitatea copilului.**

Educația timpurie a copilului de la naștere până la 3 ani include abordarea convergentă a copilului prin acoperire nevoilor de igienă și sănătate, dezvoltare fizică, cognitivă și social-emoțională. Copilul este o entitate care evoluează în parcursul său educațional acordat la timpul și societatea din care face parte și acesta determină obiectivele și conținuturile educației în consens cu epoca respectivă.

Curriculumul este organizat pe **domenii de dezvoltare** în cadrul cărora sunt formulate **obiective cadru** și **obiective de referință** care respectă nivelul de dezvoltare etapizat pe vârste (**naștere – 18 luni, 19 luni - 36 luni**). Precizăm că domeniile de dezvoltare sunt diviziuni convenționale necesare din rațiuni pedagogice, de asigurare a dezvoltării plene a copilului, complete, dar și de observare a evoluției sale. Există o intricare și participare interrelațională între toate domeniile, astfel că fiecare achiziție într-un domeniu influențează semnificativ progresele din celelalte domenii. Domeniile de dezvoltare sunt instrumente pedagogice esențiale și pentru a realiza individualizarea educației și învățării, acestea dând posibilitatea de a identifica atât aptitudinile cât și dificultățile fiecărui copil în parte.

Domeniile de dezvoltare vizate de curriculum:

- ✓ **DEZVOLTAREA FIZICĂ, SĂNĂTATE SI IGIENA PERSONALĂ** – cuprinde o gamă largă de deprinderi și abilități (de la mișcări largi, cum sunt săritul, alergarea, până la mișcări fine de tipul realizării desenelor sau modelarea), dar și coordonarea, dezvoltarea senzorială, alături de cunoștințe și practici referitoare la îngrijire și igienă personală, nutriție, practici de menținerea sănătății și securității personale.
- ✓ **DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ** – vizează debutul vieții sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili și menține interacțiuni cu adulți și copii. Interacțiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înșiși și lumea din jur. Dezvoltarea emoțională vizează îndeosebi capacitatea copiilor de a-și percepe și exprima emoțiile, de a înțelege și

răspunde emoțiilor celorlalți, precum și dezvoltarea conceptului de sine, crucial pentru acest domeniu. În strânsă corelație cu conceptul de sine se dezvoltă imaginea despre sine a copilului, care influențează decisiv procesul de învățare.

- ✓ **CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI ÎN ÎNVĂȚARE** – se referă la modul în care copilul se implică într-o activitate de învățare, modul în care abordează sarcinile și contextele de învățare, precum și la atitudinea sa în interacțiunea cu mediul și persoanele din jur, în afara deprinderilor și abilităților menționate în cadrul celorlalte domenii de dezvoltare.
- ✓ **DEZVOLTAREA LIMBAJULUI, A COMUNICĂRII ȘI PREMISELE CITIRII ȘI SCRIERII** – vizează dezvoltarea limbajului (sub aspectele vocabularului, gramaticii, sintaxei, dar și a înțelegerii semnificației), a comunicării (cuprinzând abilități de ascultare, comunicare orală și scrisă, nonverbală și verbală) și prechizițiile pentru scris-citit și însoțește dezvoltarea în fiecare dintre celelalte domenii.
- ✓ **DEZVOLTAREA COGNITIVĂ ȘI CUNOASTEREA LUMII** – a fost definită în termenii abilității copilului de a înțelege relațiile dintre obiecte, fenomene, evenimente și persoane, dincolo de caracteristicile lor fizice. Domeniul include abilitățile de gândire logică și rezolvare de probleme, cunoștințe elementare matematice ale copilului și cele referitoare la lume și mediul înconjurător.

Plecând de la profilul psihomoral al copilului propus de către OMS în 1994, profil care se raportează la competențele psiho-sociale și abilitățile vitale dobândite de copil, au apărut practici pedagogice care au încurajat schimbarea abordării de la curriculum centrat pe disciplină la un curriculum centrat pe copil. Intervenția de îngrijire, creștere și educație a copilului de la naștere până la 3 ani urmărește dezvoltarea integrată a copilului și se bazează pe relația dintre fiecare domeniu de dezvoltare a copilului și, în cadrul acestora, pe fiecare etapă specifică de dezvoltare a acestuia. Situarea copilului în centrul organizării procesului de predare – învățare atrage după sine abordarea integrată a potențialului copilului și găsirea acelor intervenții didactice care să permită stimularea performanței copilului. Crearea unui mediu educațional adecvat, în vederea stimulării continue a învățării spontane a copilului, relaționarea permanentă cu un adult pregătit să răspundă nevoilor de dezvoltare ale copilului și accesul nemijlocit al copilului la activități integrate, punând accent deosebit pe joc ca metoda de baza a acestui proces definesc educația timpurie abordată integrat.

Pe parcursul întregului capitol vom detalia și explicita maniera de abordare a intervențiilor de îngrijire, creștere și educație a copilului, pornind de la ideea dezvoltării integrate a copilului.

4.2. Specificul învățării copilului de la naștere la 3 ani

4.2.1. Jocul copilului mic

Cercetătorii arată că **jocul este forma dominantă a activității infantile**. Jocul are întotdeauna o valoare funcțională imediată sau tardivă. El pregătește numeroasele adaptări și fixează achizițiile prețioase ale copilului. Mai ales pentru vârsta mică copilăriei, procesul educativ poate beneficia de avantajele pe care le prezintă jocul, dacă sunt create condiții optime pentru exprimarea conduitei ludice și se apelează strategic (în funcție de vârsta copilului), la diferitele forme de joc din repertoriul infantil: jocul de mișcare, jocul de construcție, jocul cu reguli, jocul simbolic. **Fiind principalul său tip de activitate, copilul se exprima în și prin joc.**

Pentru copiii mici, jocul înseamnă învățare!

Acest tip de activitate se caracterizează printr-un context de stări, sentimente și emoții pozitive, care permit ființei umane aflate în etapele timpurii ale dezvoltării sale să învețe (explorând spațiul, manipulând jucării sau diferite alte obiecte, rezolvând situații, depășind obstacole) și să-și dezvolte abilitățile psihomotrice, cognitive, emoționale și sociale. Copilul poate experimenta prin joc eficiența diferitelor conduite, singur sau într-un grup restrâns, fără teama și fără a se simți judecat de adulți. Prin joc copiii se exprimă liber!

Este important să înțelegem ce reprezintă jocul pentru copii, cu mintea adultului și ochii copilului!

Jocul este pentru copil singurul mod prin care experimentează și integrează noțiuni noi, concepte noi. **Jocul este o activitate ce face parte din viața noastră, un mod natural de a interacționa cu mediul și cu cei din jur și are un rol important în dezvoltarea afectivă, socială, fizică și intelectuală a copilului.**

Garvey (1977) prezintă o serie de caracteristici ale jocului:

- Jocul este în mod esențial plăcut și asociat cu afecte pozitive.
- Este o activitate executată de dragul ei, este recompensatoare în sine și nu depinde de realizarea scopurilor din afara situațiilor de joc.
- Este spontan și voluntar și nu este provocat sau controlat de altcineva.
- Necesită o implicare activă a participantului
- Nu este același lucru cu viața reală și nu trebuie luat în sensul strict.

Potrivit lui Gardner (1982), scopurile jocului în dezvoltarea copilului sunt:

- Mai bună cunoaștere a lumii;
- Un control mai adecvat al problemelor și al temerilor;
- Înțelegere superioară a propriei persoane și a raportului cu lumea;
- Oferă de la început posibilitatea explorării relației dintre realitate și fantezie;
- O arenă în care formele de gândire semiologice, intuitive, pot fi liber testate.

Piaget a investigat **legătura dintre evoluția jocului și dezvoltarea gândirii** și a susținut faptul că nivelul de dezvoltare al copiilor poate fi dedus, în parte, din activitățile de joc. Piaget susține că **jocul este o expresie a procesului de asimilare în care copilul încearcă să înțeleagă lumea din jur și să o schimbe pentru a corespunde propriei înțelegeri și experiențe**. El a formulat trei stadii principale ale activității de joc:

- *Deprinderea de joc* – corespunde stadiului sensorio-motor al dezvoltării. Se pune accentul asupra exersării și controlului mișcărilor și asupra explorării obiectelor prin observare și atingere. Activitatea de joc a copiilor conține multe mișcări repetitive care sunt făcute din simpla plăcere de a-și demonstra măiestria deprinderilor.
- *Jocul simbolic* – corespunde cu stadiul preoperațional. Copilul angajează fantezia și produce realul în joc, se bucură când folosește un obiect pentru a-l simboliza pe altul.
- *Jocul cu reguli* – caracterizează stadiile operaționale. Procesele de gândire ale copilului devin mai logice, iar jocul implică utilizarea regulilor și procedeelelor.

Teoria psihodinamică a dezvoltării vede în joc, **un mijloc de eliberare a emoțiilor îngrădite**. Copiii folosesc jocul pentru a explora și controla propriile sentimente despre viață, exteriorizându-și teama și anxietatea într-o situație sigură. *Jocul poate fi considerat un mecanism de apărare împotriva problemelor și o modalitate de control a comportamentului.*

S-a afirmat că din punct de vedere social există o secvență clară a dezvoltării identificată în stilul de joc al copilului, în special în primii ani de viață. Din acest punct de vedere, recunoaștem următoarele tipuri de joc:

- **jocul copilului sugar** - prin zâmbet, privit și gângurit ca răspuns la atenția și îngrijirea acordată de adult. La acest tip de joc suntem interesați să identificăm modalități de relaționare între părinte și copil.
- **jocul solitar** - începe de la un an și este o formă de joc singur a copilului sau cu adulții din jurul lui
- **jocul paralel (alături de ceilalți)** - începe la 1 an și 6 luni și durează până la 2 ani. Copiii se joacă singuri chiar când sunt împreună cu alți copii și conștienți de prezența acestora

- **jocul asociativ** - în acest tip de joc copiii se reunesc cu alți copii pentru a face o activitate, dar nu lucrează împreună și nici nu colaborează
- **jocul cooperant (împreună cu ceilalți)** - unde copiii se adună pentru a vorbi, pentru a se juca, a realiza acțiuni împreună. Acest tip de joc apare după 3 ani.

Pentru cei din jur, pentru adulți, este foarte important să știm cu ce anume este “înarmat” copilul pentru a se juca, referindu-ne la abilitățile, calitățile și competențele sale. Toate în funcție de vârsta sa și de stadiul său de dezvoltare.

De aceea, este bine să cunoaștem ceea ce este normal să poată face un copil la o anumită vârstă, întrucât riscăm să îi cerem acestuia prea mult sau prea puțin. *Stima de sine și imaginea despre sine a copilului se construiește în conformitate cu modul de reacții pe care cei din jur le au în raport cu el ca persoana, cu ceea ce face el.* Astfel, nu este corect din partea noastră să îi pretindem copilului să împartă o jucărie cu altcineva, când acesta nu este pregătit să împartă. Iar dacă reacția noastră nu este corectă, este posibil ca micuțul să se simtă fie incapabil să ne satisfacă dorințele (deci ne dezamăgesc!), fie să “corespundă” așteptărilor noastre, în defavoarea dorințelor sale.

Dezvoltarea jocului la copilul mic

În primele luni de viață (până în 6 luni), forma cea mai frecventă de joc este **jocul exercițiu**, *copilul se joacă pentru a-și cunoaște propriul corp.* Copilul își explorează corpul și se joacă cu propriile-i mâini. Pe măsură ce crește, copilul își dezvoltă abilitățile motrice și își extinde aria de acțiune, deci și modul în care se raportează la cei din jur. Copilul este interesat de obiecte, dar nu de ele în sine, ci de manipularea lor.

Interacțiunea adult-copil la această vârstă este definită de **crearea condițiilor de joc pentru copil**. Se află la *debutul imitației*, de aceea, *are nevoie de modele pe care să le poată imita.*

In timpul masajului, adultul de referință îl ajută pe copil să facă mișcări pe care acesta nu le-a mai făcut înainte. Ulterior, copilul le va repeta, prin imitație.

Între 7 -12 luni, jocul copilului se îndreaptă spre exterior. Acum putem vorbi de *explorarea complexă a obiectelor*. În afara propriului corp, copilul va dori să cunoască și corpul celor din jur. Descoperă cu plăcere fața adultului, băgând mâna în ochi, gură, nas. *Imită sunetele și gesturile pe care adulții le fac.*

În permanență copilul are nevoie de prezența adultului în jurul său și va fi singurul partener de joc al acestuia: îi zâmbește, își ascunde fața într-un joc de “cucu-bau!”, aruncă jucăriile de nenumărate ori din pătuț (*repetitivitate și reproducere a aceluiași gest/mișcări*) din

pătuț pentru a-i fi aduse înapoi de adult, arată jucăria adultului și apelează la degetul adultului să apese pe butonul prea dur a unei jucării.

În această perioadă, sunt foarte utile jucăriile care "produc zgomote", cele tip "surpriză", cutiuțe care au un buton de plastic moale și pe care dacă le apeși, deschid capacul cutiei din care ies diverse figurine, însoțite de diverse sunete. Sunetul și surpriza îl stimulează pe copil să caute, să descopere și să înceapă să integreze ideea obiectului care există și dacă nu îl vede.

Doar într-o singură situație copilul acceptă să apeleze la alt copil: atunci când acesta este fratele sau sora sa mai mare, adică o persoană care este permanentă în viața sa. Acest lucru nu înseamnă că se poate juca împreună cu acesta și o jucărie. Apelează la fratele sau sora sa în măsura în care acesta îi răspunde ca un adult.

De la 12 la 18 luni, continuă *jocurile de imitație și debutează jocurile de limbaj*. Copilul devine "un partener" în relația cu adultul în sensul în care răspunde interacțiunilor, dar le și inițiază. Spre doi ani, copilul începe să se separe de adulți. Se poate alătura unui grup de copii pentru momente scurte de timp. Își poate petrece mult timp privind jocul unui alt copil sau îi va răspunde dialogului inițiat de acesta (va "povesti" cu acesta despre ce face: "Uite! Merge!" "Are roți"). Va fi curios și va încerca să se joace cu jucăria altui copil, însă va pândi un moment de neatenție a acestuia și o va "fura".

Jocul copilului de 18-36 luni se "specializează", câștigă în complexitate pentru că încep *jocurile de construcție, desenul și jocurile imaginative*. În această perioadă, are nevoie de prezența adultului, însă nu neapărat și de intervenția acestuia. Atitudinea copilului este ambivalentă în situațiile de joc: sunt situații în care copilul nu dorește ca inițiativele din cadrul jocului să fie preluate de către adult și situații în care, datorită unui sentiment de neîncredere în el sau al unei nevoi de valorizare, solicită adultul să "facă în locul său". Este o perioadă sensibilă, de aceea trebuie să știm când îl ajutăm, când îl laudăm și când îi acordăm independența.

În momentele "de solitudine", în care copilul desenează, este bine să-i ședem alături și să îl lăsam să deseneze. Pentru a antrena exercițiul de limbaj, putem vorbi despre desenul său. În nici un caz sa nu îl întrebăm: "Ce ai vrut să desenezi aici?", ci să utilizăm formule de genul: "**vrei să îmi vorbești despre desenul tău?**". Cea de-a doua întrebare îl valorizează și îi dezvoltă imaginația. Prima, îl pune în situație de test și îl inhibă. Dacă ține creionul "incorect" în mână, îi putem corecta cu blândețe poziția. Când desenează pe o foaie de hârtie (de preferat una mare de tip A3), nu trebuie să-l corectăm, **copiii văd lumea altfel decât noi**. Acum jocul său are un rezultat: desenul. Și este o adevărată tragedie dacă nu este laudat rezultatul. Sau dacă un alt copil vine și dorește să pună fie și un punct pe foaia lui!

În jocul copilului nu există corect sau incorect, există doar o continuă interacțiune cu obiectele și cei din jur, un lanț de încercări care îl ghidează în procesul învățării!

*El începe să "clădească" cu orice: așează pernțe una peste alta, alătură perechi de pantofi, ordonează creioanele. Cu alte cuvinte, integrează noțiuni despre matematică, logică, pune ordine în lucruri. *Li face plăcere să dărâme ceea ce a construit, iar dărâmarea în sine îi provoacă o bucurie mare. Își exprimă bucuria faptului că este convins că va putea construi alt bloc, că poate stăpâni ceva anume.**

Nu trebuie să ne așteptăm să permită unui alt copil să intre în jocul său. Dacă vor sta împreună la aceeași masă (sau unul lângă celalalt, pe asfalt), vor dori fix aceeași foaie, aceeași culoare, aceeași... *Adultul trebuie să învețe să tacă în acest moment. Îi putem lăsa să își gestioneze singuri conflictele. Atâta timp cât nu sunt în pericol (nu se lovesc, nu utilizează creioanele pentru a se lovi), nu trebuie să intervenim. Dacă totuși conflictul escaladează, îi luăm din spațiul fizic în care se derulează cearta dintre cei doi prin distragerea atenției către alt tip de activitate.*

În jurul vârstei de 2 ani și jumătate, copilul începe jocurile de imaginație: va reproduce aceeași ceartă pe care a avut-o cu fratele sau sora sa în jocul cu o păpușa. Numai ca în această situație, va lovi păpușa. Dar *acest lucru îi este permis*. Păpușa se strică, putem cumpăra alta. In acest fel, *își descarcă emoțiile negative, frustrările. Sunt momente foarte importante și care ne pot vorbi despre modul în care copilul integrează și reproduce experiențe potențial traumatice. Observând jocul simbolic al copilului ("De-a...") aflăm modul în care copilul înțelege lumea din jurul lui, modul în care el se poziționează în această lume.*

Spre 3 ani (și chiar mai mult), începe să se apropie de alți copii în intenția de a se juca împreună: "de-a mama și de-a tata", de-a vânzătorul de dulciuri...de-a orice. *Își asumă diverse roluri și integrează diverse situații.* Adultul își pierde din importanța, devine doar persoana care poate "juca un rol" și nu cel care inițiază, corectează. **Copilul știe cine este "EL", ce vrea și ce poate.** Începe să înțeleagă care sunt regulile, dar le uita repede. De aceea este bine să găsim toate formulele și să utilizăm toate mijloacele pentru a-l ajuta să înțeleagă și să integreze regulile din viața de zi cu zi (**programul zilnic, succesiunea dintre activitățile unei zile, sunt elemente care îl ajută să dobândească și să respecte regulile**)

Însa, sub aspectul jocului, **maturizarea sa la această vârstă nu-i permite să poată juca un joc cu reguli impuse de adulți de genul:**"să zicem că suntem marțieni și că nu avem voie să mergem decât cu genunchii la piept!". Nu știe foarte clar ce sunt marțienii, nu are capacitatea fizică de a merge cu genunchii la piept mult. Jocurile cu reguli impuse de adulți și chiar și jocul cu reguli propuse de el vin mai târziu în dezvoltarea sa (6-7 ani).

După cum am văzut, copilul își creează jocuri pe măsură ce experimentează, exersează și integrează informații și își consolidează abilități și deprinderi. Adultul trebuie să știe să îl observe pe copil și să răspundă solicitărilor copilului, dar să îl

antreneze în diverse jocuri simple. Un material care cuprinde o baterie de jocuri care pot fi propuse copilului cu vârsta între 0 și 3 ani este „Activități de învățare pentru copiii foarte mici (de la naștere la 3 ani)”, de Squibb Betty și Deitz J Sallz, UNICEF (Vanemmonde, 2005)

4.2.2. Interacțiunea cu adultul. Siguranța emoțională. Persoana de referință afectivă

Primele relații ale copilului se leagă cu mama sa sau cu persoana care îi satisface nevoile de bază. De aceea, **comportamentul copilului este condiționat de comportamentul, stilul de relaționare al adultului care îl îngrijește**. În scurt timp, în această diadă (copil-mamă) se realizează schimburi interpersonale și calitatea relației depinde în mare măsură de sensibilitatea adultului, de fluxul de acțiune dinspre și înspre copil, de comportamentul copilului, de răspunsul la stimuli. Această spirală relațională definește modul de raportare la lumea exterioară și îl ajută pe copil să integreze experiențele, să exploreze, să învețe.

În absența mamei/tatălui, trebuie să i se acorde copilului posibilitatea unei relații afective continue cu un adult. Indiferent de mediul în care ne desfășurăm activitatea, în cadrul relației de îngrijire, creștere și educare a copilului 0-3 ani, ne aflăm într-o poziție de receptor/inițiator al interacțiunii cu copilul, preluând într-o mare măsură acțiunile parentale.

Datorită momentelor de interacțiune foarte încărcat de afecte (separarea de părinți, coșmarurile din timpul somnului de după-amiază, momentele de igienă ale copilului), este posibil să se producă un transfer afectiv, putem deveni persoana de referință din punct de vedere afectiv pentru copil. **Copilul mic are abilitatea de a investi afectiv și în alte persoane decât mama sau tatăl său, dispunând de schema atașamentelor multiple.** Datorită acestui tip de relație cu care copilul ne investește, *se impune efortul de a limita numărul de persoane care trebuie să se ocupe de un singur copil* (educatori în schimburi de ture, îngrijitoare, bucătărese, etc.), astfel încât, *să se asigure continuitatea prezentei noastre lângă copil și pentru a crea o constanță în atitudinile de îngrijire și educative.*

Trebuie să fim pregătiți să facem față acestui rol, ba mai mult, ar fi cât se poate de util ca **echipa grupei/creșei să stabilească ca metodologie de lucru nominalizarea câte unei persoane de referință pentru fiecare copil în parte.** Este adevărat, persoana de referință nominalizată administrativ nu coincide întotdeauna cu persoana de referință care răspunde nevoilor afective ale copiilor, însă un astfel de rol este util deoarece:

- Presupune o relație de interacțiune privilegiată (ajutorul în momentul mesei, al îmbrăcatului);
- Este o relație de atașament care nu este identică cu cea pe care copilul o are cu părinții, însă referirile fiind în raport cu acest pattern.

Teoria atașamentului, dezvoltată de John Bowlby, descrie atașamentul ca un dublu proces, complex, în care copilul devine legat emoțional de membrii familiei sale, de obicei de mama, tata, frați, persoane de ocrotire.

Există 3 modele de atașament care pot fi prezentate în grade diferite :

- 🏠 **Atașament sigur** se dezvoltă atunci când copilul **are încredere** în disponibilitatea părinților. El știe că părinții vor fi lângă el și îl vor susține în cazul în care va avea probleme. De aceea copilul se simte capabil să exploreze lumea, să caute și să încerce lucruri noi.

- ✦ *Atașamentul angoasat, ambivalent* se dezvoltă atunci când copilul nu este sigur pe protecția și disponibilitatea părinților de a-l ajuta dacă va avea nevoie. Copilul se „agață” și cere atenție tot timpul. Are dificultăți în a explora lumea externă și se arată angoasat. Aceasta se datorează faptului că uneori părintele este disponibil, uneori nu. Cel mai adesea părintele se folosește de amenințarea cu separația sau abandonul în scop „didactic”.
- ✦ *Atașamentul evitant* presupune o lipsă de încredere în faptul că atunci când va cere îngrijiri le va primi, ba din contra, crede că va fi respins. Eșecurile relaționare repetate din copilărie îl pot transforma într-o persoană izolată, ostilă sau chiar antisocială.

Atașamentul ajută copiii să:

- ✓ Stabilească și să mențină relații sănătoase cu alți copii și adulți;
- ✓ Fie plini de încredere;
- ✓ Se dezvolte armonios
- ✓ Aibă încredere în oameni și să își păstreze independența;
- ✓ Fie capabili să ofere și să primească afecțiune;
- ✓ Gândească logic și intuitiv;
- ✓ Fie interesați de lucrurile noi;
- ✓ Înceapă să învețe din greșeli și succese
- ✓ Solicite ajutorul atunci când au nevoie de el;
- ✓ Dezvolte conștiința proprie.

Pentru a înțelege mai bine cum se formează atașamentul la copii, vom analiza **ciclul Tensiune-relaxare și ciclul de Inițiere a Interacțiunilor Pozitive**.

Ciclul Tensiune-Relaxare

Atunci când copilul are o nevoie, în mod firesc acesta va fi tensionat, anxios, supărat, agitat, începând chiar să plângă. În această situație, persoana de referință îi va satisface nevoia iar copilul se va relaxa. Acest ciclu nevoie-răspuns se repetă în fiecare zi. Copilul învață să aibă încredere în adult pentru că știe că dacă are o nevoie, există cineva care va veni și i-o va satisface. *Această acțiune duce la construirea unei relații apropiate, bazată pe încredere între copil și adult, adică de formare a atașamentului.*

Ciclul de Inițiere a Interacțiunilor Pozitive

Reprezintă o altă cale de construire a atașamentului, adultul inițiind diferite activități cu copilul în loc să aștepte ca acesta să aibă o nevoie. În această situație, *atașamentul se construiește prin repetarea multiplelor sarcini și interacțiuni zilnice* ale vieții de familie: jocul împreună, pregătirea și luarea mesei împreună, ajutorul în gospodărie etc.

Deși copilul poate forma și alte atașamente, se consideră că există totdeauna un comportament de atașament care diferă calitativ de celelalte. Orice persoană care oferă mai multă stimulare și interacțiune poate deveni obiect de atașament în relația sa cu copilul. **Calitatea interacțiunii decide calitatea atașamentului.**

⁷In relația sa cu un adult de referință, copilul își poate răspunde la o seama de întrebări:

- ? Oamenii mă aud? Mă ascultă?
- ? Cine sunt oamenii importanți pentru mine?
- ? Eu sunt important pentru cineva?
- ? Sunt competent? Cum pot deveni competent?
- ? Oamenii se bucură când sunt împreună cu mine?
- ? Sunt în siguranță dacă spun ceea ce simt și gândesc?
- ? Ce anume mă interesează?

Ce trebuie să facem NOI, adulții?

În interacțiunea constantă a noastră cu un copil, când suntem persoana de referință, trebuie să îl ajutăm să-și răspundă la aceste întrebări. Cum îl putem ajuta pe copil în dezvoltarea sa?

- Trebuie să putem fi prezenți lângă el, pentru a-i răspunde nevoilor sale imediate, așa cum o face părintele sau când este în mediul familiar;
- Trebuie să respectăm copilul, cu toate capacitățile sale, cu istoria sa familială, cu toate influențele culturale;
- Trebuie să fim pozitivi în relația cu el, să-l valorizăm permanent și să-l acompaniem în ambivalentă să: dependent-independent, știind când să îl ajutăm să se îmbrace și să ne retragem când își dorește intimitatea.
- Să îi controlăm comportamentul, pentru a învăța să își exprime sentimentele și nevoile într-un mod cât mai puțin deficitar pentru el;
- Să îl ascultăm, să-i dăm ocazia să ne vorbească despre el și tot ce îl reprezintă.
- Să-l observăm cu atenție, non-intruziv, pentru a-i putea pune la dispoziție oportunități de dezvoltare, să-i stimulăm explorarea, integrarea, exersarea.
- Să-l ajutăm pe copil să se simtă bine cu sine, bine în „pielea lui”.

⁷ Text adaptat după “The Creative Curriculum for infants and Toddlers”, Ammy Laura Dombro, Laura J. Colker, Diane Trister Dodge, 1999

Acest tip de relație, de referință, este o relație care se stabilește și se consolidează în timp și care necesită din partea adultului o atenție specială. Ce ar trebui să facem?

- ➔ Să acordăm un timp special acestei relații, chiar dacă avem mai mulți copii în grijă. Este un suport important pentru dezvoltarea copilului într-un cadru care-i conferă siguranța afectivă;
- ➔ Să fim constanți în atitudinea noastră și să-i arătăm copilului că se poate baza pe noi: suntem acolo când sosește la creșă/centru; suntem lângă el când plânge, ne ținem promisiunile: *”Ți-am spus că mă întorc repede. Ai văzut?”*
- ➔ Să privim, ascultăm și să răspundem copilului, să-i acordăm atenția noastră deplină. Să-i (re)cunoaștem expresiile feței și limbajul corpului. Să distingem plânsul de alint, de somn, de spaimă. Să știm care sunt gesturile, cuvintele care îl securizează și îl reconfortează. Să ne arătăm înțelegerea atunci când are nevoie de suport, cuvintele rostite fiind în concordanță cu gesturile făcute: *„Se pare ca astăzi ai o zi ceva mai proastă. Observ că ești trist și aș vrea să mergem să ne jucăm în centrul pentru relaxare. Poate te ajuta să te simți ceva mai bine”*, spunem mângâindu-l.
- ➔ Nu trebuie să-i schimbăm obiceiurile de rutină. Copilul are un program determinat de obiceiurile din familie. Este bine să le cunoaștem și să le respectăm. De exemplu, copilul știe că va sta pe oliță după ce a terminat de jucat și se pregătește de masa de prânz. Dacă am încerca să îi schimbăm programul, este posibil să distrugem continuitatea dintre viața de acasă și viața de aici, fapt care ar atrage după sine un lung șir de adaptări, care l-ar destabiliza pe copil și nu l-ar mai face disponibil nici pentru relația cu noi, dar nici pentru achiziția unor noi deprinderi necesare dezvoltării sale.
- ➔ Trebuie să fim realiști cu așteptările pe care le avem de la copil, mai ales ținând cont de vârsta fragedă a acestuia. Trebuie să știm care este dezvoltarea normală pentru un copil de 2 ani, care este specificul dezvoltării lui Mihai, pentru a putea ști ce așteptări să avem de la el. Nu-i putem pretinde să se joace împreună cu Ioana cu aceeași jucărie.
- ➔ Trebuie să-i oferim oportunități să aleagă și să ia decizii, în raport cu propriile nevoi, să negocieze. Trebuie să știm să îl ghidăm în alegerile pe care le face: este frig afară și Ioana (2 ani) își dorește să iasă afară îmbrăcată sumar. Îi dăm posibilitatea de a alege: *”Ioana, o să fii mai frumoasă dacă îți pui ceva peste bluziță. Uite: pulovărul tău preferat roșu sau hăinuța galbenă cu flori. Ce alegi?”*
- ➔ Este foarte important să-i anunțăm la fiecare ieșire din cameră, plecare din tură sau intrare în concediu, indiferent de vârsta copilului. Îi spunem că mergem undeva, că ne întorcem, când anume o vom face, că în acest timp avem încredere că se poate descurca singur. Dacă urmează să plecăm pentru mai multe zile, îi spunem și îi arătăm care este persoana pe care noi o recomandăm să ne țină locul alături de el. Atenție mare: la întoarcere, regăsirea trebuie marcată: *”Ți-am spus că mă întorc și nu te-am mințit”*. Momentul poate fi marcat și prin entuziasm că ne-am revăzut, cu bucurie. Are nevoie să se simtă important pentru noi.

4.3. Organizarea spațiului de învățare

4.3.1. Impactul mediului de învățare asupra dezvoltării copilului

Copilul, în general, dar cu atât mai mult copilul cu de vârstă mică (0-3 ani), *învață cu preponderență din contactul său cu mediul fizic și social. Relația pe care acesta o are cu mediul, răspunsul pe care îl primește la interacțiunile pe care le inițiază/stabilește în demersul său de explorare și experimentare sunt definitorii pentru dezvoltarea sa integrată.* În relație cu mediul și personajele acestuia, *copilul dobândește noțiuni despre sine, se poate repera ca identitate, ca aparținând unui grup cultural său social, își poate cunoaște și recunoaște competențele și abilitățile, deprinde reguli și începe să își asume responsabilități, devine independent și activ în propria-i viață.*

Să ne aducem aminte de Ramu (lup în indiană): copilul crescut de o haită de lupi, după ce a fost pierdut în pădure la vârstă fragedă și găsit după o lungă perioadă de timp de oameni. Cercetătorii au fost uimiți să constate că acesta nu avea practic nimic uman în afară de aspectul umanoid. Era total animalizat: comunica prin sunete animalice și arătându-și dinții, se deplasa utilizând toate cele patru membre, modelul comportamental și relaționar era specific haitei de lupi. Timp de 14 ani, specialiștii au încercat să inițieze procesul de readaptare a lui Ramu în mediul uman. Rezultatele au fost minime, practic, singurele rezultate obținute au fost faptul ca Ramu a început să accepte utilizarea hainelor și a patului pentru dormit. Sub aspectul relaționării și comunicării, Ramu nu a reușit să dobândească nici unul dintre rezultatele scontate de specialiști.

Este important să înțelegem că atunci când ne referim la copilul mic, de la naștere la vârsta de 3 ani, *ne vom gândi la spațiul de învățare ca la un spațiu care să-i asigure toate nevoile de creștere, îngrijire, dezvoltare și învățare.* Cunoscând foarte bine copilul, atât ca individualitate, cu toată bogăția de informație pe care o poartă cu sine, dar și ca membru al unui grup de copii de aceeași vârstă sau vârste apropiate, trebuie să oferim copilului un mediu educațional care:

- *trebuie să-i permită acestuia să exploreze liber spațiul;*
- *să-i confere o stare de siguranță, securitate fizică și emoțională pentru a putea să exploreze, experimenteze și să integreze experiențele trăite;*
- *să-i incite curiozitatea;*
- *să-i permită să se exprime și să primească răspunsuri și confirmări ale reușitelor sale din partea unui adult, important din punct de vedere afectiv pentru el.*

Un mediu bine pregătit este un mediu calm, cald, primitiv, un spațiu ordonat, construit în întâmpinarea nevoilor și a particularităților individuale de vârstă ale copiilor. Mediul de învățare înseamnă și mediu social, climatul în care copilul se dezvoltă, crește și învață.

Adultul trebuie să creeze pentru copilul mic un mediu social prin care să promoveze:

- diversitatea culturală
- respectul reciproc, atenția față de nevoile și dorințele fiecăruia
- încredere și securitate
- atașament și grijă
- toleranță
- interacțiune între copii și între copii și adulți

Spațiul de învățare se construiește și se schimbă împreună cu copiii și părinții acestora. Pentru ca mediul să își atingă scopul de susținător al dezvoltării copilului, el trebuie să fie:

- gândit în funcție de abilitățile fiecărui copil;
- aranjat într-un mod cât mai accesibil copilului;
- cu materiale adecvate gradului său de maturitate, pentru a-l ajuta să exploreze;
- cu prezenta suficientă a adultului care să îl susțină spre achiziție și independență;
- să îl valorizeze neîncetat
- să reflecte specificul cultural al familiei din care provine.

4.3.2. Organizarea spațiului fizic ca suport pentru diversitatea experiențelor și explorărilor copilului

Orice spațiu de primire a unui copil mic, în care copilul petrece timp din viața sa, trebuie să îndeplinească anumite calități. Din perspectiva teoriei lui L. Vâgoțki, în amenajarea să spațiul de învățare trebuie respectate câteva principii:

- Să promoveze sănătatea copilului: luminozitate, ventilație, căldură;
- Să fie un spațiu sigur care înlătură riscurile de accidente;
- Să încurajeze mișcarea și explorarea;
- Să fie expuse materialele didactice ca și produsele realizate de copiii astfel ca să permită percepția vizuală de către copii;
- Să permită colaborarea și interacțiunile dintre copiii;
- Împărțirea clasei în zone de activități: jocuri manipulative, de masă; zona liniștită și cărți; zona construcții; zona cu apă și nisip;

- Să aibă echipamente ce permit flexibilitate în aranjarea spațiului; să fie ușor de manipulat;
- Să fie confortabil și comod pentru copil și educatoare;
- Să existe materiale suficiente, diverse care să incite și să stimuleze operațiile gândirii și creativitatea;
- Să se evite supraaglomerarea suprafețelor de expunere care induc inhibiția de protecție a copilului și limitează identificarea obiectelor în mediul respectiv;
- Să încurajeze copilul să facă alegeri, copilul exersând operațiile gândirii: analiza, comparațiile, asumarea deciziei pentru înțelegerea relației cauză-efect;
- Să faciliteze activitățile și interacțiunile copiilor cu nevoi speciale de învățare și de interacțiune cu grupul de copii.(ex.: bare tip mână curentă pe pereți, scaune stabile, jucării manipulative adaptate);
- Să se asigure predictibilitatea programului prin amenajarea unui tip de tabel cu activitățile zilei, pe care copilul le poate vizualiza și înțelege ordinea desfășurării zilei (utilizarea cartoanelor cu imaginile simbol ale activităților). Predictibilitatea programului are un rol esențial în organizarea mentală a percepției temporalității și reglementează coerența desfășurării activităților zilnice, ca zona proximală de timp.

Spatiile interioare trebuie să-i asigure copilului accesul cursiv de la activitățile de rutină, la cele de tranziție și la cele de învățare. Pentru ca vorbim de organizarea spațiului fizic, trebuie să îl gândim în funcție de necesarul activităților care se derulează în cadrul acestuia pentru dezvoltarea integrată a copilului: primirea să și a familiei sale, îngrijiri și alimentație, activități de joc, momente de repaus și odihnă, plecarea să.

Astfel, un spațiu de primire, intim, în care să se facă tranziția între familie și personalul din serviciu, îl ajută pe copil să se separe și să se regăsească pentru a investi spațiul în care va petrece următoarele ore. Momentul este definitoriu pentru starea copilului, el având nevoie de timp pentru a se separa nu doar de persoana dragă, ci și de mediul familiar de acasă, de regulile de acasă, de obiceiurile de acasă și să și le asume pe cele din acel spațiu. De aceea, putem amenaja un colț cât mai intim și confortabil pentru primirea copiilor și a familiilor lor. Prezența noastră acolo îl va ajuta pe copil, dar și pe părinte în egală măsură.

Spatiile destinate momentelor de îngrijire și alimentație trebuie bine delimitate de restul spațiilor, însă respectând aceleași principii.

Copilul vine și pleacă din acel spațiu, deci și clădirea și exteriorul ei este importantă pentru dezvoltarea lui, căci îi influențează percepția despre lume. Acel spațiu trebuie să înceapă să îi devină familiar și plăcut, să poată să îl recunoască și să se simtă parte a lui. Pentru copilul mic este foarte important ca prima trăire pe care o are în raport cu un spațiu să fie pozitivă. Deși de vârsta mică, are deja experiența plimbărilor prin parcuri însoțit de părinții săi, a spațiilor de joacă din acestea. Atunci când regăsește un mediu asemănător, îl

leagă în mod spontan de experiențele anterioare de plăcere și calm alături de părinți. Amenajarea spațiului exterior trebuie să rezoneze aceluiași principii amintite anterior, cu accent pe libertatea de mișcare în siguranță, prin eliminarea riscurilor de accidente de orice fel.

Betty Squibb și Sally J. Deitz în Ghidul pentru activități zilnice „*Activități de învățare pentru copiii foarte mici de la naștere la 3 ani*”, vorbind despre centrele de educație, afirmă: ”există mai multe moduri de a amenaja o sală de curs. Una dintre cele mai mari provocări pentru toate grupele de vârstă este să se găsească spațiu pentru:

- Activități de rutină cum este a mânca, a dormi, a îmbrăca, a se spăla și
- A se juca”.

Evident, este dificil să avem atâtea spații diferite. Putem utiliza aceleași spații pentru mai multe tipuri de activități, important pentru copil și pentru dezvoltarea sa fiind ca el să *poată avea libertatea de alegere a activităților, accesul la materiale să-i fie neîngrădit* de bariere fizice, materialele să-i satisfacă nevoia de cunoaștere, de experimentare și toate într-o atmosferă calmă și securizantă.

Pentru amenajarea centrelor de activitate (în mediul intern sau extern) destinate copiilor de 0-3 ani trebuie ținut cont de toate domeniile de dezvoltare ale copilului, obiectivele cadru și de referință stabilite pentru această vârstă și de structura grupului de copii (rata educator/copii, vârstă copii, specificitatea grupului).

În funcție de vârsta copiilor și gradul lor de dezvoltare, putem gândi un necesar de mobilier și jucării, astfel încât să *putem să avem libertatea de a alege flexibil tipurile de centre de activitate pe care dorim să le amenajăm*. Este important ca după amenajarea lor, împreună cu copiii sau axându-ne pe concluziile pe care le tragem ca urmare a observațiilor asupra tipurilor de jocuri preferate de copii, să urmărim cu atenție dacă spațiile sunt investite de aceștia. Dacă vreți, este un fel de verificare a modului în care amenajarea spațiilor corespunde nevoilor copiilor. Centrele de activitate nu trebuie gândite ca fiind permanente, ele evoluând în conformitate cu stadiul de dezvoltare a copiilor pe care îi avem în grupul de copii.

O atenție deosebită trebuie să acordăm spațiului în funcție de specificitatea problematicii copiilor pe care îi avem în grupă.⁸”Copiii cu nevoi speciale, copiii a căror cerințe/nevoi speciale educaționale derivă în principal din deficiențe fizice, mintale, senzoriale, de limbaj, socio-afective și de comportament ori asociate, indiferent de severitatea acestora, au nevoie de atenție deosebită, astfel încât, intervenția de îngrijire, creștere și educație să permită:

---

⁸ Patrick Daunt, „*Integrarea în comunitate a copiilor cu cerințe educative speciale*”, Ministerul Învățământului / UNICEF, 1996, p.17).

- *integrarea fizică*, care se referă la cuprinderea acestor copii într-o instituție educativă obișnuită sau/și specială. La acest nivel se urmărește prezența copiilor cu deficiențe alături de ceilalți, reducerea distanței fizice dintre copii, utilizarea împreună a unor spații fizice, materiale și echipamente, facilitarea inter-cunoașterii și familiarizării reciproce, crearea condițiilor optime de participare efectivă a copilului la activitatea grupului precum și comunicarea în cadrul acestuia;
- *integrarea funcțională*, semnifică participarea la un proces comun de învățare, în contextul în care un copil cu handicap are acces la atingerea unui nivel relativ egal de participare la actul de învățare pe care îl au și ceilalți copii.
- *integrarea socială* presupune stabilirea și dezvoltarea de relații și inter-relații în interiorul grupului la care copilul handicap participă activ. Astfel, copilul este inclus în toate activitățile comune, atât la cele liber alese cât și dirijate de către adult, sau stimulat să își dezvolte inițiativa în activitățile individuale.
- *integrarea societală*, care apare atunci când copilul integrat în grupul de copii dobândește sentimentul de apartenență și participare la acesta, prin dobândirea și consolidarea sentimentului de încredere în sine și în ceilalți”.

Grupa de vârstă	Echipament și mobilier	Jucării
12-18 luni	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Masă fixă, cu marginile protejate ➔ Masă pentru jocuri senzoriale, cu marginile protejate ➔ Scaune mici, solide, cu marginile protejate ➔ Scaune modulare care permit fixarea copiilor în situația copiilor cu dizabilități fizice ➔ Scaun mic pentru adulți ➔ Rafturi joase pentru copii, cu marginile protejate ➔ Țarc ➔ Premergătoare ➔ Căluți-balansoar sau cu roți ➔ Tobogan plastic ➔ Saltele, perne, cuburi de plastic ➔ Leagăne ➔ Oglindă ➔ Casetofon 	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Diverse tipuri de jucării de plus, mai mari de 10 cm, ușor de spălat ➔ Păpuși simple, cu chip uman, moi ➔ Păpuși cu chip uman, mari, cu haine ➔ Cuburi de plastic, burete, cu clopoței interni ➔ Jucării, bile mari de lemn sau plastic înșirate pe bucăți de sârmă dură, ancorată în lemn; ➔ Jucării-supriză cu diverse zone de prehensiune și cu diverse tematici (cu butoane pe care apeși și se deschide o clapă din care ies diverse tipuri de animale, păsări, personaje de poveste). ➔ Mingi ușoare ➔ Jucării de tras și împins, mari, cu roți ➔ Creioane colorate mari, non-toxice ➔ Pensule și bureți ➔ Cărți de textil sau carton, cu poze clare și bucăți de material diferite ➔ Jucării pentru apă și forme pentru nisip

18 - 36 luni

- ➔ Masă fixă, cu marginile protejate
- ➔ Masă pentru jocuri senzoriale, cu marginile protejate
- ➔ Scaune mici, solide, cu marginile protejate
- ➔ Scaune modulare care permit fixarea copiilor în situația copiilor cu dizabilități fizice
- ➔ Scaun mic pentru adulți
- ➔ Rafturi joase pentru copii, cu marginile protejate
- ➔ Tobogan plastic
- ➔ Saltele, perne, cuburi de plastic
- ➔ Haine de protecție (șorțulețe, papucei...)
- ➔ Leagăne
- ➔ Oglindă
- ➔ Triciclete
- ➔ Casetofon
- ➔ Păpuși cu chip uman, de plastic, cauciuc sau plus
- ➔ Haine pentru păpuși
- ➔ Animale de pluș, plastic, burete, lemn de diverse forme
- ➔ Cuburi de lemn, burete, plastic
- ➔ Lego de diverse forme și mărimi
- ➔ Mingi mari
- ➔ Mașini de diverse forme
- ➔ Puzzle cu forme clare (4-8 bucăți)
- ➔ Pensule, acuarele
- ➔ Găleți pentru nisip/apă
- ➔ Lopeți, greble, forme de nisip
- ➔ Cărți mari, cu poze clare
- ➔ Foarfece cu vârf rotunjit
- ➔ Trusă de farduri (de mascat)

Materialele și jucăriile utilizate nu cad mereu în responsabilitatea noastră. Părintele poate fi implicat nemijlocit în achiziționarea acestora. Nu este vorba de cumpărarea „din fondul clasei”, ci este vorba de materiale refolosibile, care nu sunt costisitoare, dar sunt foarte utile dacă sunt folosite cu imaginație și creativitate. Cutiile de pantofi, rătăcite prin casă, pot fi pe rând: mașina, pat pentru păpușă, cutie pentru bijuterii, cutie pentru „biscuiții” realizați din lut. Toate acestea noi le știm, însă părinții nu le cunosc. Îi putem stimula să participe la activități și să descopere alături de copiii lor, cum o banală cutie de pantofi se poate transforma la centrul de artă într-o cutie pentru cadouri. Fiind împreună cu noi în sală, vor putea observa cât de ieftine sunt unele materiale care îi susțin pe copiii lor să dobândească cunoștințe despre viață. Igiena materialelor însă este foarte importantă!

Atenție!

Toate jucăriile și materialele trebuie igienizate periodic, unele dintre ele zilnic. Copilul mic nu are încă achiziționate deprinderile de igienă. De asemenea, materialele și jucăriile pe care le punem la dispoziția copiilor trebuie să nu reprezinte din nici un punct de vedere un risc pentru copil. Biluțele, acele, boabele de fasole pot fi introduse de copii în nări, în gură, în pavilioanele urechilor. Acestea gesturi, neobservate de adult pot atrage după sine stări de apatie, de rău fizic (uneori, chiar suprainfectări cu urmări grave: otite, de ex). Pe de altă parte, copilul până în 18 luni, obișnuiește încă să utilizeze gura pentru a cunoaște obiectele, forma lor, consistența. Aflați încă la vârsta la care nu își pot gestiona sentimentele, atunci când sunt puși în situații necunoscute (chiar și un nou joc sau jucărie este pentru el o situație necunoscută) utilizează gesturi care ne duc cu gândul la perioada de sugar: pentru a se simți în situație de confort, sug unul (sau mai multe!) dintre degete, urechea unui iepuraș de pluș. De aceea, atenția trebuie să ni se îndrepte asupra igienizării obiectelor utilizate în spațiul de învățare.

Un alt aspect foarte important este cel referitor la expunerea în egală măsură a copiilor la anumite jocuri, jucării indiferent de genul acestora: fete sau băieți. Suntem tentați adesea, să îi spunem unui băiețel care se ceartă cu o fetiță pe o păpușă, pentru aplanarea micului conflict dintre ei, să îi spunem: "Uite! Joacă-te cu mașinuța aceea, ca un băiat adevărat!" Fără să vrem, facem o greșală destul de mare în raport cu dezvoltarea copilului. Este important pentru copil să exerseze diverse tipuri de roluri și deprinderi, chiar dacă nu coincid cu statusul de gen social acceptat. În acest caz, am vorbi de modele culturale și nu de nevoia copilului de dezvoltare. Copilul-băiat va experimenta jocul cu păpușa, copilul-fată va experimenta repararea mașinii, amândoi vor „prepara mâncare” pentru păpușă. Treptat, se vor poziționa în raport cu identitatea lor datorită influențelor mediului social în care trăiesc și este bine ca atitudinea pe care le-o inducem să fie de înțelegere și acceptare a diversității, fără a le crea frustrări sau culpabilități (nu și-a satisfăcut curiozitatea de a se juca cu păpușa, dar nu se mai joacă, pentru ca i-am spus că băieții nu se joacă cu păpușile!). Să ne reamintim deci: Nu există jucării pentru fete sau pentru băieți, există doar jucării și jocuri pentru copii și fiecare reprezintă o experiență utilă de învățare pentru copil.

Pereții sălii sunt un adevărat miraj pentru copii. Trebuie să avem grijă ca și acest spațiu să fie unul de stimulare pentru copii. Ar fi costisitor să văruim pereții mereu, dar este destul de ieftin (în comparație cu beneficiul: dezvoltarea copiilor) să îi îmbrăcăm în hârtie albă sau colorată, pe care să lipim desenele copiilor, pozele lor (aici ne trebuie acordul părinților, căci vorbim de dreptul la imagine al copiilor!), scriem cântecele sau poezii cu 2-3 versuri, lipim frunze, flori sau „fulgi de nea”. Din când în când, dezlipim (împreună cu ei, copiii) și lipim alte și alte lucrări realizate de ei, fotografiile, scoici, baloane.

În funcție de activitatea integrată pe care ne-o propunem de realizat cu copiii, putem să *amenajăm centrele de activitate cu materialele adecvate acesteia*, însă este bine să le lăsăm libertatea de alegere a desfășurării activității. În aceasta perioadă (o săptămână sau până la consumarea temei) ne propunem să atingem tema: ”Zăpada”, de exemplu. Pentru fiecare centru de activitate, vom aduce material necesar pentru consumarea acestei tematici, acompaniind copiii în alegerile lor.

Trebuie să nu uităm că atunci când reamenajăm un centru de activitate, *copilul are nevoie de ceva timp pentru a descoperi noutatea și pentru a se juca cu noile jucării*. De aceea, este util să schimbăm *cel mult o treime din aspectul centrului de activitate*, pentru a exista un *continuum între nou și vechi* (între obiectele pe care copilul avea deprinderea de a le manipula și cele pentru care se așteaptă să deprindă o abilitate, astfel încât, să fie în permanență în stare de valorizare a sinelui și, totodată, să aibă curiozitatea stimulată).

Copiii trebuie să cunoască fiecare centru de activitate în parte și să cunoască regulile din aceste spații. Pentru stabilirea regulilor, este bine să *accentuăm ce anume au voie să facă*, iar abaterea de la regulă să fie observată și remarcată, însă nu într-un mod devalorizant pentru copil.

În fiecare centru de activitate (care trebuie numit atât prin simboluri cât și prin cuvinte), pe rafturi și pe fața frontală a sertarelor, putem pune imagini cu obiectele pe care le găsim acolo, precum și denumirea obiectelor. Chiar dacă nu știu să scrie și să citească, contactul permanent cu limbajul scris contribuie la conștientizarea treptată a relației dintre limbajul verbal și cel scris. Copiilor le plac cărțile și atunci când încep să deseneze pentru prima dată, spun că „scriu”. Este bine să se poată familiariza cu literele alfabetului de la cea mai mică vârstă, într-un mod firesc și plăcut pentru ei.

Este foarte util să gândim construirea grupului de copii astfel încât să avem 4-5 copii de vârste ușor diferite și stadii de dezvoltare diferite. Copiii se antrenează unul pe celalalt, astfel încât pot dobândi achiziții mult mai ușor. Învățarea reciprocă este foarte eficientă. În acest fel, copiii învață să relaționeze între ei, să-și gestioneze singuri relațiile.

Câteva recomandări privind organizarea centrelor de activitate :

- Mobilierul trebuie să ofere copilului o ambianță familială, sigură și confortabilă, să contribuie la crearea unui climat educațional și să permită modularea și va fi poziționat astfel încât să evite aglomerarea. Rafturile și sertarele vor fi joase, astfel încât copiii să aibă acces ușor la jucării, să fie tentați să le utilizeze. Să nu uităm că avem nevoie și noi de un dulap, în care să ținem instrumentele de lucru specifice (fișe de observație, planurile individuale ale copiilor, caiete de corespondența cu familia...). Să ne gândim și la mobilier adaptat pentru diverse tipuri de dizabilități ale copiilor.

- Jucăriile și materialele necesare desfășurării activităților trebuie așezate la nivelul copiilor, astfel încât aceștia să le poată vedea, să le poată alege și să le așeze la locul lor. Acestea trebuie să fie schimbate în funcție de tematica de învățare.
- Amenajarea spațiilor trebuie să permită copiilor să se manifeste: să poată alerga, să poată cânta, să poată râde zgomotos. Pentru aceasta, trebuie să fim atenți la modul în care sunt alăturate centrele de activitate: activitățile care presupun liniște să fie amenajate la distanță față de acelea care presupun zgomot.
- Lucrările realizate de copii trebuie să fie expuse și apreciat efortul pe care l-au depus pentru a le obține. Trebuie să organizăm spații de expunere a acestora, iar lucrările vor fi expuse doar după negocierea cu copilul care a realizat desenul, pictura, colajul.

Cel mai adesea, pentru atingerea obiectivelor specifice acestui interval de vârstă, pentru grupele de vârstă 12-18 luni, 18-24 luni și 24-36 luni sunt recomandate următoarele centre de activități:

- Centrul de jocuri senzoriale (materiale naturale: apă, nisip, lut)
- Centrul pentru mișcări motorii ample
- Centrul de formare a limbajului și citit
- Centrul pentru mișcării manipulatorii fine
- Centrul pentru jocuri de rol
- Centrul pentru artă (desen, pictură, plastilină)
- Centrul de relaxare

A. Centrul de jocuri senzoriale (materiale naturale: apă, nisip, lut)

Centrul de jocuri senzoriale îl ajută pe copilul de vârstă mică să-și exerseze abilități din toate domeniile de dezvoltare:

- motorii fine și grosiere (trage spre el diversele recipiente, le umple și le varsă),
- să-și dezvolte limbajul (numește și denumește jucăriile, culorile, simțurile),
- să asimileze concepte și noțiuni (mai mic, mai mare, greu, plutește), să realizeze experimente de tipul cauză-efect (daca arunc un lemn în apa, se scufundă dacă pun o picătură de culoare în apă, toată apa se colorează) ,
- să exerseze roluri și să integreze reguli. Jucându-se cu materiale naturale, copilul are ocazia să se detensioneze: apa, nisipul său lutul nu “se sparg”, nu “se strică” dacă le lovești sau le arunci pe jos.

Copiii au nevoie să se detensioneze, căci nu știu să își gestioneze emoțiile. Aruncând stropi de apă, dărâmând un castel de nisip sau frământând lutul se produce o detensionare benefică și legitimă. Multitudinea stărilor de agregare a apei, combinația acesteia cu celelalte două tipuri de materiale, utilitatea lor largă, recomandă aceste tipuri de jocuri ca fiind unele dintre cele mai importante în susținerea dezvoltării copilului.

Materiale utile pentru jocurile senzoriale:

cădițe, găletușe, bureți, greble și lopeți, linguri, stropitori, site de diverse mărimi, pâlnii, cutii și recipiente de diverse forme și culori, forme de nisip sau de prăjituri, jucării de plastic,

păpuși de burete sau plastic, colaci, mori de apă, ustensile de bucătărie, săpun sau detergenți non-toxici, coloranți non-toxici, făraș și mopuri.

Sugestii pentru Centrul de jocuri senzoriale:

- Centrul trebuie gândit și poziționat în apropierea unei resurse continue de apă și la mare distanță de centrul pentru relaxare și de cel pentru formarea limbajului și citit.
- Centrul trebuie amenajat într-un spațiu plan, protejat cu folie de plastic sau cu linoleum pe jos.
- Spațiul să fie delimitat de dulăpioare joase, cu rafturi și sertare ușor de manipulat de copii, unde să fie depozitate jucăriile și materialele destinate acestui centru de activitate. Unul dintre rafturi să fie utilizat exclusiv pentru depozitarea prosoapelor, a hârtiei igienice sau a șervețelelor și a halatelor/pelerinelor (pungi mari de plastic, transformate în maieuri de protecție pentru copii). De asemenea, este bine ca într-un dulap aflat în apropiere, înalt, să depozităm câteva haine de schimb.
- Putem opta pentru două recipiente mari, pentru apă și nisip, joase sau așezate pe măsuțe mici. Ne mai trebuie o masă pentru lut. Recipientul pentru nisip trebuie să aibă capac de protecție. Atunci când gândim înălțimea meselor, trebuie să avem în vedere atât vârsta copiilor (18 luni-3 ani), cât și posibilele handicapuri sau disfuncționalități ale acestora. Este posibil să avem nevoie de scaune adaptate, care să susțină copiii (care au curelușe de susținere și care intră perfect sub masă).
- Recipientul cu apă trebuie umplut cu maximul 5-7 cm de apă și golit după încheierea activității.
- Nisipul trebuie curățat frecvent și acoperit după utilizare.
- Numărul copiilor care se joacă în acest centru trebuie să fie limitat, fiind jocuri care presupun mișcări ample, însoțite de verbalizări permanente, experimentări repetate. Copiii au nevoie de spațiu mare de desfășurare.
- Niciodată copiii nu vor fi lăsați singuri în cadrul acestui centru de activitate, indiferent de vârsta lor. Nu doar pentru evitarea riscurilor de înghițire a apei cu detergenți (când avem ca activitate tematică neaua, de ex.), ci datorită faptului că au nevoie de punerea în cuvinte a experiențelor lor, de răspunsuri la întrebări, de clarificări.
- Sunt copii cărora nu le place să se joace cu apa, cu nisipul sau cu lutul. Dar le place să privească și să observe cum se transformă lutul într-un om de zăpadă. Este bine să-i așezăm, lângă noi, fără a-i obliga să se ude sau să se murdărească. Le putem construi noi un bulgăre de zăpadă din lut, în timpul acesta povestindu-i ceea ce simțim și consultându-i și pe ceilalți copii. Nu trebuie să se simtă în afara grupului și nici nu trebuie să se simtă acuzat sau nevalorizat.

- Copiii trebuie să cunoască regulile utilizării acestui centru de activitate, și una dintre reguli nu va fi în nici un caz ca nu au voie să stropescă, să dărâme dâmbul de nisip. Este de preferat să formulăm regulile din perspectiva celor ce trebuie făcute în timpul și după utilizarea centrului: ne jucăm, râdem, cântăm, strângem apa de jos, ne spălăm pe mâini, punem jucăriile la uscat.

B. Centrul pentru mișcări motorii ample

Copilului de până la 3 ani îi plac mișcările largi, ample, îi place să stăpânească spațiul. Îi face plăcere să urce și să coboare, să își exerseze echilibrul, să tragă după el jucării, să se plimbe cu tricicleta. Dincolo de dezvoltarea musculaturii grosiere, copilul deprinde abilități de orientare în spațiu, precum și de negociere (trebuie să înceapă să aibă răbdare pentru a se da pe tobogan, de ex) . Învață că jocul cu mingea este etapizat: odată dă el în minge, apoi trebuie să aștepte să o primească înapoi. Este un moment care susține comunicarea, căci această schemă reproduce dialogul, chiar dacă la început este un dialog non-verbal. Mai târziu, va începe să comunice cu celălalt copil, care „se încăpățânează” să țină prea mult mingea pentru el! Urcat pe o tricicletă, își închipuie că se plimbă cu „mașina” și o repară, îi pune benzină și trebuie să plătească pentru ea, fix 2 cuburi .

Materiale utile:

cuburi mari de burete (de fapt, diverse forme geometrice) pentru construcții, saltele de burete și plastic, mașini, triciclete, leagăne, balansoare,

baie de plasă cu bile de burete, mochetă cu trasee pentru mașini, cărucioare sau remorci, mingi de burete, plastic sau gonflabile, tobogan de plastic, mic.

Sugestii pentru centrul pentru mișcări motorii ample

- Centrul poate fi organizat în apropierea unui perete care nu are geamuri, la distanță de centrele de relaxare și cel pentru formarea limbajului și citit, însă poate fi în apropierea celui pentru jocuri de rol (pot să se ducă „la cumpărături” cu „mașina”).
- Suprafața trebuie protejată cu burete sau mochetă moale, să atenueze impactul cu solul, în diversele situații normale de joc (cățărât/coborât pe său de pe cuburi, de ex), însă să nu împiedice mersul pe tricicletă sau utilizarea mașinilor.
- Numărul de copii care utilizează spațiul poate varia în funcție de activitatea desfășurată. Dacă vom construi o cazemată de „zăpadă” din cuburi mari de burete, pot participa 3-4 copii de 2,6-3 ani. Dacă însă rostogolim un „bulgăre de zăpadă” de la unul la celălalt, putem sta pe jos împreună cu 5-6 copii, cu vârste diferite, chiar și de la 12 luni (îl așezăm la noi în poală și vom da împreună mingea de la unul la celălalt).
- Jucăriile și materialele utilizate în acest centru pot fi strânse lângă perete, așezate una peste alta, la mică înălțime, în coșuri de răchită mari sau așezate una lângă alta (mașinile mari, tricicletele).

C. Centrul de dezvoltare a limbajului și citit

Chiar dacă au 1 an, copiii adoră să li se spună povești, să poată vedea cărțile, să arate cu degetul, toate acestea în prezența adultului. Mai târziu pot asculta poveștile în timp ce-i „scriu” sau îi desenează o sanie Omului de zăpadă, să vină mai repede în curtea lor plină de jucării. Dezvoltarea limbajului, susținută prin toată activitatea acestui centru, este nuanțată, cuvintele primind tonalități diferite. Copilul învață despre diversele forme de comunicare, își dezvoltă puterea de concentrare, interesul pentru lucruri noi și surprinzătoare. Ascultând povestea, copilul își va dezvolta capacitatea de autocontrol emoțional. Puși în situația de a dori la rândul său să spună sau să ne spună povești, copilul va încerca să ne imite, dar își va dezvolta expresivitatea emoțională atunci când ne va transmite drama fulgului de nea topit.

Materiale utile:

cărți de material textil, de plastic sau carton; cărți mari, cu poze și pagini puține, ușor de mânuit; cărți cu povești simple și imagini colorate vii; cărți cu imagini

tridimensionale; fotografiile și postere; cărți de colorat; foi tip A3, creioane și carioca non-toxice groase și divers colorate, casetofon și casete/CD-uri cu povești

Sugestii pentru centrul de formare a limbajului și citit.

- Spațiul destinat centrului de formare a limbajului și citit trebuie să fie poziționat într-o zonă luminoasă (lângă fereastră), în apropierea centrelor pentru mișcări manipulatorii fine și pentru artă (desen, pictură, lut, plastilină).
- Spațiul poate fi mobilat cu salteluțe, perne, mese și scaune joase, dulăpior cu rafturi și sertare (pentru hârtie și creioane) ușor manevrabile și cu protecție la închidere. Pe sertare, putem lipi o poza cu un creion, cu un caiet, astfel încât copiii să poată căuta singuri materialele de care au nevoie.
- Pe pereți, pot fi așezate postere cu personaje de poveste, cu peisaje sau animale. Un perete poate fi destinat tuturor lucrărilor realizate de copii în acel centru sau acasă.
- De asemenea, unul dintre pereți, poate avea lipită, la nivelul copiilor, o hârtie pe care pot să deseneze. Foaia poate fi schimbată în fiecare zi sau o dată pe săptămână sau poate fi dată acasă unuia dintre copii. Putem opta pentru o foaie de tablă, pe care copilul poate să scrie cu creta. În această situație, trebuie să fim atenți la mărimile bucășilor de creta și la copiii care o vor utiliza, căci copiii de până în 2 ani este posibil să le guste sau să le înghită.

- Scaunele și mesele trebuie să aibă protecție la colțuri și trebuie să fie adaptate (curelușe de susținere, cu pernțe laterale și pe spătar) pentru copiii de până în 18 luni, dar și în situația copiilor cu dizabilități fizice. Trebuie să urmărim cu atenție derularea activităților de desen, pentru a sesiza nevoia copiilor de a se da jos sau de a se urca pe un scaun, pentru a interveni în situația în care au nevoie sau solicita ajutorul.
- Când le citim povesti, încercăm să atragem lângă noi pe cei mai mici (1-2 ani), eventual să îi ținem în brațe. Ceilalți copii, pot sta în cerc, în jurul nostru, așezați pe saltele sau pe pernțe.
- În situația urmării unui desen animat, este obligatoriu să stăm împreună cu ei. Este bine să alegem cu grijă filmele de desene animate, atât sub raportul poveștii în sine, cât și al realizării desenului, al finalității lui și al duratei. Chiar dacă este dublat, desenul animat trebuie comentat împreună cu copiii, fără a perturba însă acțiunea și continuitatea vizionării acestuia.

D. Centrul pentru mișcării manipulatorii fine

Copilul cu vârsta până la 3 ani are nevoie de exersări de prehensiune, de coordonare mână-ochi, de combinare și potrivire. Prin activitățile manipulatorii fine, de îmbinare a obiectelor și potrivire a acestora, integrează noțiuni de etapizare și înșiruire. Îi ajută pe copii să numere, să facă asocieri și clasificări. Prin exersarea mișcărilor manipulative fine, copiii capătă deprinderi de viață independentă: învață să încheie un șiret, să încheie un nasture. Împărțirea aceluiași set de lego de mai mulți copii, duce la realizarea unor adevărate negocieri și rezolvări de conflicte, la gestionarea unor emoții cauzate fie de competiție, fie de colaborarea în cazul construcțiilor comune (spre 3 ani, însă). Iar pentru toate acestea avem nevoie de atenție, de concentrare. Un alt mare avantaj al acestor tipuri de jocuri: pot construi, distruge și reconstrui un bloc din cuburi, de câte ori își doresc, exersându-și astfel autonomia și independența.

Materiale utile:

table de lemn, burete tare, carton sau plastic tip puzzle, cu 4-8 piese mari (6-10 cm) și imagini simple și clare; cuburi mari de burete, cu clopoței înăuntru lor; cuburi de tip lego, de diverse forme și culori, cu dimensiuni mari sau cu măsuri crescătoare; păpuși mari de pânză sau plastic, ale căror haine se închid cu

nasturi sau șirete; bile mari de lemn sau plastic înșirate pe bucăți de sârmă dură, ancorată în lemn; jucării-surpriză cu diverse zone de prehensiune și cu diverse tematici (cu butoane pe care apeși și se deschide o clapă din care ies diverse tipuri de animale, păsări, personaje de poveste).

Sugestii pentru Centrul de mișcări manipulatorii fine

- Spațiul destinat centrului de mișcări manipulatorii fine trebuie să fie poziționat într-o zonă luminoasă (lângă fereastră), în apropierea centrelor pentru formare a limbajului și citit și pentru artă (desen, pictură, plastilină).
- Spațiul poate fi împărțit în zone de lucru la masă sau pe jos. Copiii pot opta pentru locul în care doresc să se joace și cu ce anume își doresc să se joace.
- Spațiile de depozitare pot fi rafturi joase, compartimentate pe tipuri de jucării, etichetate spre exterior pentru a fi recunoscute de copii. Ideal este ca aceste compartimentări să fie realizate prin utilizarea unor coșuri de plastic (cele de rafie sau răchita sunt greoaie și se destramă relativ ușor, fiind un real pericol pentru copii) cu găuri mari ca sertare. Păpușile sau cuburile de burete pot fi așezate în coșuri separate, lângă perete, la vedere. Copiii de până în 18 luni trebuie să vadă obiectele pentru a le putea alege și pentru a se putea juca cu ele.
- Acest tip de activitate poate genera adevărate tragedii, copiii dorind să aibă cât mai multe cuburi, blocul cel mare, casă cea mai încăpătoare pentru Omul de zăpadă. De aceea, trebuie să ne asigurăm că putem gestiona grupul de copii (trebuie să fim atenți la numărul și vârsta lor), că avem suficiente jucării pentru toți. De asemenea, trebuie să fim pregătiți să avem un dialog care să sublinieze realizările și performanțele lor, rezultatul fiind unul concret, vizibil: a construit un bloc, a încheiat nasturele, însă nu îl putem expune pentru mult timp. Îl putem însă fotografia și arăta părinților, mai târziu.

E. Centrul pentru jocuri de rol

Copiii învață prin imitare și exersare. Copiii au nevoie să își exprime sentimentele în raport cu ceea ce trăiesc, cu ceea ce văd și aud în viața reală sau în povești. Ei exersează roluri din viața lor, așa cum sunt percepute de ei, în jocurile lor putând să descoperim cum înțeleg ei lumea din jurul lor, evenimentele trăite în diferite contexte (acasă, în parc, la cumpărături, în creșă, etc.). Învață să își împartă rolurile cu ceilalți copii, să stabilească reguli după care își vor coordona jocul, le vor reajusta și le vor negocia în funcție de trăirile lor. Vor comunica între ei, nuanțându-și comunicarea: imită vocea mamei, vocea copilului, vocea lupului...În permanență, în jocul de rol, ei gândesc asupra rezultatului pe care și-l doresc și învață să anticipeze reacții, să-și asume responsabilitatea presupusă de rol.

Materiale utile:

truse mari de farduri (non toxice); haine de diverse mărimi și texturi, pentru fete și băieți; măști, păpuși mici și mari; piaptăn și perii, farfurioare de plastic, cratițe și alte ustensile de bucătărie; truse pentru reparat mașina; truse medicale,

mini-teatru de păpuși și păpuși pentru degete sau mână, reprezentând figuri de oameni sau animale; o casă mare, de plastic, care să permită intrarea și jocul copiilor înăuntru

Sugestii pentru jocul de rol:

- Spațiul destinat jocului de rol poate fi poziționat în apropierea centrului pentru mișcări motorii ample sau pentru jocuri senzoriale. Oricând își pot dori să prepare o prăjitură (din lut sau nisip) sau „să arate copilului zăpada”, sau să se ducă la „serviciu” cu mașina.
- Sub raportul dotărilor, spațiul trebuie să fie delimitat fie prin pereți despărțitori tip paravan, de înălțime mica, care pot fi utilizați și ca scena pentru teatrul de păpuși, sau prin câteva rafturi. Pe unul dintre pereți, poate fi pusă o foaie de oglinda sau de folie reflectorizantă, astfel încât copiii să o poată utiliza în siguranță.
- Hainele pot fi puse într-o cutie de carton rezistent. Copiii spre 3 ani adoră să scotocească și să descopere tot felul de bluze, fustițe, pelerine, eșarfe pentru Omul de zăpadă
- Chiar dacă nu va elabora un joc de rol, un copil de până în 18 luni își va petrece timpul încercând să se îmbrace, uitându-se în oglindă, observând mișcarea lui și a celorlalți. Va încerca să se piaptene sau să se fardeze și va târî o păpușă după el. Trebuie să fim atenți, căci cei mai mari vor încerca să îl introducă în jocul lor, luându-l pe „bebe” de mână să se ducă la doctor, la piață.
- Putem fi actori în jocul copiilor de 3 ani doar în contextul în care acesta ne solicită prezența. Sau dacă avem diplomația să ne introducem „Uite! Sunt Fulgul de Nea și am venit să văd ce faceți. Mă primiți lângă voi?”
- Dacă nu vrem să intervenim direct, putem asista la jocul lor în mod aparent neutru, pentru a putea observa schema relațională din cadrul grupului, pentru a putea descoperi răspunde întrebărilor lor atunci când suntem solicitați. În tot cazul, copilul de 12-18 luni, are nevoie de relația permanentă cu noi, pentru a-i putea spune „nasul”, „ochii”, „gura” atunci când se uita în oglindă.

F. Centru pentru artă (desen, pictură, plastilină)

Activitățile derulate în centru pentru artă stimulează dezvoltarea copilului din punct de vedere fizic (dezvoltarea mișcărilor motorii fine și grosiere), cognitiv (învață despre nuanțe, combinații ale culorilor, le stimulează curiozitatea, ne povestesc despre ceea ce au dorit să deseneze, le dezvoltă imaginația), emoțional (au ocazia să ne vorbească despre ce simt ei, sunt valorizați, își pot compara realizările cu cele ale celorlalți copii, se pot lăuda părinților cu realizările lor) și al limbajului (comunică între ei, se străduiesc să ne explice cât mai exact ceea ce doresc să realizeze). Deprinderile de igienă personală sunt exersate în contextul menținerii unui spațiu de lucru ordonat, asumându-și cu multă plăcere responsabilitatea de a strânge după ce au realizat un „tablou” frumos și apreciat de noi.

Materiale utile

vopsea tip tempera non-toxică, pensule groase, bureți, diverse tipuri de ștampile, foi de hârtie tip A3, creioane și carioca colorate, groase și non-toxice, lipici (sau pastă de făina cu apă sau pastă de dinți pentru

copii), plastilină, forme, foarfece cu vârf bont (de preferat de plastic), diverse alte materiale (poleială, bucăți de plastic colorate, hârtie colorată, vatelină, ...) care pot fi utilizate în colaje.

Sugestii pentru centrul de arta

- Spațiul destinat centrului de artă poate fi poziționat într-o zonă luminoasă (lângă fereastra), în apropierea centrului pentru jocuri senzoriale sau în apropierea centrului de formare a limbajului și citit. Este foarte util să fie amenajat și în apropierea unei surse de apă.
- Puteți utiliza masa sau șevaletul, dar și coli de hârtie (suluri de hârtie de împachetat) lipite în josul peretelui. Astfel, hârtia pictată de copii poate rămâne să înfrumusețeze peretele mai mult timp și poate să fie îmbogățită timp de o săptămână (de exemplu).
- Împreună cu copiii trebuie stabilite reguli în ceea ce privesc activitățile din acest centru. Odată stabilite, trebuiesc repetate de fiecare dată când sunt copii în acest centru de activitate.
- Tot spațiul trebuie protejat fie cu folie de plastic, fie cu ziar pe care putem să le solicităm și părinților, special pentru aceasta activitate. Putem să le solicităm să aducă, o dată pe săptămână sau pe lună, o cutie de pantofi sau o punguță plină cu tot felul de obiecte refolosibile: sulul de carton de la hârtia igienică, poleiala de la ciocolată, bucăți de sfoară sau lână, cofraje de ouă, etc.
- Avem nevoie de șervete, papuci sau șorțulețe de plastic ca să îi protejăm să nu se murdărească. De asemenea, de lighene cu apă pentru a se spală pe mâini când doresc să picteze cu degetele.

- Pentru pictura, avem nevoie de borcane suficiente cu apa pentru înmuierea pensulelor sau a degețelilor, perii suficiente și recipiente pentru vopseluri (putem utiliza cofraje de oua de plastic). Borcanele cu apă pot fi fixate de șevalet sau pe masă lipind o bucata de scoci dublu adeziv pe fundul său.
- Pentru plastilină, putem utiliza planșete realizate din bucăți de carton (din cutiile de pantofi aduse de părinții copiilor), sau bucăți mai late de lemn, pentru a proteja masă.
- Toate rezultatele obținute de copii trebuie să le expunem și, în mod obligatoriu, lăudat efortul depus de copii pentru a obține acea lucrare. Nu lucrarea, ci efortul depus de copil este important pentru el și pentru stimularea sa. Acest lucru trebuie să fie înțeles și de părinți.
- Desenul copiilor poate fi liber sau poate fi ghidat, dar niciodată desenul nu va fi criticat pe motiv că „nu a fost în centrul paginii”, că „a depășit marginea” sau că nu este ca în model. Copilul până în 3 ani are nevoie de exersare și nu are abilitățile motrice necesare pentru a putea urma un desen după contur și nici se poate încadra centrat într-un spațiu.
- După terminarea activității, copiii adoră să facă curat. Îi putem stimula, spunându-le ca ne bazăm pe ei și că suntem încântați de modul în care arată locul după ce au șters ei masă, au spălat ei pensulele.

G. Centrul de relaxare

Fiecare dintre copii are o dinamică individuală pe toată perioada zilei. Pot fi și situații delicate în viața copilului, în care acesta nu se simte bine, îi este dor de mama, îl doare burtica său pur și simplu dorește să se odihnească. De asemenea, în planificarea zilei, pentru activitățile de tranziție dintre activitățile de învățare și cele de rutină, avem nevoie de o perioadă de calm. Și atunci când vin ceva mai târziu, iar sala de joacă este plină de copii care se joacă, pot să utilizeze acest spațiu ca un spațiu tranzitoriu, până la momentul în care se simte atras de un centru de activitate său altul, de un joc său altul, de un copil său un adult. Un spațiu liniștit, îl ajută pe copil să își gestioneze excitația ca urmare a activității de joc derulate până atunci.

Materiale utile

casete muzicale cu muzică instrumentală sau cu sunete din natură, casetofon, șiruri de becuțe, perne, salteluțe.

Sugestii pentru centru de relaxare

- Centrul să fie poziționat, în apropierea centrului pentru dezvoltarea limbajului și citit sau în apropierea intrării în sală.
- Pot fi utilizate saltele și perne pentru copii, astfel încât copiii să se poată simți relaxați.

- Putem utiliza un fond muzical și este recomandat ca în acest tip de centru să avem câteva șiruri de beculțe sau de lămpi care proiectează lumini pe perete (sau pe un panou, aflat pe spatele unui raft).
  - În aceste momente, copilul trebuie să fie acompaniat de un adult, pentru a-i putea răspunde solicitărilor sau pentru a-i facilita/media trecerea către sala de activități sau pentru a-l pregăti pentru activitatea care urmează.
-

4.4. Planificarea activităților

4.4.1. Specificul planificării activităților destinate copiilor cu vârsta până la 3 ani (tipurile de activități în educația timpurie a copiilor). Recomandări specifice privind programul zilnic.

Fiecare moment trăit de copilul mic este o ocazie de a se dezvolta. Acasă sau la creșă/centru de zi, copilul este pus în situația de a explora, exersa, de a învăța ceva din fiecare acțiune a cărei actor principal este: fie că este vorba de trezitul de dimineață, toaletare, momentele de hrănire, plimbatul afară, ascultarea unei povești sau jocul cu jucăria preferată. Ansamblul activităților, metodologia de dezvoltare a acestora, amenajarea spațiului, atitudinea adultului contribuie la dezvoltarea integrată a copilului.

Pentru planificarea unei zile a unui copil în cadrul creșei/centrului de zi sau acasă, trebuie să ținem cont de câteva aspecte:

- Să respectăm individualitatea copilului, iar programul să răspundă nevoilor sale și să-i ofere oportunități de experimentare și învățare în permanență. Acest lucru determină necesitatea unei flexibilități a programului zilnic, în funcție de vârsta și dezvoltarea copiilor.
- Să ofere copilului un echilibru între nevoia copilului de a petrece timpul singur, împreună cu alți copii și timpul petrecut împreună cu adultul de referință din creșă/centru de zi;
- Să ofere copilului un echilibru între activitățile alese de el și activitățile propuse de adult.
- Reflectă nevoile copiilor pentru mișcare, stimulare senzorială, stimulare cognitivă, aer proaspăt, odihnă și alimentație.
- Include oportunități de joc independent, joc paralel; joc în perechi și în grupuri mici la copii mai mari.
- Experiențele sunt integrate și favorizează explorarea în mod global (și nu fragmentat) a mai multor domenii de cunoaștere, ajutându-i pe copii la stabilirea legăturilor dintre lucruri, situații, fenomene.
- Susține curiozitatea copiilor și le extinde interesul pentru învățare prin situații și materiale noi stimulatoare.

De aceea, activitățile în educația timpurie se împart în: **rutine, tranziții și activități de învățare.**

Predictibilitatea programului are un rol esențial în organizarea mentală a copilului, în crearea sentimentului de siguranță și securitate și în aderarea lui la ordine și reguli!

Cum putem să ne adaptăm planificarea unei zile în funcție de vârsta și nevoile copilului?⁹

Vârsta copilului	Cum putem anticipa, construi și organiza desfășurarea unei zile?
12-18 luni Copilul depinde de îngrijirile adultului pentru satisfacerea nevoilor de bază - pentru hrănire, schimbarea hainelor, toaletă, somn. Îi place să își petreacă mult timp împreună cu adultul de referință (un adult în care are încredere). Începe să aibă încredere în el și în persoanele cunoscute.	Trebuie să planificăm activitatea zilnică foarte flexibil, pentru a putea satisface aceste nevoi de îngrijire. Să ne rezervăm timpul necesar pentru a securiza copilul, pentru a-i oferi momentele de interacțiune privilegiate. Să ne oferim timpul de a răspunde pozitiv fiecărei interacțiuni pe care o inițiază.
18-24 luni Începe să-și amintească de pe o zi pe alta. Simte și știe ceea ce simte adultul pentru el.	Derularea activităților trebuie să-i ofere ocazia copilului de a învăța să intuiască ce urmează să se întâmple. Acest lucru vorbește despre repere fixe în programul său, bineînțeles, menținând flexibilitatea pentru a putea răspunde nevoilor sale. Să ne organizăm timpul și activitățile, astfel încât să integreze plăcerea pe care o resimțim atunci când suntem împreună, când facem ceva împreună.
Îi place să facă singur mai multe lucruri: să se joace, să mănânce (să se autoservească), etc	Să îi oferim cât mai des ocazia să participe în cadrul activităților pe care i le propunem sau pe care le inițiază, în timpul rutinelor.
24-36 luni Este familiarizat cu rutina zilei și cu tot ce înseamnă organizarea ei.	Să respectăm cu mai multă strictețe rutina zilei. Totuși, trebuie să nu abandonăm flexibilitatea.

⁹ Text adaptat după "The Creative Curriculum for infants and Toddlers", Amy Laura Dombo, Laura J. Colker, Diane Trister Dodge

Devine agitat dacă este suprasolicitat

Planificarea zilei trebuie să fie foarte riguroasă și bine gândită, în funcție de nevoile copilului, astfel încât să poată să fie eliminate toate potențialele situații confuzionante pentru copil. Pentru a avea timp să integreze și să gestioneze cunoștințele și emoțiile pe care le trăiește în cadrul unor activități, este bine să utilizăm tranzițiile de la o activitate la alta.

Se poate concentra asupra unei activități mai mult timp.

Planificarea activităților trebuie să-i ofere copilului ocazia de a consuma o temă pentru care prezintă interes.

➔ Rutinele și Tranzițiile

Rutinele desemnează activitățile ce se repetă zilnic la intervale aproximativ stabile și care au aceleași conținuturi (sosirea copilului, micul dejun, igiena – spălatul și toaleta, masa de prânz, somnul de după-amiază, gustările, plecarea). Dacă vreți, pentru copilul mic, rutina este un fel de orar-reper între care se derulează întreaga activitate a zilei. Activitățile cuprinse în cadrul rutinei sunt activități care acoperă nevoile de bază ale copilului și sunt determinante pentru dezvoltarea sa globală.

Prin intermediul rutinei:

- Copilul începe să anticipeze ceea ce i se întâmplă, activitățile la care urmează să participe, ceea ce îi conferă un sentiment de securitate și siguranță;
- Copilul începe să descopere noțiunea de timp și spațiu (anumite lucruri i se întâmplă la anumit moment, într-un anumit loc special amenajat);
- Copilul își dezvoltă autonomia și se simte într-un spațiu pe care îl cunoaște și îl stăpânește, știe ce anume urmează să i se întâmple în acel spațiu.

Tranzițiile sunt activitățile de scurtă durată care fac trecerea dintre rutine și activitățile de învățare, de la momentele de activitate educativă la cele de îngrijire, între diversele momente ale zilei. Ele pot prinde forma unui mers ritmat cântând un cântecel sau mișcări cunoscute copii, imitarea unor animale însoțite de cântec, un mic joculeț etc.

Atât rutinele, cât și tranzițiile constituie activități în care copiii învață, pentru că se comunică tot timpul cu ei, iar aceste ocazii trebuie exploatate pentru a repeta sau consolida anumite deprinderi sau cunoștințe (Ex.: *Ia să mergem să vedem dacă sunt destule farfurii pe masă pentru fiecare copil. Mai trebuie două farfurii, una pentru Alina și încă una pentru Marcel.*)

➔ **Momentul venirii la creșă/centrul de zi**

Este un moment important al zilei. Într-un spațiu informal, avem timp să discutăm cu părinții în prezența copilului, despre viața sa de acasă, despre observațiile pe care aceștia le au în ceea ce-l privește. Trebuie să acordăm timpul necesar copilului pentru a se despărți de părinții săi, să aibă timp să consume ritualul de despărțire de aceștia. Pentru ca acest moment extrem de încărcat de afecte să fie depășit cu mai multă ușurință de copil, este bine ca cel care îl întâmpină să fie adultul de referință din creșă/centrul de zi, fie cu o jucărie care-i face plăcere copilului, fie luând jucăria preferată de la părinți. Atitudinea adultului de referință trebuie să fie calmă și caldă, atât pentru copil cât și pentru părinți. Le putem povesti părinților despre ce ne propunem să facem astăzi cu Mioara sau cu întregul grup de copii, câteva repere ale programului prevăzut pentru această zi. Este important pentru copil să ne audă povestind cu părinții despre programul lui.

Avantajele acestui tip de activitate :

- copilul se simte recunoscut ca individualitate (ne interesăm despre el, el este important) ;
- putem primi informații bogate de la părinți în ceea ce privește viața sa din mediul familial;
- face legătura între viața de acasă și mediul creșei/centrului de zi;
- susține copilul și părintele în procesul de separare;
- susține părintele în consolidarea abilităților parentale prin informare și valorizare (Ați făcut foarte bine, și mă bucur că Mioara s-a bucurat de timpul pe care l-ați petrecut citindu-i o poveste”)

➔ **Întâlnirea copiilor în grupul de copii**

Atunci când toți copiii au sosit, poate să fie organizat un moment de întâlnire între ei, un moment al întregului grup, indiferent de vârsta copiilor. Este important să le dăm ocazia copiilor să vorbească despre ce au făcut acasă, despre ce au văzut pe stradă, despre fulgii de nea sau despre flori. Putem organiza un panou, pe care să își poată nota (utilizând pictogramele) modul în care se simt astăzi, ce au mâncat dimineață acasă, ce ar dori să facă la creșă/centrul de zi. Cei mici, pot fi ajutați de către adult să își așeze pictograma în dreptul numelui său, după ce aceștia au fost încurajați să o arate. Este important ca fiecare copil să poată participa la această activitate și poate că ar fi util ca panoul (poziționat la înălțimea copiilor) să conțină numele scris și fotografia fiecărui copil din grup, astfel încât ei să poată să pună în dreptul numelui lor pictograma care desemnează starea lor, floarea pe care au văzut-o, cu ce au sosit (automobil, autobuz)...în funcție de tematica pe care o dorim să o abordăm în acea perioadă..

Avantajele acestui tip de activitate de rutină:

- Este o activitate care încurajează deprinderile sociale ale copiilor. Ei își dezvoltă capacitatea de a-și aștepta rândul, de a-și repera locul în cadrul grupului de copii;
- Este o activitate care dezvoltă limbajul copiilor (îi ascultă pe ceilalți cum vorbesc, cum se exprimă);

- Este o activitate care stimulează și dezvoltarea emoțională a copiilor, permițându-le copiilor să vorbească despre sine, despre ceea ce simt, despre preferințele pe care le au, într-un grup de copii care depășesc cu toții aceeași problematică: apropiata separare de părinți.

Pe de altă parte, este o activitate prin care putem determina care este pulsul grupului de copii în acea zi (Matei este abătut și nu vorbește la fel de mult ca de obicei, Victor a depășit momentul despărțirii de părinți mai ușor ca ieri și acum și-a pus singur soarele pe panou). Cu această ocazie, putem să le transmitem copiilor și informații despre ce urmează să facem astăzi, să le reamintim tema săptămânii.

➔ Programul de mese

În funcție de vârsta copiilor, este bine să ne organizăm timpul astfel încât ei să poată să nu fie întreruși din activitățile de joc sau din somn pentru a lua masa sau gustarea. Este bine să avem o programare orientativă, dar programul meselor să fie adaptat în funcție de nevoile individuale ale copiilor. „Pentru a putea planifica programul meselor și pentru a-l încadra în planificarea zilei, este necesar să știm care este perioada pentru care va rămâne fiecare copil la creșă/centrul de zi. Copiii care rămân pentru 2-4 ore trebuie să primească o gustare, cei care stau 6-8 ore vor primi fie 2 gustări și o masă, fie 2 mese și o gustare”.¹⁰

Gustările (care trebuie planificate în prima jumătate a dimineții și în a doua jumătate a după amiezii, astfel încât între momentele de alimentație să existe un interval de aproximativ 3 ore) și mesele de bază permit hidratarea copilului și recuperarea energiei consumate de aceștia în timpul activității derulate.

Este important pentru copii să ia masa împreună, fiind un mediu de schimb și socializare, permițând dezvoltarea autonomiei fiecărui copil.

Cerințele acestui tip de activitate :

- să răspundă nevoilor fizice ale copilului;
- să favorizeze descoperirea de noi gusturi;
- să dezvolte motricitatea fină și grosieră (utilizarea lingurii și /sau a furculiței), coordonarea mână-ochi;
- să integreze reguli sociale (cum se stă la masă, cum se ține lingura);
- să încurajeze autonomia copilului.

În măsura în care se poate, este bine să mâncăm împreună cu copiii, copilul având nevoie de exemplul personal, cu atât mai mult cu cât suntem persoana de referință pentru copil.

➔ Momentele de îngrijire (toaleta și schimbarea hainelor)

¹⁰ Standarde și bune practici în creșe și servicii pentru educația timpurie a copiilor sub vârsta de 3 ani, Step by Step/IOMC/UNICEF, 2005.

Acestea sunt momente pe care trebuie să le petrecem doar cu un copil. Acest tip de activitate este foarte importantă pentru copil și care are multiple avantaje : putem să îi vorbim, să îl privim și să îl lăsăm să ne privească. Sunt momente privilegiate pentru copil și foarte bogate din punct de vedere afectiv. În momentele de îngrijire, bazându-se pe relația de încredere pe care o are cu noi, copilul începe să participe la îmbrăcat și dezbrăcat, își cunoaște corpul și comunică cu noi. De aceea, este bine să cunoaștem particularitățile de îngrijire ale copilului încă înainte de a participa la programul creșei/centrului de zi: cum este obișnuit să fie dezbrăcat, ce cântece îi cântă mama sa, ce tip de atingere utilizează aceasta, de cât timp are nevoie copilul să fie schimbat.

Totodată, îngrijirile acordate de către adultul de referință îi conferă copilului o stare de relaxare, de confort. Trebuie să nu uităm să respectăm intimitatea copilului și să-l anunțăm de fiecare dată când urmează să facem ceva: ”*acum o să te ridic în brațe și o să mergem să schimbăm scutecul. Tu o să mă ajuți să schimbăm și hăinuțele care s-au murdărit*”. În funcție de vârsta copilului, ne vom retrace ajutorul dat în aceste momente, încurajând autonomia copilului, însă va rămâne permanentă prezența noastră alături de el, pentru a-l susține dacă observăm că are nevoie sau pentru a-l valoriza pentru rezultatele obținute. De asemenea, este foarte important să ne spălăm pe mâini împreună cu el, să ne pieptănăm împreună, vorbindu-i despre ce facem și de ce anume.

Este foarte necesar dialogul cu părinții privind utilizarea toaletei. Pe măsură ce copilul capătă încetul cu încetul controlul asupra funcțiilor sfincteriene, trebuie încurajat și sprijinit și acasă și la creșă, cu supraveghere, să utilizeze toaleta. Aceași atenție și susținere trebuie să regăsească în ambele locuri.

➔ Somnul

Fiecare copil are nevoie de repaus și somn pentru a se odihni și pentru a recupera energia și a se dezvolta sănătos. Fiecare are propriul ritm de somn și de aceea trebuie să luăm în calcul caracteristicile fiecărui copil din acest punct de vedere atunci când planificăm activitățile unei zile.

Această activitate:

- răspunde nevoii de repaus și odihnă a copilului;
- permite recuperarea fizică și psihică a copilului;
- îi acordă copilului ocazia de a se regăsi singur, în liniște, după momente de stimulare și activitate.

Pentru relaxare, putem utiliza un spațiu special amenajat, chiar în sala de activități, astfel încât, copilul să poată avea acces nemijlocit la satisfacerea nevoii sale, în timp ce grupul de copii este activ. De asemenea, putem planifica ca program de somn pentru toți copiii, intervalul orar 13.00-15.00 (de ex), după masa de prânz și activitățile legate de igienă (spălat pe dinți, mers la toaletă), ajutăm copiii să se schimbe în pijamale pentru somn. Este util pentru dezvoltarea sanogenă a copilului să avem ritualuri legate de aceste momente: fie că facem « trenulețul » până în dormitor/spațiul destinat somnului, fie că avem un cântecel pe care îl vom utiliza, astfel încât copiii să integreze regulile legate de igienă (de igienă personală, de igiena somnului). Unii copii, în funcție de vârstă și dezvoltare, au nevoie de mai mult sau mai puțin timp de somn, alții nu dorm deloc peste zi. Este bine să le respectăm ritmul, dar să le oferim tuturor ocazia unei perioade de odihnă (somm sau odihnă activă). Momentul de trezire este un alt moment important și de aceea, pe toată această perioadă trebuie să fim prezenți în camera amenajată pentru dormit: copiii pot adormi greu, le este teamă să adoarmă, le va cădea păpușa

preferată din pat și se vor speria, se dezvelesc, sunt agitați în timpul somnului. Ei se trezesc pe rând, unii având nevoie de mai mult timp pentru a realiza unde se află, dacă sunt singuri sau nu. Pot să râdă sau pot să plângă speriați și au nevoie să se simtă securizați de prezența persoanei de referință în acest demers. Putem avea și ritualuri de trezire, o îmbrățișare, un cuvânt („ai făcut ochișori?”), spus cu ton blând și calm activează copilul pentru după-amiază. Tot ce facem împreună cu copilul când încep să se trezească are rol de tranziție între activitățile de dimineață și cele de după amiază

➔ Plecarea de la creșă/centrul de zi

Este o activitate la fel de importantă ca și venirea la creșă/centrul de zi și are aceleași obiective: asigurarea continuității vieții copilului între cele două medii importante pentru dezvoltarea sa (creșă/centrul de zi și casă). De asemenea, este un moment important pentru consolidarea relației noastre cu părintele copilului, transmitându-i informații despre reușitele copilului de peste zi, despre ce ne-am dori să continue să facă acasă în vederea consolidării unor achiziții. Putem să introducem părintele în sala de joc pentru a-i arăta realizările copilului (un desen, o pictură pe care copilul a decis să o afișeze pe peretele grupei) sau i le putem da, nu fără a le explicita contextul realizării lor. Este posibil ca un copil să își dorească să plece cu o jucărie de la creșă/centrul de zi. În acest context, stabilim regula împreună cu părintele, că o va aduce cu el *“mâine dimineață și vei avea grijă să doarmă bine Puiuțul”*. Trebuie să ne asigurăm că la plecare jucăria personală a copilului pleacă cu el. Aceste obiecte purtate de copil de acasă la creșă/centrul de zi și invers, sunt elemente care îl securizează și îi conferă continuumul dintre cele două medii, suportând mai ușor separările și ajutându-l în procesul de adaptare și readaptare.

➔ Regulile stabilite în creșă/centrul de zi

Regulile sunt tot rutine ale vieții copilului. Când stabilim activitățile de rutină, este important să le prezentăm și regulile. Pentru ce sunt necesare regulile ?

- Pentru a securiza copilul, grupul de copii
- Pentru a menține un mediu stimulativ pentru copii
- Pentru a asigura o bună relație între copii
- Pentru a-l ajuta să își asume și integreze reguli sociale
- Pentru a evita situațiile conflictuale între copii, între părinți și noi

Este important să implicăm copiii în elaborarea acestor reguli și trebuie repetate ori de câte ori este nevoie (la fiecare sosire sau plecare, la fiecare moment de masă sau de igienă, înainte de a dormi). Regulile pot fi amintite ca elemente de tranziție (*“Acum mergem să ne culcăm și știți că urmează să ne schimbăm în pijamale”*). Regulile trebuie să fie formulate scurt, utilizând “EU” pentru explicarea mesajului alături de pictograme (*“Eu vorbesc încet”*, *“Eu strâng jucăriile”*, *“Eu mângâi prietenul”*)

🕒 Activitățile de învățare

În afara perioadelor destinate activităților de rutină, copiii își petrec timpul în diverse activități ludice. Acestea trebuie bine pregătite, luând în considerație câteva elemente:

- Repartizarea lor în funcție de ritmul individual al copilului;
- Spațiul în care se desfășoară;
- Obiectivele pe care ni le propunem cu grupul de copii și pentru fiecare copil în parte;
- Materialele utilizate;
- Atitudinea noastră față de copil.

Cantitatea de jucării pusă la dispoziția copilului trebuie să fie judicios gândită și dozată, astfel încât să poată corespunde nevoilor și intereselor copilului. Trebuie să putem să selectăm calitativ și cantitativ jucăriile puse la îndemâna copilului, în funcție de obiectivele pe care ni le propunem în atingerea unor teme necesare dezvoltării copilului. Putem programa pe termen lung sau mediu conținutul jocului în funcție de felul activității, de prioritățile formative pe care le stabilim pentru fiecare copil. Există activități care, sub aspectul conținutului, cer o anumită eșalonare în timp, altele le putem practica oricând, la alegerea copilului. Fiecare copil trăiește în timpul jocului impresia că se joacă de-a ce vrea el, dar noi suntem aceia care trebuie să inițiem, organizăm și conducem sistematic jocurile fiecărui copil, pentru a-l ghida, prin antrenament ludic, spre operaționalizarea acțiunilor motrice și mentale, spre cooperarea cu ceilalți copii, spre rezolvarea, într-o manieră creativă, de către copii a unor situații problematice.

Astfel, cuvintele-cheie privind învățarea în perioada timpurie sunt: joc, stimulare senzorio-motorie (în special pentru copiii sub 3 ani), explorare, experimentare, socializare, rezolvare de probleme, elemente care susțin dezvoltarea integrată a copilului. De aceea, este util să planificăm activități care susțin învățarea prin joc și explorarea, activități pe care copiii să le desfășoare singuri sau împreună cu alți copii. Și toate acestea în prezența noastră pentru a putea securiza copii, pentru a putea răspunde nevoilor și întrebărilor copiilor, pentru a facilita comunicare între copii, pentru a observa dezvoltarea copilului, modul în care investește spațiul și dinamica sa de-a lungul zilei, pentru a putea returna părinților informații despre copilul lor.

Activitățile de învățare sunt favorabile copilului doar dacă:

- Răspund interesului și individualității copilului;
- Sunt programate astfel încât să corespundă nevoilor sale de dezvoltare;
- Dacă îi permit copilului să facă, să constate, să exploreze și să evalueze consecințele acțiunilor sale;
- Dacă valorizează copilul și dacă îl determină să participe începând de la nivelul planificării activității, la organizarea sa și evaluarea derulării ei;
- Dacă se bazează pe realitate sau pe experiențe reale;
- Dacă permit copilului să-și rezolve tensiuni sau angoase, să-și exprime emoții și sentimente;
- Dacă îi permit copilului să comunice cu adultul și cu persoanele importante afectiv pentru el.

4.4.2. Tipuri de activități

● Activitățile libere

Jocul îi permite copilului să deprindă cunoștințe despre corpul său, despre spațiu și să-și dezvolte personalitatea, să își structureze atitudini, cunoștințe și deprinderi, să se înscrie în activități de relaționare complexe. Copilul are libertatea de alegere a activităților pe care dorește să le deruleze, singur sau împreună cu ceilalți copii. El își va alege aceste jocuri în funcție de gradul său de dezvoltare, fapt pentru care aceste momente sunt momente de observație foarte importante pentru noi, deoarece ne pot furniza informații despre dezvoltarea globală a copilului.

Activitățile libere sunt importante pentru copil deoarece :

- Dezvoltă autonomia copilului și sentimentul că poate controla spațiul;
- Dezvoltă relaționarea copilului cu ceilalți copii și cu adulții;
- Stimulează dorința de explorare și experimentare a copilului, încercările repetate, stabilirea relațiilor de cauză și efect, rezolvarea de situații problematice;
- Ne ajută să adecvăm programul creșei/centrului de zi la ritmul fiecărui copil în parte, furnizându-ne informații despre particularitățile sale de dezvoltare și despre nevoile sale.

● Activitățile dirijate, activitățile propuse de către adult

Aceste activități sunt propuse și dirijate de adult, în funcție nivelul de dezvoltare a copiilor, activități care satisfac necesitățile, capacitățile și interesele fiecărui copil în parte prin exploatarea centrelor de activitate cu materialele lor specifice. Aceste activități își propun:

- Să stimuleze dezvoltarea copilului, în egală măsură, în toate domeniile specifice: motricitate, dezvoltare cognitivă, limbaj și comunicare, dezvoltare socio-emoțională
- Să permită experimentarea și explorarea
- Să dezvolte potențialul creativ al copiilor, inițiativa,
- Să favorizeze schimbul între copii, să încurajeze copilul în asumarea responsabilității în ceea ce-l privește și în ceea ce-i privește pe ceilalți copii.

Tip de activitate

Activități în grupuri de copii

Caracteristică

- Se desfășoară în centre de activitate, cu materiale puse la dispoziție de către educator, atent selecționate, în funcție de tematica activității.
- Sunt efectuate în grup de copii, având rezultate individual și de grup
- Activitatea necesită planificare anterioară :
  - identificarea scopului, obiectivelor de referință și operaționale
  - alegerea spațiului de derulare
  - planificarea derulării activității
  - organizarea spațiului și a materialelor necesare
  - repartizarea sarcinilor în cadrul grupului de copii, în funcție de particularitățile individuale

Exemplu

- Realizarea unui tablou-colaș despre iarnă
- Ascultarea unei povești

Activități individuale

- Se desfășoară în centre de activitate, cu materiale puse la dispoziție de către educator, atent selecționate, în funcție de tematica activității
- Sunt activități simple, pe care copilul le poate realiza singur, cu ajutor sau fără ajutor din partea adultului
- Pot fi activități propuse unui copil care a îndeplinit o sarcină, în timpul în care ceilalți copii nu au terminat
- Sunt activități scurte, dirijate de către educator.
- Determină reconstituirea grupului de copii și fac trecerea de la o activitate la alta.

- Să modeleze din plastilină un Om de zăpadă
- Să deseneze un norișor
- Să înșire măgele
- Să se uite pe o carte

Activitățile de tranziție

- Cântarea unui cântec sau recitarea unei poezii pe muzică
- Efectuarea unor mișcări ritmice sau de expresie corporală însoțite de cântec ("Să ridicăm picioarele, să ridicăm mâinile, să mergem ca Piticul"...)
- Jocuri de imitație ("Cum face albina?", „Cum face cocosul?“)

Planificarea unei activități

Avem câțiva pași în elaborarea unei activități:

1. Determinarea obiectivelor activității și a rezultatelor acesteia
2. Selectarea sau elaborarea materialului pe care îl vom utiliza în activitate
3. Determinarea duratei activității. Să nu uităm că durata activității depinde de interesul copilului și de obiectivele pe care ni le propunem. Este important să menținem un grad mare de flexibilitate (maximum 15-20 de minute în cazul copiilor de 3 ani și 5-6 minute în cazul copiilor de 12-18 luni).
4. Planificarea derulării activității
5. Pregătirea grupului de copii pentru derularea activității:
  - Să le vorbim despre tema pe care dorim să o abordăm, utilizând cuvintele cunoscute de aceștia (putem utiliza o poveste scurtă pentru aceasta)
  - Utilizarea unor imagini
  - Să le explicăm de ce anume am ales această activitate
6. Este important să descriem pentru copii modul în care s-a derulat activitatea, ce anume am făcut, cine s-a jucat cu cine anume, ce am învățat nou. Este un moment important de valorizare pentru copii și nici unul dintre participanți nu trebuie uitat!
7. Observații particulare și propunerea unor activități în continuarea acesteia .

Câteva sfaturi pentru organizarea programului unei zile în cadrul serviciului de îngrijire, creștere și educare a copilului de vârstă mică:

- Este bine ca programul zilei să fie scris și ilustrat cu pictograme și trebuie afișat pentru a fi văzut de copii.
- Derularea unei zile trebuie să cuprindă activități variate, la alegerea copilului sau alese de către adult, de joc sau de învățare, de derulare în grup sau individual, în funcție de individualitatea fiecărui copil în parte și de caracteristicile grupului de copii
- Organizarea derulării unei zile se face cu ajutorul copiilor și al părinților, în funcție de nevoile copilului

Exemplu de organizare a programului unei zile¹¹

Dimineața

Primirea copiilor și a părinților și susținerea acestora pentru a reuși să se despartă
Fixarea activităților din această zi împreună cu copiii
Încurajarea copilului să exploreze spațiul și materialele puse la dispoziție, joc liber
Invitarea copiilor la activități dirijate de adult (pentru dezvoltarea capacităților de învățare)
Tranziție pentru gustare
Spălarea pe mâini și toaletă
Gustarea

A doua parte a dimineții

Spălarea pe mâini după gustare și folosirea toaletei (sau schimbarea scutecelor)
Îmbrăcarea copiilor pentru activități afară
Organizarea copiilor în grupuri mici pentru jocul afară sau plimbare
Sosirea, scoaterea hainelor
Spălatul pe mâini și ascultarea unei povești până la sosirea mesei (poate ilustra tematica activității integrate)

Prânzul

Servirea mesei. Ajutarea copiilor în timpul mesei
Strângerea mesei și spălarea pe mâini, pe dinți
Schimbarea scutecelor
Ascultarea unei povești sau a unui cântec (pot ilustra tematica activității integrate)
Pregătirea pentru culcare
Trezirea copilului
Schimbarea scutecelor sau folosirea toaletei
Spălarea pe mâini

După-amiaza

Joc afară sau în spațiul de joacă
Activități de joc alese de copil
Susținerea regăsirii între copil și părinte și plecarea acasă

¹¹ Adaptare „Opening Your Door to Children”, National Association for the Education of Young Children, K. Modigliani, M. Reiff and S. Jones

4.4.3. Proiectarea activităților tematice

Cum spuneam în paginile anterioare, fiecare moment trăit de copilul mic este o ocazie de a se dezvolta. Ansamblul activităților, metodologia de dezvoltare a acestora, amenajarea spațiului, atitudinea adultului contribuie la dezvoltarea integrată a copilului. Trebuie să ne gândim la modul în care o activitate tematică va răspunde nevoilor acestora de dezvoltare (atât la nivel individual, cât și la nivelul grupului de covârșnici). Activitățile integrate fac legătura între activitățile individuale și se bazează pe experiențele reale ale copiilor, stimulând copilul să aibă experiențe globale, determinante pentru toate domeniile de dezvoltare. Acest lucru presupune cunoașterea temeinică a gradului de dezvoltare a copilului și a grupului de copii cărui îi/le propunem aceste activități tematice. Însă nu trebuie să uităm că pentru planificarea activității unui copil în cadrul creșei/centrului de zi sau acasă, trebuie să ținem cont de rutine, tranziții și activități de învățare.

Atunci când realizăm proiectarea activităților integrate pentru copilul de vârstă mică, trebuie să ne asigurăm că aceasta:

- Corespunde mai multor domenii de dezvoltare (însă nu este obligatoriu să corespundă tuturor!);
- Asigură un echilibru între jocul inițiat de copil și tematica planificată;
- Contribuie la atingerea unor obiective de referință / competențe specifice;
- Se desfășoară sistematic pe parcursul unui interval de timp delimitat (în mod specific pentru copilul de vârstă mică, până la consumarea temei de către copii);
- Este necesară evaluarea continuă a competențelor dobândite de către copii, în mod individual, pentru fiecare copil în parte, și a adecvării activităților propuse la potențialitățile copiilor.

Proiectarea activităților integrate mai presupune:

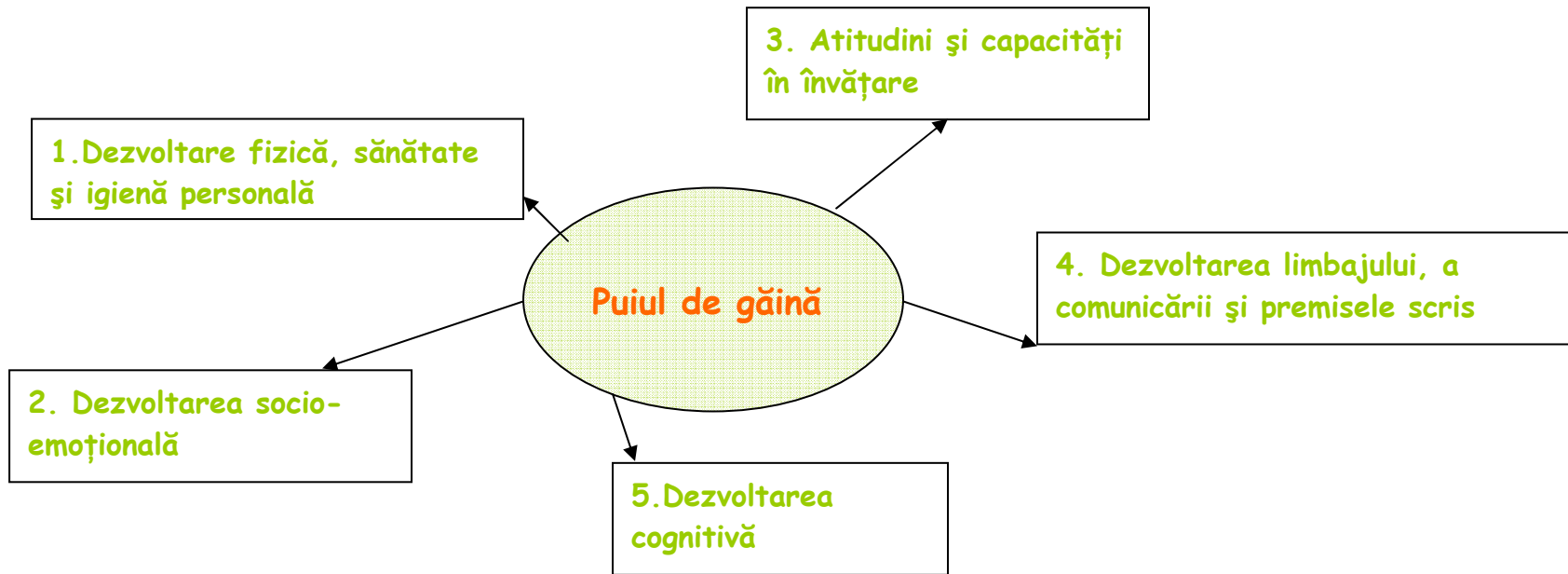
- Precizarea obiectivelor de referință/competențelor specifice;
- Selectarea conținuturilor;
- Analiza resurselor (amenajarea centrelor de activitate în conformitate cu activitățile tematice propuse; metodologiile de furnizare a conținuturilor vizate; instrumentele și materialele utilizate pentru atingerea obiectivelor de referință; timpul aproximativ destinat fiecărei activități în parte și timpul destinat consumării temei);
- Stabilirea instrumentelor de evaluare continue.

Vă propunem spre exemplificare un model orientativ de planificare a activităților integrate pentru copii cuprinși în grupa de vârstă 24-36 luni.¹²

---

¹² Adaptare a metodologiei de realizare a planificării tematice propuse de către Squibb Betty, Deitz J Sally, în cartea „ Activități de învățare pentru copiii foarte mici (de la naștere la 3 ani)”, UNICEF, Vanemmonde, 2005, pg 235

Tema integrată: Puiul de găină

Tema: Puiul de găină

Subtema 1: „Suntem puișori și ne plimbăm prin curtea cu păsări”

Obiective cadru și obiective de referință ale activității integrate

1. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltare fizică, sănătate și igienă;

Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de coordonarea mușchilor mari ai corpului în scopul mișcării și deplasării;

Obiectiv de referință: Dezvoltarea capacității de a merge, a alerga, a se cățăra

2. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea socio-emoțională (Subdomeniul A. Dezvoltare socială);

a. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea abilităților de interacțiunii cu adulții;

Obiectiv de referință: Dezvoltarea comportamentelor imitative

b. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea capacității de a urma regulile stabilite

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a urma și anticipa anumite reguli, ajutat și supravegheat

3. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele scris cititului

a. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere

Obiectiv de referință: Dezvoltarea capacității de a identifica obiectele denumite verbal de adult

b. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal

Obiective de referință: Dezvoltarea abilității de a denumi persoanele și obiectele din jur
Dezvoltarea abilității de a comunica în propoziții simple sau cuvinte frază.

Descrierea activității:

Adultul care conduce activitatea le propune copiilor să se plimbe prin Centrul de mișcări ample. Le spune că se plimbă prin curte cu păsări, imitând în acest timp mișcările unui pui de găină. Centrul a fost aranjat astfel încât să aibă imagini cu diferite păsări domestice (postere, păsări de pluș, etc.). Adultul stimulează prin cântec copiii să îl imite, încurajând fiecare gest realizat de copii, repetând cuvintele spuse de aceștia. În permanență îi întreabă cum se simt, ce văd în partea stângă, sus, jos, cum face puiul...Pe măsură ce copiii participă, adultul poate introduce diferite reguli: "acum mergem în cerc", "acum dăm din aripioare", „haideți cu toții să facem ca puiul: PIUUUU-PIUUU” și valorizează copilul și mișcările corecte. Pot fi utilizate pene și fulgi, copiii fiind încurajați să sufle în ele, introducând diverse jocuri de genul: "cine ține fulgul cât mai mult timp în aer" suflând în el, „care aruncă fulgul cel mai departe”...Adultul se retrage și lasă copiii să se joace în acel spațiu, fără a impune alte reguli.

Materiale necesare:

Postere reprezentând păsări

Jucării de pluș reprezentând păsări

Pene și fulgi (spălate anterior, naturale sau vopsite)

Observații: *

Subtema 2: „Îmbrăcăm un Puișor”

1. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltare fizică, sănătate și igienă

Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de a utiliza mușchii mici ai mâinii în scopuri diferite

- Obiective de referință:** Dezvoltarea capacității de a apuca în pensă bidigitală
Dezvoltarea capacității de a utiliza degetele coordonat în diferite mișcări

2. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea socio-emoțională, Subdomeniul A. Dezvoltare socială

a. Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilităților de interacțiuni cu adulții

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a manifesta și exprima dificultatea în care se găsește (să deschidă o cutie, să suprapună cuburi)

b. Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilităților de a interacționa cu copiii de vârstă apropiată

Obiectiv de referință: Dezvoltarea comportamentelor pozitive și manifeste de apropiere și interacțiune față de copii diferiți

c. Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilității de a negocia și de a lua decizii.

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilităților de a împărți jucăriile și de a le înapoia

3. Domeniul de dezvoltare: Atitudini și capacități în învățare

a. Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilității de a manifesta interes și satisfacție pentru sarcina realizată

Obiective de referință: Dezvoltarea interesului pentru activități și obiecte
Dezvoltarea abilității de a face alegeri

b. Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilității de a finaliza o activitate chiar dacă întâmpina dificultăți

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a finaliza ce a început

4. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele scris cititului

a. Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere

Obiectiv de referință: Dezvoltarea capacității de a identifica obiectele denumite verbal de adult

b. Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a denumi persoanele și obiectele din jur
Dezvoltarea abilității de a comunica în propoziții simple sau cuvinte frază

Descrierea activității:

La Centrul pentru artă, pregătim foi A3 cu silueta unui pui (sau a unei găini sau a unui cocoș), lipici și fulgi/pene sau diverse materiale decupate în formă de fulg (material textil, hârtie, lemne...). Copiii sunt încurajați să facă hăinuțe puișorilor desenați, făcând referiri la părțile corpului puiului și ale copiilor („puneți un fulg pe aripioare. Aripioara este mânuța puiului”...)

Putem pune la dispoziția copiilor și acuarele, astfel încât copiii să utilizeze - la alegerea lor - să picteze puiul, cu fulgi/pene, fie clasic, fie cu amprentele fulgilor/penelor, în funcție de manualitatea copiilor. Copiii vor fi încurajați să vorbească despre puii lor („cum îl cheamă pe puiul lor”, „ce culoare are?”, „ce mănâncă puiul lor”, „unde-i ochiul puiului?”, ect.), lucrările tuturor copiilor fiind apreciate pozitiv și afișate.

Materiale necesare:

Mobilier adecvat

Coli A3 pe care este desenată silueta unui pui/găină/cocoș

Lipici

Acuarele

Pene/fulgi

Bucăți de materiale decupate sub formă de Fulgi/pene

Paie

Diverse recipiente

Observații: *

Subtema 3: „Eu sunt PUIUL...”

1. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea socio-emoțională, Subdomeniul B. Dezvoltare emoțională

Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilității de a se percepe pe sine (formarea Eu-lui fizic și psihologic)

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a se identifica spunându-și numele.
Dezvoltarea abilității de a-și exprima apartenența la gen.

2. Domeniul de dezvoltare: Atitudini și capacități în învățare

Obiectiv cadru: Dezvoltarea abilităților creative și a inițiativei inventive

Obiective de referință: Dezvoltarea abilității de a inventa jocuri simbolice

3. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele scris cititului

a. Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere

Obiectiv de referință: Dezvoltarea capacității de a identifica obiectele denumite verbal de adult

b. Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal

Obiective de referință: Dezvoltarea abilității de a denumi persoanele și obiectele din jur
Dezvoltarea abilității de a comunica în propoziții simple sau cuvinte frază

Descrierea activității:

La Centrul pentru jocuri de rol, toată lumea este pui. Au fost realizate de către adult câteva coronițe pe care au fost lipiți fulgi și pene, au fost cusute câteva pene pe hăinuțele pe care copiii le utilizează pentru deghizat. Adultul poartă o coroniță cu fulgi pe cap și întâmpină copiii. Fiecare copil va primi un ecuson pe care este desenat un pui galben (pentru fete) și galben cu cioculețul roșu (pentru băieți), pe care o va purta pe toată perioada derulării activității. Adultul se va adresa copiilor folosind cuvântul pui înaintea numelui „Puiul Cristina”, „Puiul Andrei”. Copiii sunt ajutați să se aranjeze, în funcție de alegerile lor și să se privească în oglindă, să se descrie „Unde-i ciocul Puiului Cristina?”, „Unde este fulgul mare, Pui Andrei?”

La dispoziția copiilor sunt puse câteva păpuși-marionetă pentru degete sub formă de pui/cocoș/găină, păpuși care pot fi utilizate și de adult, în dialog.

Pe toată perioada derulării activității, adultul poate spune diverse poezii: „Puișorul cafeniu” de Otilia Cazimir:

A ieșit din ou, la soare,
Cel din urmă puișor.
Se usucă pe-aripioare
Și-o pornește binișor.

Stă găina la-ndoială,
Ca din șapte puișori,

Șase-s galbeni-gălbiori
Ghemotoace de beteală

Numai cel de la sfârșit
A ieșit mai ponosit!
Și se-ntreabă speriată:
Nu cumva-i de ciocolată?... ”

Materiale necesare:

Pene/fulgi

Coronițe

Ecusoane

Păpuși marionetă cu aspect de pui/cocoș/găină

Oglindă mare

Observații: *

Subtema 4: „ Să găsim Puiul, Găina și Cocoșul”

1. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele scris cititului

a. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere

Obiectiv de referință: Dezvoltarea capacității de a identifica obiectele denumite verbal de adult

b. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal

Obiective de referință: Dezvoltarea abilității de a denumi persoanele și obiectele din jur
Dezvoltarea abilității de a comunica în propoziții simple sau cuvinte frază

c. **Obiectiv cadru:** Dezvoltarea interesului pentru carte lectură

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a comenta ce i s-a citit și a simula citirea unei cărți

2. Domeniul de dezvoltare: Dezvoltarea cognitivă

Obiectiv cadru: Dezvoltarea capacității de a înțelege relația cauza-efect

Obiectiv de referință: Dezvoltarea abilității de a compara.

Descrierea activității:

La dispoziția copiilor vor fi puse cărți cu imagini mari, reprezentând diferite animale. Cărțile pot fi din hârtie sau material textil, însă cu imagini mari și clare. Pot fi utilizate cărți cu text puțin (poezii simple):

“Rața zice: Mac-mac-mac,

Bine e să-noți pe lac.

Gâsca zice: Ga-ga-ga,

Pân-la râu cum aș zbura.

Puii zic: Piu-pii, piu-pii,

Nu vă mai pitiți, copii.”

Adultul va orienta copiii să utilizeze cărțile, ajutându-i să dea paginile și cerându-le să identifice Puiul/Găina/Cocoșul. Atitudinea adultului trebuie să încurajeze copiii să verbalizeze și să îi valorizeze: “ Cum face Puiul? Bravo, Matei! Haideți să facem cu toții ca Puiul”, „Cum se numește mama Puiului? Găina. Haideți să vă citesc o poezioară:

„Fiecare pui,
Are mama lui.
Și eu tot așa,
Am mămica mea”.

Pot fi utilizate diferite cântece sau înregistrări audio care reproduc diverse sunete din natură sau emise de către păsări.

Materiale utilizate:

Cărți de hârtie sau textil, cu imagini mari și clare reprezentând diferite animale, pagini puține și groase, cu text puțin.

Poze sau postere cu imagini reprezentând animale.

Observații:*

*La rubrica Observații este important să notăm:

- *Modalitățile în care copiii au investit activitățile, în care au participat (atât individual, cât și tot grupul de copii), dificultățile întâmpinate sau care dintre activități nu a corespuns nevoilor copiilor*
- *Timpul petrecut de fiecare copil pentru fiecare activitate în parte*
- *Propuneri de extensii a activităților, fie în cadrul aceleiași teme, fie către alte activități cu tematici diferite*

Este important ca activitățile noastre să corespundă capacității copilului de a experimenta, obținând un rezultat pozitiv, valorizant pentru sine. Răspunsurile afective pozitive din partea adulților de referință pentru copii (părinți, familie, cadre didactice) determină consolidarea nemijlocită a dezvoltării acestora. Relaționarea pozitivă cu egalii de vârstă susțin copilul să se rephereze ca parte integrantă în grupul său social, îl susțin pe acesta să se rephereze ca individualitate, să capete conștiința propriei identități și să deprindă respect și acceptare pentru ceilalți membri ai grupului său.

4.5. Observarea și evaluarea copilului

"Ascult și aud, privesc și văd!..."

4.5.1. Observarea copilului

În activitatea de fiecare zi, în contextul muncii de creștere și educare a copilului mic, educatorul sesizează evoluțiile acestuia, tipul de reacție la stimuli sau sarcini, tipul de relații pe care le stabilește cu ceilalți copii sau adulți. Datorită specificității vârstei, acumulările, schimbarea comportamentelor, definitivarea unor achiziții sunt rapide. Observarea spontană și înregistrarea progresului copilului este esențială în munca educativă la această vârstă. Pentru a identifica cu mare acuratețe dezvoltarea copilului, în vederea identificării temelor și activităților necesare fiecărui copil și grupului de copii, putem utiliza observația sistematică (cu metodologie clar definită, scop și obiective în corelație cu domeniile de dezvoltare ale copilului) și observația spontană (în cadrul diverselor acțiuni ale copilului). Dincolo de proiectarea activităților plecând de la rezultatele observațiilor, avem posibilitatea să transmitem părinților copilului stadiul de evoluție al acestuia și să îi propunem diverse tipuri de activități la domiciliu.

Observația este o parte importantă în munca de îngrijire, creștere și educare a copilului mic. Prin observație, ținem cont de comportamentul copilului și de schimbările susceptibile care pot interveni de la un moment la altul și de la o activitate la alta. În plus, în acești primi ani de viață, copilul mic are o evoluție permanentă și rapidă, comportamentele și competențele schimbându-se de la lună la lună, fiind important să știm ce ne propunem să observăm și în ce moment, pentru ce copil anume. Trebuie să cunoaștem cum se adaptează copilul unor situații noi (când trece de la o activitate la alta, dacă se joacă cu plăcere, dacă se adaptează programului zilnic, etc.) și care este stilul de reacție (dacă reacțiile sunt mai lente sau mai abile, dacă dispoziția sa se schimbă și în ce direcție). Suntem mereu puși în situația de a provoca situații investigative și evaluative, integrate în activitățile care îi fac plăcere copilului. Dacă observăm și descriem doar abilitatea motrică, cognitivă și psiho-socială, riscăm să realizăm un tablou static al dezvoltării copilului. Copilul trebuie observat în timpul dezvoltării sale, pentru înțelegerea posibilităților de activitate și dezvoltare a capacității copilului în dinamica sa, observații din care să poată reieși perspectiva sa de dezvoltare, prin prisma comportamentului, abilităților și a situațiilor sociale și emoționale în care se află concomitent.

Principiile observației :

➔ Ce este absolut important ?

Este important să observăm fiecare copil, în mod individual și integrat, sub toate aspectele dezvoltării sale, a particularităților și necesităților generale și specifice de dezvoltare, dar și cele ale grupului de copii.

Personalitatea copilului trebuie observată integral, ca fiind exprimată printr-o multitudine de aspecte, cum ar fi :

- Cunoașterea, responsivitatea, curiozitatea, implicarea în joc;
- Mișcarea, nutriția, somnul;
- Limbajul și comunicarea;
- Afectivitatea/trăirea afectivă, interacțiunea cu ceilalți;
- Autoservirea/autodeterminarea;
- Respectul de sine și încrederea în sine.

➔ De ce ?

Pentru a putea proiecta o intervenție educativă adecvată fiecărui copil în parte, precum și adecvată grupului de copii, prin organizarea unor situații de învățare pozitivă pentru aceștia.

➔ Când observăm ?

Trebuie să stabilim pentru observarea unui copil mai multe momente ale zilei (rutine, tranziții, activități), dar și un calendar de observație (o dată la 2 luni, de ex.). Trebuie să ne asigurăm un timp și să ne planificăm toate acțiunile de observare pentru a putea observa toți copiii, după aceeași schemă : mai multe momente ale zilei și un calendar al observațiilor.

➔ Ce observăm ?

Putem lua în calcul 3 dimensiuni:

1. Informațiile acumulate pentru fiecare copil permit individualizarea observației;
2. Natura activităților: sunt activități care ne pot oferi ocazii diverse de observare a copilului;
3. Care sunt aspectele care ne interesează pentru determinarea strategiilor de îngrijire, creștere și educare specifice fiecărui copil în parte și, totodată, a grupului de copii.

➔ Cum observăm?

a. Elaborarea unei grile simple, care ar putea conține:

- Numele celui care face observația;
- Numele și vârsta copilului;
- Data la care se face observația;
- Scopul efectuării acestei observații;

- Aspectele de dezvoltare care au fost observate;
  - În ce context a fost făcută observația: tipul activității (rutină, tranziție sau activitate de învățare).
- b. Elaborarea unei analize a observațiilor asupra copilului:
- Descrierea efectivă (detaliată) a aspectelor ce țin de dezvoltarea integrată a copilului observate la acesta;
  - Rezumarea observațiilor pe domenii de dezvoltare;
  - Analizarea acestor observații;
  - Elaborarea unui set de intervenții de îngrijire, creștere și educare a copilului adecvate indicatorilor observați;
  - Determinarea posibilelor consecințe asupra copilului ca urmare a implementării acestor strategii.

Direcții în care se realizează observarea individuală a copilului:

● **Nevoile de bază**

- Cum mănâncă? Ce anume mănâncă? Care sunt alimentele preferate? Care este programul de masă? Este alergic la vreun aliment? Are un mediu specializat/dietă?
- Cum adoarme? Plânge ades în timpul somnului? Se trezește des? Are un somn profund? Doarme în timpul dimineții? Se trezește pentru a merge la oliță? Are o poveste preferată pe care dorește să o asculte înainte de a adormi? Are o jucărie preferată pe care dorește să o ia în pat? Îi place să doarmă învelit/dezvelit?
- Cum anume este obișnuit să fie îmbrăcat (mai gros, mai subțire) în casă sau afară?
- Este obișnuit să se spele pe mâini înainte de masă? Se spală singur sau cu ajutor? Este obișnuit să se spele pe dinți cu ajutor? Utilizează olița? O cere sau anunță că are nevoie de oliță? Cât de des?
- Are probleme de sănătate deosebite?

● **Dezvoltarea fizică - care sunt particularitățile/trăsăturile dezvoltării fizice**

a. Mișcările corpului și folosirea corpului:

- Cum se mișcă: repede sau încet? Își păstrează echilibrul când merge, când aleargă, când sare pe ambele picioare? Când se răsuțește?
- Pare să fie stăpân pe mișcările corpului său sau este nesigur?
- Mușchii realizează mișcări egale sau există diferențe?

- Își exprimă sentimentele utilizând corpul (mușcă uneori, se încordează, mișcări încete, repezi, sare de bucurie, bate din palme, tropăie, bate din picioare când este supărat, etc.).

b. Expresiile faciale:

- Folosește mimica în exprimarea trăirilor afective (se încruntă, zâmbește, se strâmbă, etc.);
- Expresivitatea este în concordanță cu ceea ce simte, trăiește;
- Ce tip de sentimente se regăsesc în mimica facială (tristețea, bucuria, durerea);
- Este inexpresiv cel mai adesea.

● **Comunicare și dezvoltarea limbajului**

- Cât de mult își exprimă trăirile prin ton și voce?
- Realizează un control al vocii, exprimând modulări în funcție de situații (când se bucură sau când este trist) sau are o voce inexpresivă?
- Când este supărat plânge, spune adultului?
- Este verbalizarea modul lui predilect de a comunica cu ceilalți sau preferă alte căi de comunicare (arată cu degetul, lovește din picior, lovește păpușile)?
- Folosește articularea, limbajul în jocul obișnuit? Vorbește când se joacă singur, dialoghează cu păpușile?

● **Socio-emoțional**

- Cum reacționează în situația de separare de adultul de referință? Plânge, îi este teamă? Se ascunde după mama sa când percepe momentele de separare? Se apropie ușor de alți adulți? Inițiază relații cu alți copii?
- Are un obiect preferat (jucărie, haină, pled) care îi conferă siguranță?
- Cum și când își manifestă fericirea, supărarea, furia, mânia, îndoiala, entuziasmul, tema?
- Are un control exagerat, prea slab sau echilibrat asupra trăirilor sale afective?
- Cum inițiază o activitate (referitor la modul cum alege și începe o activitate)?
- Stabilitatea atenției – cât poate fi atent în cadrul relației cu un adult? Dar cu un copil? Dar în timpul unei activități care îi face plăcere?
- Cum reacționează când este interesat de ceva anume? Cum își exprimă curiozitatea? Apelează la ajutor sau are momente de independență?
- Care este atitudinea sa în fața situațiilor – problema? Încearcă să găsească soluții sau abandonează? Caută sprijinul adultului? Dacă se rezolvă negativ (varsă un pahar cu culori, de ex.), cum reacționează?

- Acceptă regulile și limitele (dacă acceptă și cum reacționează)?
- Inițiază relații cu alți copii? Cum se joacă cu aceștia?

● Activitățile de joc

- În ce activități îi place să se implice?
- Cum începe să se implice într-o activitate? Cum progresează în ea? Cum trece la altă activitate?
- Se joacă un timp scurt în unele activități, dar acordă atenție prelungită altora?
- Evită vreo activitate?
- Ce achiziții pare să realizeze într-o activitate: plăcerea de a fi în prezența adultului, împreună cu alți copii, stimularea senzorială, un sentiment de stăpânire a rezolvării unor probleme, un sens al creativității și al sentimentelor?
- Există anumite aspecte ale unei activități care par să-l frustreze sau să-i placă în mod deosebit?
- Ritmul desfășurării jocului său rămâne constant?; Se accelerează sau se încetinește? În ce condiții?
- Îi place să se joace singur – niciodată, uneori, deseori? În ce condiții?
- Îi place să exploreze? manifestă curiozitate în ceea ce privește mediul, obiectele, lumea?
- Preferă să-și limiteze jocul la un spațiu relativ redus sau se extinde pe o arie mai largă?
- Unde pare să se joace mai confortabil? Înăuntru, afară, în curte?

GRILĂ (FIȘĂ) DE OBSERVARE¹³ (exemplu de itemi de observație)

O grilă de observație trebuie construită pe comportamentele principale, notându-se „ce poate face” și „cum face” copilul în următoarele arii:

- Cognitiv: ce știe, cum folosește ceea ce știe, cum rezolvă problemele, curiozitatea cunoașterii, stilul de abordare și metoda de învățare, limbajul verbal și nonverbal, cum înțelege, cum analizează și cum sintetizează, cum și cât memorează, cum ordonează datele;
- Motor: mișcare, echilibru, coordonare generală și coordonări particulare, motricitate grosieră și fină
- Socio-emoțional: relațiile cu ceilalți copii și cu adulții, examinarea relațiilor, gradul de dependență/independență, autocontrolul, anxietăți, frustrări, imaginea de sine, exprimarea emoțiilor și a sentimentelor, cooperarea, empatia, etc.;
- Contextul educațional: cum se adaptează la mediu, dacă mediul este potrivit pentru copil, nevoi observate, adaptare la programul zilei.

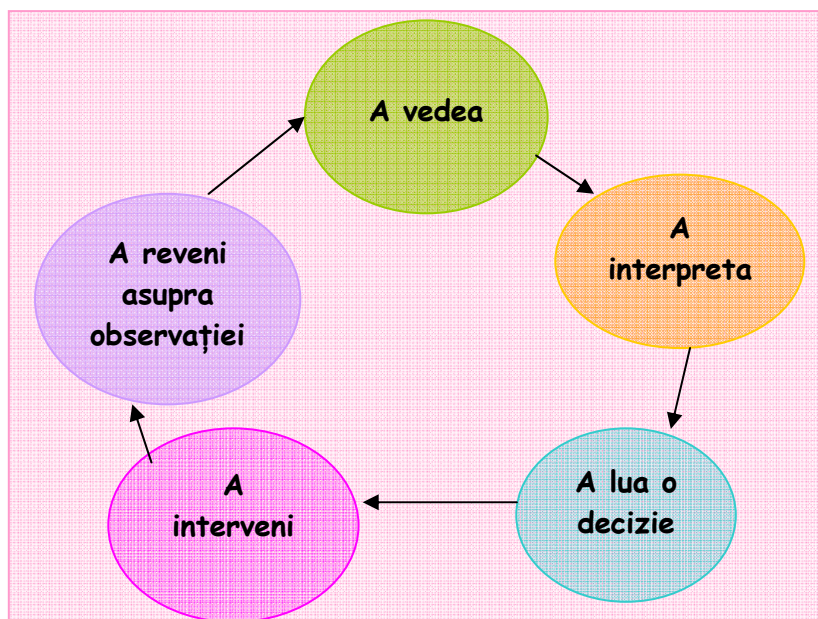
1. Relațiile copilului cu activitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Activitățile predilecte ale copilului • Activități refuzate • Cum își alege activitatea • Cum își planifică ceea ce face • Cum începe/finalizează activitățile (și le finalizează?) • Cât timp participă • Cum se mișcă • Cât este de atent • Cum privește/aude/ascultă • Cât este de ordonat • Interesul față de rezultate • Dacă are inițiativă • Reacții la situații problemă • Creativitatea soluțiilor
2. Relațiilor copilului cu obiectele și spațiul	<ul style="list-style-type: none"> • Cum apucă • Cum mânuiește

¹³ Text integral - Vrășmaș, Ecaterina(coord.) (2001) „Set de instrumente, probe și teste pentru evaluarea educațională a copiilor cu dizabilități”, RENINCO – UNICEF, p. 11 – 13.

	<ul style="list-style-type: none"> • Cum identifică • Cum recunoaște • Cum ordonează • Cum organizează • Cum denumește • Cum alege • Cum cunoaște și operează cu semnificația obiectelor • Cum cunoaște și folosește proprietățile, calitățile, formele, dimensiunile, culorile, etc. • Cum se mișcă în spațiul educativ • Cum se orientează în spațiul larg și în cel restrâns al foii de hârtie, etc.
3. Relațiile copilului cu ceilalți	<ul style="list-style-type: none"> • Cum comunică verbal cu ceilalți copii • Cum se adresează și răspunde • Cum comunică nonverbal, prin gesturi și mimică • Cum își exprimă sentimentele față de ceilalți, copii și adulți • Cum își exprimă atitudinile față de ceilalți: cooperare, izolare, agresivitate, instabilitate
4. Relațiile copilului cu sine	<ul style="list-style-type: none"> • Maniera în care se prezintă pe sine • Perceperea propriei persoane • Respectul de sine • Încrederea în sine • Curajul în alegerea și abordarea unei activități • Reacțiile în fața produselor activității sale • Autocontrolul • Afirmarea independenței, gradul de autonomie
5. Alți indicatori	<ul style="list-style-type: none"> • Cum e copilul în majoritatea timpului (activ, liniștit, gălăgios, serios, timid, agresiv, sociabil) • Preferințe • Cum se face înțeles când dorește / nu dorește să facă ceva • Care sunt obiectele, jucăriile, culorile, persoanele, mâncărurile, animalele preferate • Cum se comportă față de persoane necunoscute • Cum explorează mediul • Dacă privește în ochii interlocutorilor • Dacă e stabilă lateralitatea la ochi, mână, picior • Dacă are probleme fizice, senzoriale și cum le compensează • Care e reacția la atingerea fizică cu alte persoane

- Cum își exprimă frica, furia, tristețea, bucuria, simpatia
- Dacă îndeplinește instrucțiunile verbale
- Cât timp își poate concentra atenția pe o activitate
- Cât de repede obosește
- Cum reacționează la interdicții
- Ce îl recompensează și cât de des trebuie recompensat
- Dacă finalizează sarcinile primite
- În ce perioadă a zilei lucrează cel mai bine
- Cum reacționează la tonul vocii
- Care e lungimea propozițiilor formulate spontan
- Pune întrebări, răspunde, reacționează la întrebări?
- Cât de extins este vocabularul
- Cum învață mai bine (vizual, auditiv, experiențial, combinat)
- Are abilități, priceperi speciale?

Ciclul observației. Observația cuprinde 5 etape:

■ A vedea

În timpul în care privim, înregistrăm toate aspectele de desfășurare a momentului: aspecte care țin de dinamica copilului, de context, de mediu. Practic, putem alege ca să înregistrăm datele în timpul derulării activității copilului (îl observăm în jocul său solitar, cu păpușa sau privindu-se în oglindă) sau imediat după aceea (copilul mic necesită prezența noastră, de cele mai multe ori, deci trebuie să-i fim parteneri în jocul său). Putem să alegem să notăm, schițat, doar câteva fapte semnificative: „arată cu degetul”, „își fixează privirea”, „se uită după mine”.

Atunci când privim :

- Observăm faptele (privim cu atenție situația în care copilul se află, indiferent de valoarea sa: activitate de rutină, de tranziție sau învățare);
- Reținem datele factuale (descrierea efectivă a comportamentelor copilului în situația dată);

- Le înregistrăm (notarea lor, chiar dacă uneori ni se par fără importanță pentru descrierea dezvoltării sale).

■ A interpreta

Acesta este un moment important în care trebuie să analizăm datele factuale pe care le-am înregistrat. Putem analiza datele obținute utilizând diferite scale etalonate de dezvoltare ale copilului, sub toate domeniile de dezvoltare. Putem interpreta și o singură observație (utilizând aceleași mijloace de măsurare), dar există riscul ca momentul observării să fie perturbat de diverse intervenții asupra copilului: după o vaccinare – element sanogen necesar, însă extrem de intruziv și traumatizant -, copilul poate să aibă o stare de apatie majoră, care îi alterează activitatea socială, motrică, de ex.

Pentru rezultate cât mai relevante pentru dezvoltarea integrată a copilului, momentul interpretării pleacă de la mai multe observații realizate într-un timp dat (toate observațiile realizate asupra copilului, în diverse situații – activitate solitară sau în grupul de copii, venirea sau plecarea de la creșă/centrul de zi, etc.), toate putând să ne confere o imagine globală a copilului în dinamica sa.

Interpretarea datelor observațiilor presupune:

- să facem legătura între elementele obținute în cadrul fiecărei observații asupra aceluiași copil (urmărim indicatorii care construiesc modelul relațional al copilului: cum reacționează când se privește în oglindă, cum reacționează la despărțirea de părinți, cum își ține jucăria preferată, cum reacționează în momentele de interacțiune cu noi sau cu alți copii)
- să facem o sinteză care regroupează toate aceste informații obținute care să determine progresul sau regresul dezvoltării acelui copil în perioada dată.

Exemplu de înregistrare a unei observări:

Andrei, 32 luni, se autoservește în timpul mesei și este participativ în cadrul tuturor activităților care țin de menținerea igienei personale. Are control sfincterian diurn, utilizând olița la cerere, oliță pe care o recunoaște ca fiind a sa. Prezintă inițiativă în a se schimba, cu ajutorul adultului și își exprimă satisfacția când reușește să își tragă pantalonii cu elastic până sus. Când se spală pe mâini, prelungește momentul pentru a se juca cu apa și săpunul cât mai mult posibil, urmărind cu mult interes spuma săpunului, curgerea apei. Îi face plăcere să deseneze pe coli mari și face un șirag din 4 bile mari. Interacționează cu adultul permanent, pune întrebări scurte și răspunde la întrebările care i se pun prin propoziții simple.

■ Luarea unei decizii

În funcție de rezultatele interpretărilor asupra observațiilor, putem dezvolta un plan de intervenție educativă pentru stimularea copilului, un program în baza căruia copilul va fi antrenat în situații educaționale și activități de învățare diferite, cât mai adecvate nevoilor sale de dezvoltare, în funcție de particularitățile sale.

■ Intervenția educativă

După ce am stabilit și planificat intervențiile educative și obiectivele acestora, este important să creăm contextul educațional ce determină atingerea acestor obiective: tipul de interacțiune preconizat (retragerea treptată a ajutorului fizic acordat lui Andrei în activitățile de îngrijire cu menținerea contactului și a dialogului), înnoirea materialelor în centrul de formare a limbajului și citit (introducerea unor cărți mari de colorat), în centrul pentru artă (introducerea acuarelelor și a unor planșe pentru pictat), în centrul pentru jocuri senzoriale (utilizarea unor detergenți și a unor culori în jocul cu apa), etc. După ce am informat părinții asupra rezultatelor evaluării copilului, este util să îi implicăm în intervenția educativă pe care o preconizăm pentru copil, în vederea extinderii situațiilor de exersare de către copil a unor deprinderi și la domiciliul său. Îi putem explica și argumenta părintelui obiectivele educative propuse și, de comun acord, să stabilim și tipul de interacțiune pe care îl recomandăm (să îl lase să se îmbrace singur, să îl încurajeze în alegerea hainelor, să îl valorizeze atunci când reușește să își pună pantofii singur, dar să continue să îl ajute să își lege șireturile sau să închidă nasturii, să inventeze povesti despre pantofii „prieteni” care „își sărută vârfulurile” – pentru a reuși să-și pună corect pantofii în picioare, etc.).

Practic, prin intervenția educativă proiectăm dobândirea unor noi deprinderi și abilități pentru copil, cu o temporalitate relativ marcată (o săptămână, o lună, în funcție de abilitățile copilului), însă flexibilă (pentru a respecta gradul de implicare a copilului și ritmul său de dezvoltare).

■ Revizuirea observațiilor

Chiar dacă noi am stabilit o serie de intervenții educative într-un timp dat, este nevoie să verificăm din când în când care sunt rezultatele acestora asupra dezvoltării integrate a copilului. Este important să observăm în ce grad aceste activități pe care le-am propus copilului și familiei sale rezonază cu nevoile copilului, în ce măsură copilul își menține tendința exploratorie și integrează noi achiziții. Părinții pot fi încurajați să facă propriile observații, asupra cărora ne vom apleca în întâlniri individuale pentru a le analiza. Dacă se observă o dinamică pozitivă în dezvoltarea copilului, reluăm acest ciclu al observației de la stadiul stabilirii unor noi obiective educative pentru copil.

Dacă evoluția copilului stagnează sau este în situație de regres, este bine să încercăm să analizăm gradul de adecvare a activităților prevăzute la nevoile copilului, gradul de confort al copilului cu aceste activități (nu se simte suficient valorizat în cadrul acestor activități, deci nu mai participă, de aceea gradul de explorare-exersare este scăzut, ca și capacitățile și abilitățile dobândite), starea de sănătate a copilului în acea perioadă (este posibil să se instaleze o alterare a stării de sănătate a copilului care îl determină să nu fie la fel de activ ca până atunci sau să aibă un regres – inclusiv o erupție dentară îl poate face pe Andrei să nu mai fie interesat de relaționarea cu adultul sau să devină rezistent în momentele de igienă personală).

În contextul în care constatăm că activitățile nu corespund nevoilor copilului, vorbim despre funcția reglatorie a acestui tip de evaluare și trebuie să regândim intervenția educativă în funcție de nevoile de dezvoltare ale copilului.

În situația în care constatăm un regres constant al copilului, indiferent de metodologiile pe care le identificăm ca fiind corespunzătoare nevoilor de dezvoltare integrată a copilului, este cazul, ca după consultarea cu părinții copilului, să apelăm la specialiști care vor evalua în mod specific nevoile acestuia (psiholog, medic pediatru, etc.) și care pot face recomandări în ceea ce privește intervenția educativă specifică problematicei copilului.

Fișă de observație – exemplu

Numele copilului: Andrei

Vârsta: 32 luni

Data observației 11.12.2007

Activitatea observată

Andrei m-a anunțat că dorește să meargă la toaletă. M-a luat de mână și l-am însoțit. A încercat să își așeze olița și a început să își dea pantalonii jos. S-a așezat pe oliță și m-a întrebat dacă vreau să stau cu el "doal puțin de tot" deoarece "termin lepede". L-am asigurat ca-mi face plăcere să stau cu el, deși cred că se descurcă singur. M-a anunțat că a terminat și m-a rugat să-l ajut să se șteargă și să se îmbrace. L-am ajutat doar sub aspectul indicațiilor : "acum urmează să ne ștergem. Așa! Ai reușit!", "Apoi, tragem pantalonii. Uite! Mă bucur că te descurci foarte bine!" M-a întrerupt spunându-mi: "Deschizi apa, te log?" După ce am deschis apa, m-a dat la o parte și mi-a spus "pot singul". A luat săpunul și s-a spălat îndelungat, ținând săpunul cu ambele mâini, lăsându-l jos apoi frecând palmele între ele și trecându-le pe sub apă. După 3 minute, s-a întors spre mine și mi-a spus "Acum, închide!". S-a dus la prosopul său și s-a șters și mi-a spus "Gatal!" și a ieșit din baie uitându-se după mine.

Analiza reacțiilor

Andrei este sigur pe sine în ceea ce privește îngrijirea corporală și demonstrează un bun control sfincterian. Înțelege elementele de etapizare ale dezbrăcatului și îmbrăcatului și cele ce țin de spălarea pe mâini, respectând și regulile în același timp. De asemenea, utilizează obiectele personale, pe care le recunoaște și le solicită. Își determină cu acuratețe nevoile de suport și manifestă plăcere în relația cu adultul, comunicând permanent. Manifestă încredere în controlul spațiului.

Intervenții propuse

În următoarele două săptămâni preconizăm:

- derularea unor activități de creșterii a manualității fine (îmbrăcat/dezbrăcat păpușa, încheiat nasturi sau șirete, activități incastre)
- diversificarea tipurilor de activități de joc cu apa și lut
- reducerea treptată a intervenției adultului în momentele de igienă corporală și înlocuirea cu sarcini clare pentru Andrei (spălarea părților posterioare ale palmelor)
- dezvoltarea activităților de limbaj și citit.

Fișă săptămânală de observație - exemplu

Nume copil:

Vârsta copilului:

<i>Data</i>	<i>Activitatea observată</i>	<i>Analiza observației</i>	<i>Intervenții propuse</i>

Comentarii generale asupra progresului copilului în această perioadă:

Recomandări pentru părinți:

4.5.2. Evaluarea copilului

Atunci când lucrăm într-un serviciu de tip creșă/centru de zi, constatăm multe diferențe între copii, chiar dacă au aceeași vârstă. Această diferențiere este cu atât mai vizibilă cu cât ei sunt la primul contact de acest gen, iar influența formativă a mediului familial este pregnantă. Copilului mic îi este greu să se asimileze unui grup care are o mulțime de necunoscute cărora trebuie să le facă față. Acest lucru îl insecurizează și îl fragilizează. Sunt situații când în primele zile, unii copii nu ridică probleme, dar după una-două săptămâni se manifestă prin timiditate excesivă (refuză constant relația cu adulții și copiii, li se reduce interesul pentru explorare), alții devin agresivi (lovesc jucăriile, un alt copil sau pe ei, mușcă, ...), alții nu mai mănâncă sau nu mai dorm. Sunt situații în care este bine să reușim să surprindem aspecte complexe ale evoluției copilului, ale fragilității lor, când un copil are nevoie de un gest de discret de mângâiere, când un copil este marginalizat sau se auto-marginalizează și trebuie să știm care sunt reacțiile pe care să le avem în aceste situații. De aici apare și necesitatea ca noi să avem informații despre comportamentele obișnuite ale copilului, despre aspectele referitoare la dezvoltarea sa, despre starea de sănătate a lui și a familiei sale, despre relațiile și conduitele copilului cu membrii familiei sale, despre credințele și rigorile familiei copilului, despre limba maternă a acestuia. În câteva cuvinte: să cunoaștem copilul în evoluția sa.

Evaluarea progresului realizat de copil în dezvoltarea sa presupune determinarea posibilităților de formare a conduitelor sociale, afective, cognitive, verbale, motrice ale copilului. Rezultatele evaluării ne sunt necesare pentru a preciza trebuințele specifice de dezvoltare ale fiecărui copil, în vederea determinării cu fidelitate a îngrijirilor și a contextelor de învățare necesare atingerii maximului său de potențial. De asemenea, ne oferă indicatori pentru elaborarea strategiilor de învățare adecvate individualității fiecărui copil în parte și a grupului de copii (covârșnici sau nu).

Pentru realizarea evaluării copilului, trebuie să ținem cont de câteva aspecte importante:

- Subiectul evaluării este conduita copilului, acțiunile, produsele activității sale într-o situație concretă, copilul ca personalitate fiind tratat permanent cu respect pentru individualitatea sa.
- Evaluarea se realizează pe un fond afectiv pozitiv, fără a provoca copilului emoții negative, consolidând încrederea în sine și dinamica exploratorie în care acesta se înscrie în dezvoltarea sa. Momentele de evaluare trebuie alese cu mare finețe și grijă pentru copil și familia sa, astfel încât evaluarea să determine caracteristicile reale ale dezvoltării copilului (nu vom putea face o evaluare corectă în contextul în care copilul se află în procesul de adaptare la creșă/centru de zi, în momentele ulterioare unei vaccinări, în situații de convalescență, etc)
- Plecând de la premisa dezvoltării integrate a copilului, elementele evaluative trebuie să atingă și să determine toate domeniile de dezvoltare ale copilului, fără a prioritiza unul sau altul dintre acestea (doar cel fizic, psihosocial sau cognitiv).
- Analiza rezultatelor ca urmare a evaluărilor trebuie să fie făcută doar în comparație cu rezultatele precedente ale copilului, și nu prin comparație cu egalii de vârstă din grupul de copii. În evaluare este recomandat să ținem cont de anamneza medicală a copilului, sistemul relațional creat în jurul său, de identitatea culturală, de problematica existentă sau nu a familiei.

Evaluarea trebuie să urmărească progresul copilului sub toate aspectele dezvoltării sale cognitiv, socio-emoțional, motric în același timp:

- cunoștințe, deprinderi, abilități;
- atenție, memorie, gândire, limbaj;
- interese, aptitudini, motivație;
- relațiile cu copii de aceeași vârstă, cu copii de altă vârstă, cu adulții
- dezvoltare motrică.

Cum se realizează evaluarea copilului mic?

Evaluarea copilului se face în raport cu el însuși. Este o evaluare continuă și care urmărește care sunt progresele și acumulările cantitative și calitative ale copilului. Fiecare copil crește și se dezvoltă în propriul ritm de dezvoltare, propriile nevoi.

Evaluarea este esențială ca metodologie de lucru în fiecare serviciu care oferă copilului servicii de creștere, îngrijire și educare. Prin intermediul evaluării reușim să:

- reperăm gradul de dezvoltare al copilului, ritmul său propriu de dezvoltare, reușitele și dificultățile copilului;
- elaborăm activitățile, pentru a adapta conținuturile la nevoile copiilor
- informăm familiile asupra competențelor copiilor lor și asupra activităților pe care le propunem acestora și care ar trebui continuate la domiciliu, argumentând deciziile noastre
- să informăm diverșii profesioniști (colegi sau din alte instituții) în ceea ce privește particularitățile de dezvoltare ale fiecărui copil în parte, pentru a reuși să abordăm în echipă intervenția educativă preventivă sau recuperatorie (atunci când este cazul)
- să confirmăm profesionalismul nostru și al instituției în care ne desfășurăm activitatea, cu impact imediat asupra copiilor și părinților lor, asupra comunității din care aceștia fac parte și, indirect, asupra perspectivei sociale în ceea ce privește îngrijirea, creșterea și educația copilului mic.

Din această perspectivă, obiectivele evaluării ar fi :

- Reușita tuturor copiilor, susținerea lor pe tot parcursul etapelor de dezvoltare și propunerea unor metodologii pedagogice diverse, în funcție de individualitatea copiilor;
- Analizarea și înțelegerea dinamicii dezvoltării copilului și intervenția precoce în situațiile de risc pentru dezvoltarea la maximum de potențial a copiilor (atât individual, cât și la nivelul grupului);

- Determinarea rolului fundamental al evaluării ca element integrat actului pedagogic, fără de care îngrijirea, creșterea și educarea copilului nu este posibilă.

Pentru a reuși în demersul evaluativ al copilului luăm în calcul 3 axe principale¹⁴:

a. Identitatea psihofizică a copilului

- Cum este copilul (particularitățile sale individuale, de vârstă, competențe abilități și aptitudini, ritmul său de dezvoltare, dizabilități și nevoi specifice)
- Familia copilului (date despre familie, despre paternul educațional, exigențe și așteptări educaționale, despre sistemul relațional familial, despre identitate culturală etc.)

b. Acțiunile copilului. Cum acționează (manipulează, utilizează) copilul cu obiectele din jurul său, cum se adaptează situațiilor, cum acționează acesta în diverse situații necunoscute.

c. Relațiile sociale ale copilului. Cum relaționează copilul cu adulții din jurul său (părinți, bunici, persoană de referință din creșă/centrul de zi, străini), cum relaționează cu ceilalți copii din jurul său (frați sau grupul de copii din creșă/centru de zi)

Pentru a putea determina demersul educativ care se construiește în jurul copilului mic în vederea dezvoltării integrate a acestuia, este necesar să se utilizeze trei tipuri de evaluare: inițială, continuă (formativă) și sumativă (cumulativă).

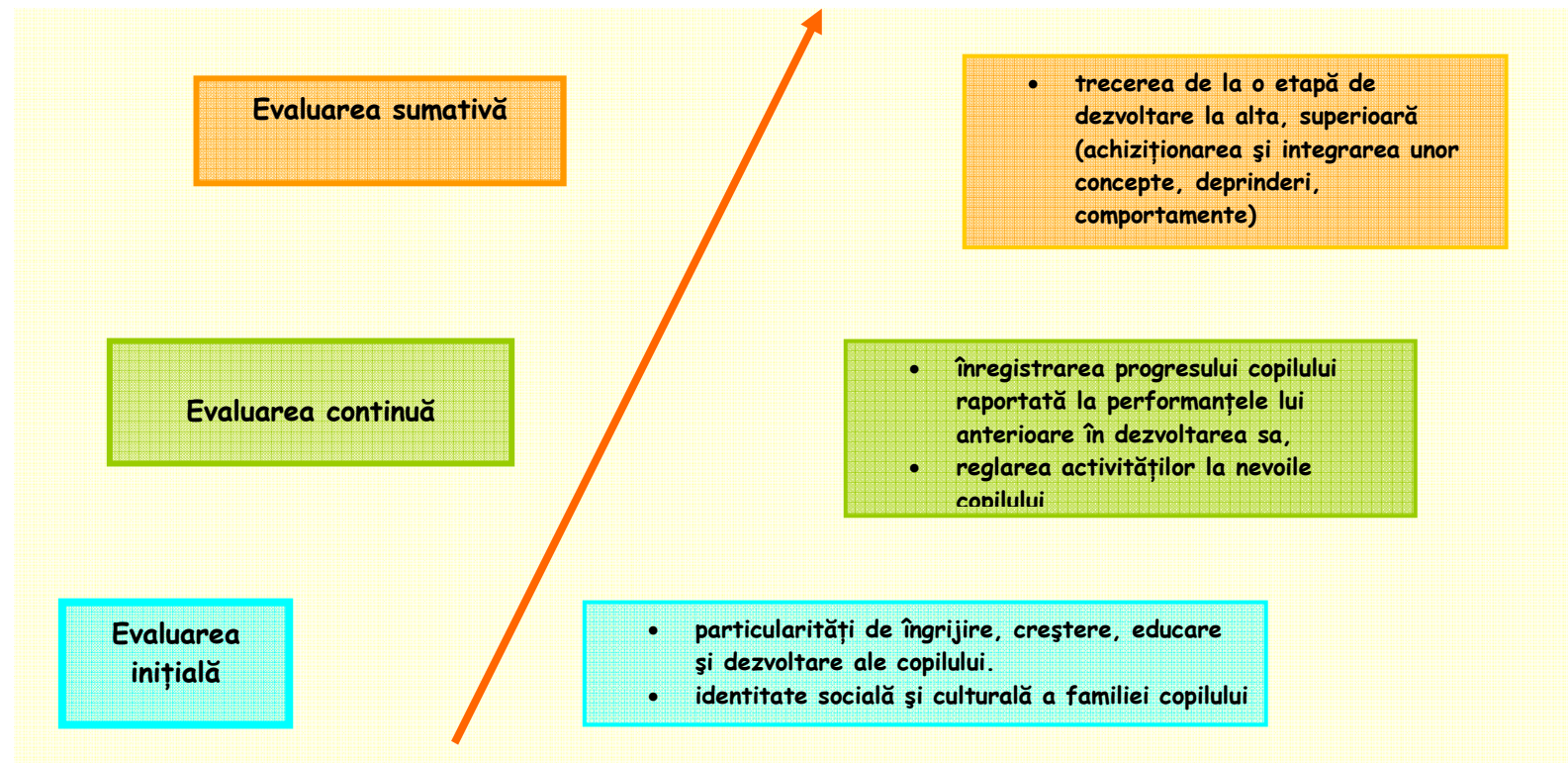
Evaluarea inițială, care îndeplinește și o funcție diagnostică și de constatare și măsurare, trebuie realizată încă înainte de înscrierea copilului la creșă/centrul de zi, pentru a stabili tipul de intervenții educative care vin în sprijinul copilului și familiei sale încă din primul moment al contactului cu serviciul de îngrijire, creștere și educare. Părinții trebuie să fie integrați în acest proces de evaluare inițială, ei reprezentând un element informațional și acțional determinant pentru validarea evaluării (ne pot furniza informații despre evoluția anterioară a copilului, despre particularitățile de creștere și îngrijire ale acestuia, despre modelul relațional existent în familie).

Evaluarea continuă, cu funcție diagnostică, de măsurare și de reglare, va permite înregistrarea progresului copilului și se raportează la performanțele lui anterioare în dezvoltarea sa, la identificarea nevoilor copilului în dinamica determinată de dobândirea unor noi competențe și abilități. Evaluarea continuă determină permanenta adecvare (anticipând pronosticul de dezvoltare al copilului) a intervenției de îngrijire, creștere și educare a copilului la nevoile particulare ale acestuia.

---

¹⁴ Text adaptat - Vrăsmaș, Ecaterina(coord.) (2001) „Set de instrumente, probe și teste pentru evaluarea educațională a copiilor cu dizabilități”, RENINCO – UNICEF, p. 11 – 13

Evaluarea sumativă (cumulativă) este modul de evaluare dinamică a nivelului de achiziții ale copilului în dezvoltarea sa integrată, ca urmare a consumării unei activități tematice, la intervale de timp mari (2-3 luni) sau la finalul frecventării creșei/centrului de zi de către copil.

Datorită specificului de vârstă, dintre metodele de evaluare, observația este cea mai utilă, având un caracter permanent și care ne permite să culegem informații despre progresul fiecărui copil în parte, dar și al întregului grup de copii. Cu ajutorul observației putem urmări sistematic comportamentul copilului pe tot parcursul zilei, de la venirea până la momentul plecării: în momentele de început al zilei, în timpul activităților de grup sau individuale, al jocurilor spontane sau organizate, în timpul mesei, în momentele de tranziție de la o activitate la alta, la baie, la finalul programului.

4.6. Rolurile educadorului/adultului în educația timpurie a copiilor cu vârsta mai mică de 3 ani.

„Ajută-mă să fac totul singur!”

Atunci când vorbim despre îngrijirea, creșterea și educarea copilului mic, este indicat să gândim în sensul atingerii maximului de potențial în dezvoltarea sa globală. Cu toții știm că:

- educadorul/adultul deține responsabilitatea organizării activităților care se adresează tuturor domeniilor de dezvoltare a copilului.
- educadorul deține responsabilitatea animării și evaluării activităților pe care le desfășoară copilul sau grupul de copii.
- educadorul, în primul rând prin colaborare cu părinții copilului, se pot centra în actul de îngrijire, creștere și educație pe particularitățile fiecărui copil în parte.

Copilul mic se află într-o dinamică permanentă, salturile în dezvoltare ale acestuia fiind foarte rapide. Această dinamică presupune o anumită stare de dependență și de vulnerabilitate a copilului, chiar dacă pornim mereu de la ideea existenței unor disponibilități și achiziții. Rolul educadorului pe lângă copilul mic este foarte important, căci modul de reprezentare a acestuia poate fi determinant pentru dezvoltarea copilului. Când spunem construcție a rolului încercăm să atragem atenția asupra modificărilor permanente ale acestuia, în funcție de scopul pentru care educadorul există: *asigurarea unei dezvoltări armonioase și integrate a copilului.*

Rolul educadorului se concentrează în jurul a 3 axe principale:

- Satisfacerea nevoilor de bază ale copilului la această vârstă (îngrijire, nutriție, igienă, odihnă etc.);
- Natura educativă a intervenției sale (stimularea copilului pentru dezvoltarea sa integrată);
- Dimensiunea socială a intervenției sale.

➔ Satisfacerea nevoilor de bază ale copilului

Cu cât copilul împreună cu care lucrăm este mai mic, cu atât nevoile de îngrijire sunt mai mari. Adultul trebuie să fie foarte receptiv la aceste nevoi ale copilului (somnul, mesele, toaleta, masajul, etc.) întrucât ele influențează creșterea sănătoasă a copilului. Sunt momente de îngrijire foarte importante și sub aspectul impactului pe care îl au asupra dezvoltării copilului și de aceea este necesar să profităm de aceste momente de interacțiune și intimitate (vă mai aduceți aminte despre cele precizate la importanța interacțiunii dintre adult și copil?) pentru a vorbi copilului, a-l familiariza cu obiectele din jurul lui, pentru a-i transmite cunoștințe, pentru a-i explica evenimentele din jurul lui, pentru a-i transmite modele comportamentale (noțiuni de igienă personală, de ex.). Nu trebuie să le transformăm în gesturi mecanice, în care uităm subiectul activității noastre. Sunt momente în care vom continua să asigurăm copilului o

stare de confort, o stare de securitate afectivă, în care îi stimulăm dorința de explorare și experimentare. De fapt, prin intermediul îngrijirilor de bază, pregătim activitățile educative.

➔ **Natura educativă a intervenției educadorului**

Prin interacțiunea directă cu copilul, prin schimbul relațional permanent, educadorul determină dinamica evolutivă a dezvoltării integrate a copilului. Educadorul deține rolul foarte important al creării unui mediu stimulativ pentru învățare. Are rolul de a repera acele activități care determină achiziții în planul dezvoltării globale a copilului, de a le planifica, anima și evalua..

Munca educadorului depășește adesea rolul educativ pe lângă copil. Ea se răsfrânge și asupra părinților acestuia, prin furnizarea informațiilor necesare pentru întărirea statutului lor parental, prin medierea relațiilor dintre părinte și copil.

➔ **Dimensiunea socială a intervenției educadorului**

Sunt situații în care educadorul, prin activitatea pe lângă și împreună cu copilul și familia acestuia, are și un rol de prevenire și depistare precoce a situațiilor de risc pentru copil. Dacă vreți, este un rol foarte important de fluidizare a colaborării dintre diversele servicii care pot genera integrarea copiilor cu nevoi particulare. De exemplu, educadorul, datorită observațiilor curente asupra dezvoltării copilului - , remarcă existența unor tulburări de dezvoltare. Ca urmare a schimburilor dintre el și părinții copilului, se ia decizia unui examen complex de specialitate. Lucrul în rețea, cu alți profesioniști, poate determina elaborarea unei intervenții pluridisciplinare care susțin dezvoltarea copilului.

Un alt exemplu al dimensiunii sociale a activității educadorului, este implicarea în alcătuirea și implementarea Planului de Intervenție Specifică privind educația copilului care provine dintr-o familie în situație de risc social. Acest plan, este parte a Planului de Servicii pe care Autoritatea Publică Locală îl elaborează în vederea susținerii familiei, pentru ameliorarea situației familiare și pentru prevenirea separării copilului/copiilor de părinți. Planul de Servicii alcătuit de către asistentul social, care are și atributul managerului de caz, cuprinde mai multe arii de intervenție (prestații sociale și planuri de intervenție specifică – în funcție de problematica familiei). Pentru fiecare Plan de Intervenție Specifică este nominalizat un responsabil, care lucrează în echipă pluridisciplinară și interinstituțională până la rezolvarea situației de risc a familiei.

Pentru a putea ne îndeplini rolurile alături de copii câteva cerințe de bază sunt necesare:

- Să considerăm prioritară, în cadrul intervenției educative, relația cu copilul. Să nu uităm că fiecare copil are timpul său și trebuie să planificăm activitățile în funcție de aceasta.
- Să cunoaștem fiecare copil în parte, cu particularitățile și potențialul său, cu istoria sa.

- Să nu uităm să susținem copiii în mod individual și să devenim „complici” în descoperirile pe care ei le fac. Să organizăm un spațiu în care ei să poată să se dezvolte, să gândim activități care să îi stimuleze.
- Să fim prezenți lângă copil atât timp cât sunt în grija noastră. După plecarea lor, să analizăm și să evaluăm modul în care s-a derulat ziua noastră.

Câteva dintre rolurile importante ale educatorului...

Educatorul ca partener al copilului

Premisa de la care pornește acest deziderat este aceea a schimbului dintre adult și copil, schimb bazat pe respect și recunoaștere. *Frecvența interacțiunilor pozitive dintre noi și copil (încurajarea, disponibilitatea pentru nevoile sale, susținerea afectivă), intervențiile centrate pe copil și nevoile sale creează un mediu de dezvoltare pozitiv, în care copilul este încurajat permanent să exploreze, să-și identifice potențialul și să participe activ în propria viață.*

A respecta copilul ca persoană și individualitate înseamnă, să încerci permanent să vezi lumea prin ochii copilului.

- Poate ar fi bine să ne așezăm pe jos, la nivelul copilului și să vedem cum și ce anume vede copilul de la înălțimea sa. Vom observa atunci că sunt obstacole care nouă ni se par mici, însă lor li se par de netrecut (un scaun, o treaptă). Vom observa ca o bibliotecă scundă pentru noi, este de neajuns pentru ei.
- Este important să putem coborî la nivelul său pentru a-i vorbi privindu-l în ochi și lăsându-l să ne privească în ochi.
- Orice spune copilul este important pentru noi și trebuie să-l ascultăm cu atenție. Când îi vorbim, trebuie să alegem cuvintele cunoscute de el, dacă ne dorim cu adevărat să ne și înțeleagă, nu doar să ne audă („Am ceva de făcut acum, dar te voi asculta imediat, căci mă interesează ce spui”.)
- Orice reușită a copilului este și o reușită a noastră. Ca și eșecurile. Și el trebuie să simtă că este sprijinit („Nu ai reușit acum să te încalți singur, dar te voi ajuta eu și vom putea împreună”.)
- Copilul are sentimente care îi influențează starea zilnică sau, uneori, chiar dezvoltarea („Mie mi se pare că ești trist astăzi. Aș vrea să te ajut, pentru că este important pentru mine să știu ce simți. Tu ești important pentru mine”.)
- Chiar și adultul greșește! Copilul are nevoie de exemplu eșecului nostru. Nu este nici o problemă să recunoaștem că nu știm ceva („Nu știu să îți răspund la întrebare, dar mă voi interesa pentru tine și îți voi răspunde”), că am greșit undeva. Mai ales dacă am greșit față de el („Nu mi-am dat seama și te-am supărat. Nu mi-am dorit asta și te rog să mă ierți”)

De fapt, educatorul:

- Încurajează și acceptă inițiativa copilului, lăsându-l să își aleagă activitățile pe care dorește să le deruleze. Totodată, îi oferă un cadru sigur de derulare al acestora, stabilind repere negociate cu copilul și în funcție de nevoile lui de dezvoltare.
- Încurajează comunicarea dintre copii și adulți, apelând la modalități diverse de comunicare;
- Promovează strategii și tehnici interactive pentru a stimula participarea copiilor în procesul de învățare, astfel încât să existe oportunități echitabile pentru fiecare dintre ei: timp suficient și suport adecvat pentru fiecare copil, ținând cont de diferențele individuale;

Organizator al contextului învățării

- Contextul învățării trebuie întodeauna gândit și pus în practică pornind de la principiul respectării individualității copilului și de la necesitatea abordării integrate a dezvoltării sale („*Andrei are doar 2 ani, deci are nevoie de ajutor și mai mult timp pentru a mânca micul dejun...*”);
- Planificarea activităților se face doar în funcție de potențialul fiecărui copil în parte și a grupului de copii („*Vrem să desenăm astăzi . Pentru Matei și Ioana am adus creioane groase și coală mare, Victor poate să țină un creion obișnuit în mână. Alexandru trebuie să stea să-i bată lumina din parte dreaptă, căci utilizează mai mult mâna stângă când desenează*”)
- Planificarea contextelor de îngrijire, a rutinelor, și a situațiilor de interacțiune astfel încât să fie valorizate secvențele de învățare ale copilului; este important pentru dezvoltarea sa să își dezvolte abilități de igienă a vieții (somn, alimentație, haine) („*Uite, Victoria, așa țin eu săpunul în mână, încearcă și tu. Bravo! Nu îl ții mai bine?*”, „*Acum te voi lua în brațe și vom merge împreună să schimbăm pantalonașii uzi. Eu te voi ajuta, iar tu îmi vei arăta cum știi să-mi întinzi un picior și apoi pe celalalt. Să vezi ce bine ne vom simți cu două picioare îmbrăcate în pantaloni curați!*”);
- Identificarea și selectarea conținuturilor adecvate individualității copilului (vârstă, grad de maturitate, particularități), în concordanță cu nevoile sale de dezvoltare;
- Furnizarea către copii a materialelor și jucăriilor care să îi valorizeze și să susțină potențialul lor de dezvoltare („*Ieri, Monica a fost fericită că a reușit să construiască un tren cu 3 vagoane. Ii voi aduce mai multe cuburi să facă două trenuri*”);
- Adaptarea permanentă a spațiului la necesitățile și interesele copilului („*Am observat că Mircea, Teodora și Vincențiu sunt foarte interesați de jocul cu apa, când ne spălăm pe mâini, când le turnăm apă în pahar. Sunt extrem de atenți la curgerea apei și o privesc cu mult interes și plăcere. Ne vom dedica săptămâna asta temei „Ce putem face cu apa”. O să reorganizăm puțin centrul pentru jocul cu apa, vom aduce câteva ghivece cu flori, schimbăm apa la pești, vom picta și ne propunem să gătim pentru Mica Sirenă.*”);

Observator al copilului

Pentru a ști ce îl ajută cel mai bine pe copil să crească, să se dezvolte normal și să progreseze în învățare, trebuie să-l cunoaștem cât mai bine. De aceea rolul de observator al adultului este unul crucial. Astfel, este necesară:

- Observarea copilului în diferite contexte și momente ale zilei (în timpul jocului, la masă, când adoarme, când se trezește, când intră persoane străine în contact cu el, când interacționează cu alți copii, la plecare etc.) pentru a cunoaște particularitățile individuale ale copilului, a identifica progresele pe care le face, a repera dificultățile de învățare sau tulburările de orice fel, disfuncționalitățile la nivelul relației cu părinții
- Evaluarea nevoilor copilului în funcție de dezvoltarea sa globală, pentru a individualiza situațiile și experiențele de învățare
- Valorizarea permanentă a achizițiilor copilului, pentru încurajarea atitudinilor de învățare
- Planificarea activităților în concordanță cu rezultatele observărilor individuale și de grup

Partener al familiei în demersul de creștere, îngrijire și educație a copilului

Educatorii sunt, înainte de toate, parteneri ai părinților în susținerea dezvoltării integrate a copilului. Pentru aceasta, educatorul trebuie să:

- Analizeze contextul de social și de viață al copilului și să determine care sunt efectele asupra dezvoltării sale;
- Analizeze fiecare progres (sau regres!) al copilului împreună cu părinții, pentru a repera împreună soluții ;
- Ofere părinților informații despre dezvoltarea copilului și susținere în dezvoltarea capacităților parentale;
- Susțină părinții în definirea intervențiilor educative pe lângă propriul copil;
- Reflecteze permanent asupra propriilor trăiri în raport cu relațiile pe care le construiește cu părinții

Practician reflexiv și membru al unei echipe de specialiști

Un educator nu poate vorbi de calitate în munca sa decât dacă:

- Își poate explica și argumenta, în primul rând sieși, deciziile pedagogice pe care le ia în activitatea de zi cu zi cu copiii („Este necesar să exprim căldură, afecțiune, siguranță tuturor copiilor deoarece...”, „Am ales disponerea acestor centre de activitate pentru această săptămână deoarece...”, „Pentru Alina, Marcel și Mădălina este foarte necesar să...”.
- Reflectează asupra acțiunilor sale și a efectelor pe care le produce asupra copiilor, pentru a-și ajusta practica zilnică în interesul primordial al copilului („Oare materialele pe care le-am pus la dispoziția copiilor azi erau cele mai potrivite pentru tema pe care mi-am propus-o?”, „Oare cum aș putea să îl ajut mai mult pe Mihăiță pentru a nu mai plânge când se desparte de părinți?”, „Oare mă implic prea directiv în jocul copiilor?”, „Oare intervențiile mele îi stimulează suficient pe copii?”, „Oare pierd din vedere vreun aspect important al dezvoltării copilului în planurile pe care mi le fac?” etc.)

- Este un model pentru copil, în respect pentru valorile morale și culturale ale acestuia („*Orice comportament și atitudine pe care o exprim influențează modul în care copilul înțelege că trebuie să se comporte*”);
- Reflectează asupra practicii sale în baza datelor culese prin observarea fiecărui copil și este capabil să intervină în situațiile de risc pentru copil, orientând părinții către serviciile specializate sau sesizând autorităților situația de risc.
- Cunoaște rezultatele obținute de fiecare copil în parte și rezultatele cumulate ale activităților pe care le derulează copiii, pe baza cărora planifică și organizează activitățile viitoare și ia măsuri de prevenție în cazul anumitor copii, unde este cazul.
- Reflectează asupra echilibrului dintre nevoile copiilor, planul de activități, mediul de învățare și mediul cultural al copiilor.
- Se autoevaluează și se află într-un proces de formare continuu. Acceptă că practica lui zilnică poate fi permanent îmbunătățită și știe când și cum să solicite ajutorul altor colegi sau altor specialiști („*Cred că ar trebui să mă gândesc și la alte tipuri de activități cu copiii, am senzația că în cazul unora am nevoie de alte soluții pentru a-i stimula mai mult. Poate că ar fi bine să mă consult cu alți colegi, poate mă inspiră un exemplu din practica lor.*”).
- Organizează activități în colaborare cu membrii comunității, în comunitate.

4.7. Parteneriatul în acțiunea educativă a serviciilor de educație timpurie a copiilor mai mici de 3 ani

"A fost odată un mic prinț care locuia pe o planetă cu puțin mai mare decât el și care avea nevoie de un prieten..."
Antoine de Saint-Exupery

„Când naștem un copil, ne închipuim că îi vom putea oferi tot de ceea ce are nevoie. Pe măsură ce crește, descoperim că are din ce mai multe nevoi și, descumpăniți, recunoaștem că avem nevoie de ajutor. Ne dorim să fim susținuți de oameni competenți, de specialiști, care nu judecă dificultatea în care suntem, ci ne devin parteneri.” Acestea ar putea fi gândurile unui părinte, ale oricărui dintre noi, aflat într-o poziție potențial fragilizantă. Educația copilului este un demers care presupune un schimb de experiență, de valori și competență între toți adulții care îl susțin în demersul său de dezvoltare integrată. Spirala relaționară care se țese în jurul copilului (dar care trebuie să respecte nevoile sale de dezvoltare integrată) se bazează pe parteneriat.

Parteneriatul educațional se realizează între:

- agenții educaționali: copil, părinți, educatori, specialiști în rezolvarea unor probleme educaționale (psihologi, consilieri psihopedagogi, terapeuți etc.);
- instituțiile educației: familie, creșă/centre de zi și comunitate;
- membrii ai comunității cu influență asupra creșterii, educării și dezvoltării copilului (medici, factori de decizie, reprezentanții bisericii, ai poliției etc.);
- programele de creștere, îngrijire și educare a copilului.

Copiii sunt unici, cu particularități diferite, determinate de caracteristicile lor subiective - individuale și de apartenența lor la un spațiu și o identitate socio-culturală. Fiecare este purtătorul unor particularități, răspunsuri personale la solicitările mediului.

Înainte de toate, parteneriatul este o atitudine care s-ar putea descrie prin mai multe principii:

- colaborare (acțiune comună în care fiecare are rolul său diferit);
- cooperare (acțiune comună în care se petrec inter-relații și roluri comune).
- acceptarea diferențelor și tolerarea opțiunilor diferite;
- egalizarea șanselor de participare la o acțiune educativă comună;

- interacțiuni acceptate de toți partenerii;
- comunicare eficientă între participanți;

Intervenția educativă pentru vârsta mică a copilului are câteva particularități în raport cu intervenția educativă instituționalizată de tip grădiniță/școală. Ne referim la diferitele tipuri de servicii care vin să susțină familia în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, servicii care pe care le regăsim sub diverse forme instituționale:

- serviciile de tip „Școala Părinților”, care derulează activități de informare, formare și consiliere pentru părinți și copii, în vederea creșterii abilităților parentale;
- serviciile de tip „Centru de Consiliere”, care sunt investite ca spații terapeutice de fluidizare, (re)construcție a relației dintre părinte și copil;
- serviciile de tip „Club pentru părinți și copii”, spații cu destinație ludică, de învățare timpurie pentru copii, de facilitare a separării treptate în vederea înscrierii la creșă a copilului.
- Serviciile de zi, de tipul „Centrelor de zi” sau „Creșă”, care acompaniază copilul aflat în separare de părinții săi pe durata zilei.

După tipul de serviciul, proiectele de intervenție educativă diferă în mod considerabil:

- Beneficiarul direct poate să fie viitorul părinte, părintele și/sau copilul, bunicii copilului
- Timpul de intervenție este divers (de la intervenții periodice, de cate 40-50 de minute, până la activități zilnice, de lungă durată)
- Tehnicile utilizate rezonează cu diverse metodologii specifice intervențiilor sociale, terapeutice sau educative.

Și totuși, chiar dacă obiectivele generale ale intervenției diferă, există obiective care ating în mod direct latura îngrijirii, creșterii și educării copilului.

Părinții au nevoie să cunoască cine și cum îi poate sprijini în eforturile sale de îngrijire, creștere și educare a copilului.

➔ Parteneriatul cu părinții

Indiferent de tipul de servicii care răspunde nevoilor familiei și copilului, este foarte importantă pentru dezvoltarea copilului relația partenerială dintre educatori, ca profesioniști care își derulează activitatea în acel serviciu, și părintele copilului.

Statutul familiei ca prim educator al copilului reprezintă un factor important în stabilirea parteneriatului între serviciile de educație timpurie și familie. Familia reprezintă primul spațiu formativ pentru copil, reprezintă mediul socio-cultural în care copilul s-a născut, în care crește și de aceea este foarte important respectul pentru moștenirea culturală a fiecărei familii și valorificarea acesteia în spațiul în care se află copilul separat de părinții săi. Eforturile depuse de părinți și educatori trebuie să se bazeze pe un schimb bogat de informații, de experiențe și pe colaborare în asigurarea celor mai bune condiții de creștere și dezvoltare ale copiilor. **Părinții trebuie să**

regăsească un sprijin în serviciul de educație timpurie, să se simtă responsabili și responsabilizați pentru a colabora cu educatorii și a participa la orice activități realizate împreună cu și pentru copii.

Cooperarea dintre părinți și educatori este esențială pentru a asigura coerența și consecvența acțiunii educaționale a celor doi factori fundamentali de educație asupra copilului, precum și a celor două medii în care copilul trăiește cea mai mare parte din perioada lui timpurie.

În capitolele anterioare vorbeam despre relația de atașament atât de necesară dezvoltării copilului, relație pe care copilul o va multiplica și în interacțiunea cu educatorul. Este un alt moment în care **părintele trebuie să se simtă respectat și recunoscut de către educator pentru a putea permite transferul afectiv fără a se deresponsabiliza în raport cu îngrijirea, creșterea și educarea copilului.** Această responsabilitate durează chiar și în momentele de separare, când copilul se află în grija noastră, iar **părinții trebuie să știe că sunt și vor rămâne cele mai importante persoane în relația cu copilul lor.**

Cum se construiește o relație de parteneriat cu părinții?

Chiar de la prima vizită, părintele trebuie să se simtă confortabil în cadrul relației cu noi!

Un spațiu de primire confortabil, care să asigure un grad de confidențialitate și deschis (fără birouri), poate deveni un pion principal în relația care se construiește între noi. Spațiul trebuie să fie larg, cu un loc de joacă alăturat locului în care vor sta adulții, pentru a-i permite și copilului să se simtă atras de acesta. **Trebuie să îi acordăm timpul necesar pentru a se lămuri și să ne acordăm timpul necesar pentru a asculta.** Ascultând putem afla despre cultura și valorile familiei. Dincolo de toate acestea, ascultând părintele, îi conferim sentimentul de respect pentru el și istoria sa, va căpăta încredere în noi.

Ce trebuie să știe părintele despre noi?

- În primul rând, părintele are nevoie să fie informat asupra serviciului de educație, asupra misiunii lui, asupra metodologiilor de lucru, activităților derulate și asupra expertizei personalului care își derulează activitatea în acel serviciu. Sunt aspecte importante pentru părinte și îl ajută să construiască o „identitate” serviciului, pentru vedea dacă o poate integra unei experiențe pozitive (dacă a mai auzit și de alte servicii de acest tip, știe ce înseamnă o anumită tehnică de lucru, copiii în astfel de servicii sunt bine îngrijiți, etc.). Este foarte important să fim foarte deschiși și, totodată, clari

Ce trebuie să știm despre familia?

- Așteptările pe care le are de la serviciile oferite de noi (când și pentru cât timp dorește să acceseze serviciile noastre?; ce anume și-ar dori să se întâmple cu copilul în acest timp?; cum anume își închipuie colaborarea cu noi?; are idei de îmbunătățire a activității noastre?;etc)
- Informații privind particularitățile copilului (vârstă, program de masă și somn, problemă medicală, rutine, interese specifice, etc)
- Dorințele pe care le are în raport cu îngrijirea, creșterea și educarea copilului său (menținerea unui anumit

în informațiile furnizate. Este un prim contact în baza căruia se va construi o relație pe care ne-o dorim de colaborare.

- Care sunt exigențele serviciului: regulamentele de ordine interioară, așteptări în ceea ce privește relația cu părinții, tipul de comunicare pe care îl utilizăm, etc.
- Ce așteptări avem de la părinți ca parteneri în îngrijirea, creșterea, dezvoltarea și învățarea copilului.
- Cum privim îngrijirea, creșterea, dezvoltarea și învățarea copilului la vârste mai mici de 3 ani.

program; derularea unor activități specifice; etc)

- Patternul educațional funcțional în familie (Cine se ocupă de copil? Pot descrie cine este „autoritatea”: mama sau tata? Cine îl îngrijește în mod curent și cine se joacă cu el? Cu ce anume se joacă copilul?; Care este jucăria preferată? Cu ce tip de activități este obișnuit copilul? Ce probleme a identificat?; etc)
- Modelele de relaționare stabilite în cadrul familiei (existența fratriei; manifestă atașament mai puternic de o anumită persoană; cum reacționează în momentele de separare?)
- Modelele culturale care definesc mediul familial al copilului (valori importante pentru familie, tip de alimentație, sărbători respectate în cadrul familiei, tip de adresare, etc)
- Problematika familiei (structura familiei, componența familiei, anamneza medicală/patologică a familiei, situația materială și financiară, status educațional, etc)

Câteva sugestii utile:

Poate că ar fi bine ca **prima întâlnire să nu îi confere o senzație de test**. Trebuie să avem mare grijă cum punem întrebările care ne-ar aduce răspunsurile pe care le căutăm. Incontestabil, toate aceste răspunsuri ne sunt necesare pentru determinarea celei mai adecvate forme de îngrijire, creștere și educare a copilului. Putem, la prima întâlnire să discutăm, această întâlnire având un scop de informare reciprocă.

Să nu uităm că decizia de a înscrie copilul la creșă/centru de zi, este o decizie importantă pentru părinte. Deci, această primă întâlnire va fi foarte încărcată de afecte, emoții. Pentru a-i da timpul necesar să integreze toată informația, este bine să îi dăm la plecare o serie de materiale informative despre serviciu și despre îngrijirea, creșterea și educarea copilului. Câteva fișe, cu informație clară, simplă sunt suficiente. Cu această ocazie, îi putem da un chestionar cu întrebări care vizează zonele noastre de interes în ceea ce privește familia și copilul. Acest chestionar poate fi completat acasă, împreună cu soțul sau soția, într-un spațiu care le este familiar. Să nu uităm ca la sfârșitul întâlnirii să sumarizăm asupra celor discutate și să stabilim o nouă întâlnire peste câteva zile. Această sumarizare poate fi făcută în timp ce vizităm creșa/centrul de zi sau camera de joacă.

După înscrierea în programul creșei/centrului de zi, relația se construiește cu fiecare zi, prin schimbul de informații.

Relația partenerială dintre educator și familie are ca punct de pornire realizarea unui plan individualizat privind îngrijirea, creșterea și educarea copilului. În cadrul acestuia, părinții și educatorii stabilesc strategiile de intervenție care să răspundă nevoilor de dezvoltare ale copilului, activitățile propuse pentru dezvoltarea integrată a copilului, tipuri de activități realizabile în cele două medii educaționale ale copilului (la creșă/centru de zi și acasă), adulții implicați în derularea acestui plan, perioadele de evaluare, periodicitatea întâlnirilor dintre educator și părinte. **Pentru a putea să ne atingem obiectivele prevăzute, putem determina împreună cu părinții metodele de comunicare:**

- **Întâlniri individuale periodice**, în cadrul cărora vom analiza evoluția dezvoltării copilului, vom identifica care sunt domeniile de dezvoltare care necesită o diversificare a activităților, care sunt activitățile care sunt realizate cu ușurință acasă, modul în care copilul reacționează la diverse activități propuse. Părintele se simte implicat în viața copilului său și vede continuumul relației dintre „acasă” și „la creșă/centrul de zi”. În acest fel, începe să își verbalizeze temerile sau să se simtă valorizat în rolul său, se poate centra pe observațiile asupra copilului său. Ca educator, putem să evaluăm dacă abilitățile sale parentale au nevoie de suport. Îi putem oferi diverse materiale pentru a-și îmbogăți cunoștințele și dezvolta capacitățile parentale. De aceea, aceste întâlniri trebuie să aibă un profund caracter de confidențialitate.
- **Participarea părinților la activitățile copilului.** Este un dublu câștig: pe de o parte copilul se va simți securizat de prezența părinților, astfel încât va fi mai deschis spre explorare; pe de altă parte, se va face un transfer de abilități practice și cunoștințe de la educator spre părinte, prin exersarea amenajării spațiilor, comunicarea cu copilul, observarea atentă a acestuia într-un alt context decât cel de acasă.
- **Completarea unor fișe de observație la domiciliul copilului.** În funcție de domeniile de dezvoltare ale copiilor, de abilitățile parentale ale părinților sau în funcție de intenționalitatea de programare a activităților cu acesta și cu părinții săi, putem să elaborăm fișe personalizate pentru fiecare familie (fișe care să determine itemi principali în ceea ce privește: organizarea camerei copilului; tipuri de reacție în timpul somnului, al servirii mesei; descrierea sociogramei relaționale a copilului în raport cu membrii familiei). Astfel, părinții se vor simți competenți în statutul lor de părinte și responsabilizați să participe activ în viața copilului lor.
- Educatorul poate să propună părintelui un program de **vizite la domiciliu**, dar acestea trebuie să apară în plan doar după consolidarea relației de încredere dintre părinte și noi. Vizita la domiciliu este investită adesea cu un puternic rol evaluativ, care se adresează părintelui și este destul de dificil să accepte acest lucru. **Important este ca părintele să nu resimtă aceste vizite ca intruzive ci ca modalități de colaborare partenerială între noi și dâșii, pentru a determina un răspuns cât mai adecvat nevoilor de dezvoltare ale copilului lor.**

- **Organizarea unor întâlniri de grup cu părinții**, care să se adreseze nu doar unei familii, ci mai multor familii care au același tip de problematică sau care au depășit același tip de problematică (grupul să se constituie în grupuri de discuție sau de suport: au diverse teme de interes legate de dezvoltarea copilului, de practici referitoare la îngrijirea, creșterea și educarea lor; problematica ridicată de depistarea unei dizabilități, etc). Medierea educatorului și spațiul pus la dispoziție pentru derularea acestor activități, consolidează abilitățile parentale ale părintelui, valența participativă în viața copilului. Dar nu numai atât: dezvoltă un sentiment de apartenență important pentru părinte, generând implicarea acestora în viața serviciului.

Deși este o activitate importantă în derularea planului individual, returnarea informației înspre părinte în **momentele de venire și plecare de la creșă/centru de zi** are, aparent, un statut mai puțin formal decât cele amintite anterior. Copilul este prezent fizic în ambele situații și este dreptul său să se simtă parte a triadei educator-copil-părinte. Astfel, informația către și dinspre părinte se va axa cu preponderență asupra activităților copilului de peste zi sau de acasă, rezultatele activităților care vor fi puternic valorizate. Este o ocazie de discuție cu mai mulți părinți și copii, împărtășind cu aceștia momentele plăcute ale zilei. În situația în care sunt observații semnificative pentru dezvoltarea copilului (părintele dorește să ne consulte, avem de transmis elemente importante care ne îngrijorează), vom crea ocazii (întâlniri individuale, observații scrise) pentru a le discuta.

Pentru ca relația să determine implicarea părinților în dinamica proiectului serviciului în care ne desfășurăm activitatea (tipul de activități opționale, amenajarea spațiului interior și exterior, programul de lucru, etc), este bine să avem *întâlniri cu scop „administrativ”*, de tipul „Comitetului de părinți”, să-i încurajăm să participe la programarea și gestionarea vieții derulate în cadrul serviciului. În același sens, pentru preluarea unui feed back despre noi și instituția noastră, putem pune în practică un sistem de comunicare de tipul „*Caietelor de sugestii*”.

Un spațiu pus la dispoziția părinților va facilita participarea acestora la toate tipurile de activități descrise, spațiu cu destinație cunoscută de aceștia. Spațiul poate fi amenajat în apropierea spațiului de joc al copiilor, pentru a facilita legătura copiilor cu părinții pe perioada petrecută la întâlniri. Amenajarea spațiului trebuie să permită discutarea unor teme într-un grup de adulți, citirea unor materiale despre parentalitate și dezvoltarea copilului. Pereții trebuie utilizați ca spații de comunicare între noi și dâșii: panouri cu anunțuri legate de activitatea creșei/centrului de zi, campanii de informare, programul de lucru al personalului, date de contact importante pentru funcționarea instituției, etc. Putem amenaja și o bibliotecă sau o mini-ludotecă, pentru a determina părinții să reflecteze asupra capacităților parentale, dar și pentru a veni în sprijinul părinților cu venituri mici și care nu au posibilitatea cumpărării unor materiale pentru ei sau pentru copiii lor.

➔ **Parteneriatul cu ceilalți specialiști: respectarea interesului superior al copilului și susținerea creșterii abilităților parentale**
Parteneriatul dintre specialiștii în îngrijire, creștere, sănătate, educație este fundamental în perioada copilăriei timpurii, în acest mod putând fi evitate posibilele probleme pe care le pot întâmpina fie copiii, fie părinții copiilor mici!

Este datoria fiecărui adult să semnaleze acelor specialiști care îl pot ajuta orice problemă identifică în îngrijirea, creșterea și educația unui copil!

Un element important în derularea activității noastre este vecinătatea, comunitatea existentă fie în jurul copilului și a familiei sale, fie în jurul serviciului. Deschiderea serviciului spre comunitate permite acestuia să participe activ la viața instituțională.

Dacă ne planificăm să avem o serie de întâlniri cu părinții, pentru a discuta asupra unor teme de interes pentru aceștia, putem apela la medici pediatri, asistenți sociali, psihologi, care își desfășoară activitatea în servicii din comunitate. Aceste tipuri de activitate descriu o relație bidirecțională:

- Părintele primește informația de interes,
- Specialistul poate determina care este nevoia la nivelul comunității și poate iniția activități de intervenție primară (cu ocazia întâlnirilor, află că există familii care nu pot trimite copiii la creșă datorită situației materiale și financiare precare; că există o zonă de poluare extremă, starea de sănătate a copiilor fiind deficitară)

Un alt element al intervenției educative pe lângă copilul mic și familia acestuia este prevenirea și depistarea precoce a situațiilor de risc pentru copil. De exemplu, educatorul, datorită observațiilor curente asupra dezvoltării copilului, remarcă existența unor tulburări de dezvoltare. Ca urmare a schimburilor de informații dintre el și părinții copilului, se ia decizia unui examen complex de specialitate. Lucrul în rețea, cu alți profesioniști, poate determina elaborarea unei intervenții pluridisciplinare și interinstituționale care susține dezvoltarea copilului.

Care sunt instituțiile care ne pot susține în activitate?

- Structurile Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, care sunt de drept responsabile cu *protecția specială* a copiilor și *promovarea și respectarea drepturilor copilului*;
- Structuri publice de interes local pentru respectarea și promovarea drepturilor copilului (Consiliul județean/ local de sector, Primăriile, Serviciile Publice de Asistență Socială, Comisiile de Protecția Copilului);
- Serviciile ministerelor (inspectoratele de poliție, direcțiile de sănătate publică, direcțiile de dialog, solidaritate socială și familie, inspectoratele de muncă ș.a.);
- Serviciile comunitare locale și județene;
- Firme private care pot susține activitatea efectivă a serviciului, dar și susținerea financiară a unora dintre părinții cu probleme materiale și sociale;
- Presa, pentru a ne susține în dezvoltarea unor campanii de diseminare a informațiilor referitoare la îngrijirea, creșterea și dezvoltarea copilului sau la capacitățile parentale.

CAPITOLUL 5: Pregătirea copilului pentru creșă. Trecerea copilului de la creșă la grădiniță.

5.1. O decizie importantă pentru părinți, dar și pentru copil: mergem la creșă!

În demersul de dobândire și exersare a autonomiei și independenței, **copilul** (dar și părintele) **are nevoie să se separe de părinții săi**. Modul în care această separare este trăită de copil poate să fie determinantă pentru dezvoltarea sa ulterioară.

Ce simte copilul când se desparte de părinți? Pierdere și durerea, efectele separării și pierderii

Durerea este reacția normală la o pierdere, o experiență întâlnită mereu de-a lungul vieții. Pierderea este o parte naturală a existenței: copiii își pierd jucăria preferată; se sparge biberonul din care obișnuiau să bea laptele seara; moare pisicuța îndrăgită; dispare inexplicabil bunicul din viața lor.

Atunci când copiii sunt separați de părinții lor, fie și pentru câteva ore, ei trăiesc o stare de pierdere față de persoanele dragi, iar acest sentiment va deveni intens și confuzant pentru el. Pentru copii, acest proces poate avea un impact puternic asupra comportamentului lor și poate chiar întârzia dezvoltarea lor.

Există **5 faze generale ale pierderii**, pe care atât copiii, cât și adulții le trăiesc ori de câte ori suferă o pierdere. **Procesul nu se desfășoară lin, fazele se pot suprapune pe alocuri, pot avea loc regresive sau progrese în evoluția lor.**

Faza 1 : Șoc și negare

Pentru situația copiilor aduși la centrul de zi sau la creșă, aceștia pot să refuze să accepte realitatea, uitându-se sau fugind întotdeauna spre ușa pentru a vedea dacă nu cumva vine mama lor să îi ia. Deși i se explică că “va veni mai târziu”, el repetă aceleași gesturi sau spune mereu și mereu “ma-ma?”

Faza 2 : Mânie și vinovăție

Copiii își pot exprima mânia atât față de adulții care își desfășoară activitatea în centrul de zi/creșă, cât și față de părinți, când se regăsesc. Astfel, ei pot distruge lucrurile pe care părinții le-au dăruit și pe care ei le-au adus cu ei, fie își manifestă mania față de educatori sau față de alți copii aflați în grup.

Faza 3 : Tristețe și disperare

De cele mai multe ori, copiii aflați în etapa de separare de părinți, dezvoltă sentimente de vinovăție de genul: “Am fost un copil rău și am plâns când mama mi-a dat supă de morcovi. Și acum nu mă mai iubește și m-a lăsat aici”.

Faza 4 : Înțelegere și acceptare

Pe măsură ce capătă încredere în adulții care îi oferă îngrijire și în noul ambient, copiii acceptă separarea, astfel încât, vor fi pregătiți pentru noi situații de separare.

Faza 5: Integrarea

Copiii se adaptează și încep să asimileze modelele de relaționare și să își asume regulile noului spațiu în care se află, reîncepând să fie deschis stimulilor, activându-și tendințele exploratorii.

Tehnici de acceptare a separării de acasă

Educatorul poate susține acest moment al separării copilului de părinții săi (cu riscul de a ne repeta, dificil atât pentru copil, cât și pentru părinți) devenind un pilon principal pentru copil în procesul de adaptare a copilului în noul mediu. Acest profesionist trebuie să utilizeze toate mijloacele (metode, tehnici, spațiu) necesare pentru ca un copil să se dezvolte într-o manieră armonioasă, în absența părinților săi.

Rolul său ar fi să asigure copilului un *"sentiment continuu de existență"* (Winnicott), bază a dezvoltării copilului. Să încerce să atenueze sentimentul de anxietate datorat mediului necunoscut, la venirea sa în creșă. Pentru aceasta, **copilul are nevoie de o perioadă de adaptare (de obișnuire)**. Dacă aceasta perioadă se derulează treptat, dacă părintele are acordul educatorului să stea alături de copilul său 10, 20 de minute, să se separe treptat de acesta, copilul să îl poată repera pe educator ca fiind "prietenuț" părintelui (deci, persoana de încredere), va permite:

- copilului să facă cunoștință cu noul mediu, persoanele necunoscute (copii și adulți), noile obiceiuri / reguli, în prezența unei persoane cunoscute (părintele său),
- părintelui să-și depășească angoasele și sentimentele de vinovăție (separarea este percepută adesea ca fiind abandon) și să fie partener egal în demersul de îngrijire, creștere și educare (fără a se deresponsabiliza) a propriului copil pe perioada în care acesta se află la creșă,
- educatorului să cunoască părinții, obiceiurile și modul său de viață, pentru a le folosi în asigurarea sentimentului de continuitate între cele două spații de viață - domiciliu și creșă.

Efectele separării și ale pierderii

Separarea copilului de familia lui conduce în primul rând la probleme de atașament ceea ce vor atrage după sine întârzieri de dezvoltare sau schimbări de comportament.

Efectele separării copilului de părinți sunt strâns legate de următorii factori:

- modul în care adulții (atât părinții, cât și adulții din spațiul de primire) au reacționat față de copil;

- personalitatea copilului;
- mediul înconjurător.

Acest lucru este observat atunci când în situații similare, copiii răspund diferit, fiecare având nevoi specifice.

Principalele aspecte care pot fi observate ca urmare a separării copilului de părinți sunt:

- diverse tulburări somatice (febră, diaree acută, hipersomnie, lipsa poftei de mâncare, enurezis diurn, pavorn);
- lipsa încrederii;
- comportament retras, apatie, nu inițiază sau nu răspunde relaționării cu alte persoane, mutism;
- agresivitate, hiperactivitate, comportament dificil;
- întâzieri de dezvoltare sau regresie;
- dificultati in exercitarea controlului asupra sentimentelor si trăirilor emoționale.

Pentru a atenua pe cât posibil urmările unei separări traumatice pentru copil, este util să dezvoltăm o procesualitate a acesteia. Inevitabil, copilul a trecut până la acest moment prin diverse stări de separare (când se culcă singur în camera sa, când mama îl lasă în camera pentru a merge la bucatărie). Este obișnuit să meargă de-a buși-lea pe covor în căutarea unei jucării, în distanțare de mama sa, rămasă pe canapea, dar o aude și o vede. Nu este încă la vârsta la care poate conștientiza că un obiect există și dacă nu există în câmpul său vizual, sau este la vârsta la care exersează integrarea obiectului. Deci nu se află într-o situație de confort și siguranță.

Un prim pas, pe care părinții trebuie să îl facă în momentul în care au decis aceasta separare (pentru creșă sau pentru centrul de zi), este **să îl anunțe pe copil** de intenționalitatea lor: *”Vom merge într-un loc cu mulți copii și jucării. O să stai acolo puțin, fără mama. Mama vine mai târziu și te ia acasă, să ne culcăm în patul nostru. O să-mi fie dor de tine, pentru că te iubesc. Dar mama trebuie să meargă la serviciu”*. Pot părea multe cuvinte și de neînțeles pentru copil. Dacă le însoțim cu plimbări în zona clădirii creșei/centrului de zi, dacă ne petrecem câteva momente în spațiul de joacă al acesteia, copilul se va obișnui cu ambientul. Totodată, putem mări durata situațiilor de separare acasă, în mediul cunoscut. Părinții trebuie să reușească să ritualizeze momentele de separare-regăsire, astfel încât copilul să poată integra derularea acestor momente (anumite gesturi la plecare și regăsire, de exemplu).

Pasul următor, este **familiarizarea copilului** cu spațiul intern al creșei/centrului de zi, cu adulții care lucrează acolo, cu grupul de copii. Este important să dăm ocazia părintelui și copilului să viziteze spațiul, să vadă sălile în care se derulează programul zilnic al copilului (sala de joacă și activități, sala de baie, sala în care se ia masa și sala în care se odihnesc copiii). Să nu uităm că acesta este un moment important și pentru debutul relației partenoriale care se stabilește între noi și părinții copilului și că reacțiile părinților în cazul separării pot fi identice cu cele ale copilului.

Este important pentru părinte să aibă încredere în noi, să aibă convingerea că mediul de creștere și îngrijire îi aduce copilului toate premisele de dezvoltare integrată, că va continua să fie părintele copilului și cea mai importantă persoană pentru el și după momentul plecării sale din acel spațiu și că noi îl respectăm și îl recunoaștem ca autoritate pentru copil.

De îndată ce relația cu părintele și copilul este stabilită, este bine să realizăm cu părintele **un plan pentru temporizarea separării (etapizare).**

Acest plan va fi stabilit în funcție de câteva aspecte importante:

Legate de copil:

- Vârsta cronologică a copilului și gradul său de dezvoltare;
- Determinarea rutinelor cu care copilul este obișnuit (ore de somn, tip de alimentație, obiceiuri legate de igienă, ritualuri legate de aceste momente, dacă îl liniștește să i se cânte, să fie mângâiat pe spate etc.);
- Tipuri de jocuri și jucării preferate de către copil;
- Mod de adresabilitate (prenumele, porecle de alint...);
- Obiecte preferate de îmbrăcăminte, pentru alimentație.

Legate de părinte:

- Timpul pe care intenționează să îl petreacă separat de copil;
- Expectanțe în ceea ce privește creșterea și îngrijirea copilului său;
- Timp disponibil pentru a-l petrece împreună cu copilul în creșă/centrul de zi;
- Disponibilitate de relaționare cu profesioniștii din creșă/centrul de zi

Legate de serviciul de educație și îngrijire timpurie:

- Metodologiile și tehnicile abordate în creșterea și îngrijirea copilului;
- Exigentele în raport cu părintele (metode de menținere a relației cu serviciul, respectarea planului stabilit de comun acord etc.)

Exemplu de planificare a separării treptate a Ioanei (18 luni) de părinții săi.

Cu 15 zile înainte de începerea efectivă a frecventării creșei/centrului de zi:

Ziua I

Vizita împreună cu părinții, în cursul dimineții, în timpul programului de joacă (este important să nu perturbăm nici activitățile celorlalți copii aflați în sală!)

Timp de jumătate de oră, se vor așeza în spațiul de joacă și vor asista la jocul copiilor. Părinții vor putea răspunde interacțiunilor inițiate de ceilalți copii, însă atenția va fi înspre Ioana.

Ziua II

Ioana, împreună cu mama sa va veni la creșă/centru de zi, la aceeași oră ca și la vizita precedentă. Vor fi întâmpinate de către educatoare și conduse către sala de joc. Mama Ioanei este sfătuită să aducă cu dânsa și jucăria preferată a Ioanei. Vor petrece o oră împreună în sala de joacă. Mama o va însoți pe Ioana către toate centrele de activitate către care aceasta se îndreaptă. Educatorul o va prezenta pe Ioana grupului de copii cu aceste ocazii.

....

Se crește treptat numărul de ore petrecute de Ioana și mama sa în sala de joc. Pentru scurte momente, mama Ioanei va fi sfătuită să iasă din sala „până la toaletă”, „până la ușă”. Fiecare plecare trebuie să fie anunțată și trebuie să fie marcată reîntoarcerea. Mama este încurajată să participe la activitățile din centre, alături de educatoare și nu o va urma pe Ioana în cazul în care aceasta se va îndrepta spre un alt centru de activitate.

Ziua VII

Ioana și mama sa vor veni la creșă/centru de zi în apropierea programului de gustare a copiilor. Vor aduce cu ele farfuria fetei. Vor fi întâmpinate de către educatoare și conduse către sala de mese. Se vor așeza la masă împreună cu ceilalți copii și mama o va servi pe Ioana (sau o va ajuta să mănânce). Vor participa la strângerea mesei.

....

Ziua X

Ioana și mama sa vor veni în cursul dimineții și vor participa la activitățile întregii dimineți. Vor fi întâmpinate de către educatoare și conduse către sala de joc.

În toată această perioadă de timp, Ioanei i se va explica că mama va începe să stea ceva mai puțin la creșă/centrul de zi.

Ziua XII

Ioana și mama sa vor veni în cursul dimineții. Mama îi povestește că astăzi va pleca la serviciu câteva ore, dar se va întoarce după ce termină de mâncat împreună cu ceilalți copii. Împreună cu educatoarea, o va introduce pe Ioana în sala de activități și o va avertiza că pleacă în scurt timp. La întoarcere, după ritualul de regăsire dintre mama și fiică, educatoarea îi va povesti mamei Ioanei, în prezența copilului, ce a făcut aceasta în acest timp, valorizând curajul și realizările fetei: „ S-a jucat foarte frumos cu jucăriile și a fost foarte curajoasă, chiar dacă a fost puțin tristă”.

....
În următoarele zile se va crește treptat perioada în care mama Ioanei nu se află împreună cu fiica ei. De fiecare dată, la reîntoarcerea mamei, educatoarea îi da feedback mamei Ioanei (indirect, și Ioanei!)

Important în această planificare:

- Să ne asigurăm că Ioana a înțeles că separarea este temporară;
- Prin intermediul obiectelor-ancoră (obiecte de acasă, cu mirosul familiar, jucării preferate, fotografiile ale părinților), copilul începe să se simtă confortabil în spațiul străin;
- Aceeași persoană să preia responsabilitatea copilului în absența părinților;
- Văzând cum mama interacționează cu fetița, vom putea afla mai multe despre ele decât sunt capabile să spună despre ele. După modul în care ține fata de mână, după modul în care interacționează și relaționează în situații de joc, după cum procedează atunci când o hrănește (postura, așteptări)... Dacă are dificultăți de adaptare copilul, putem utiliza câteva dintre gesturile mamei, acestea fiindu-i Ioanei familiare și o vor reconforta.
- Pe toata perioada de separare, este important pentru copil să-i recunoaștem importanța trăirilor afective. „Acum ești supărată și ai tot dreptul, dar mama ta va veni repede înapoi. Uite ce păpușă mare avem aici!...”

Să nu uităm!

Adaptarea la creșă este un proces dificil! În derularea sa, copilul se sprijină pe:

- Sentimentul de continuitate afectivă pe care i-l dă un mediu cald și familial
- Sentimentul de valorizare și recunoaștere al propriei suferințe (empathia, sensibilitatea educatorului)
- Sentimentul de valorizare a competențelor sale
- Colaborarea dintre părinte și educator

5.2. Următorii pași... de la creșă către grădiniță!

Urmând în mare măsură aceiași pași, putem să susținem copilul în demersul de trecere spre grădiniță. Dincolo de adaptarea copilului cu un nou mediu și cu persoane diferite (adulți și copii), aici vorbim despre adaptarea la un nou program de viață în cadrul grădiniței, în care există alte așteptări.

Putem să facilităm acest demers prin vizitarea unei grădinițe, prin asistarea la activitățile grupei mici de la grădiniță, împreună cu copiii de 3 ani, cu atât mai mult cu cât la grădiniță întâlnim copii de vârste apropiate. Cu aceste ocazii putem afla „despre grădiniță” chiar de la educatoare și de la copii și putem iniția o activitate integrată (timp de o săptămână) la noi în centrele de activitate. Putem să ne sfătuim cu educatoarea de la grupă, vizând câteva tipuri de activități desfășurate în comun.

Când unul dintre copii urmează să meargă la grădiniță, este util să îi solicităm părintelui să pregătească acest „transfer” nu doar cu copilul, ci și cu educatoarea care va lucra cu el la grădiniță. Este important ca noi să putem fi puși în relație, astfel încât educatoarea de la grădiniță să aibă acces - cu acordul părintelui - la informațiile, observațiile și evaluările noastre (aflate în dosarul copilului). Astfel, va putea pregăti la rândul-i, împreună cu părinții copilului, momentul de adaptare la grădiniță.

Bibliografie

- Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, „*Rolul și responsabilitățile personalului didactic în protecția și promovarea drepturilor copilului*”, București, Editura Trei, 2006
- Anghelescu Carmen, „*Bebelușul este o persoană*”, Humanitas, 2002
- Dombro Amy Laura, Colker Laura J, Dodge Diane Trister, „*The creative curriculum for Infants and Toddlers*”, Teaching Strategies, 2001
- Păun Emil, „*Educația timpurie în grădinițele de copii în România într-un deceniu de tranziție*”, UNICEF, Vanemmonde, 2000
- Patrick Daunt, „*Integrarea în comunitate a copiilor cu cerințe educative speciale*”, Ministerul Învățământului / UNICEF, 1996, p.17).
- Păun Emil, Romiță Iucu – Colectiv de autori, „*Educația Preșcolară în România*”, Polirom, 2002
- Squibb Betty, Deitz J Sallz, „*Activități de învățare pentru copiii foarte mici (de la naștere la 3 ani)*”, UNICEF, Vanemmonde, 2005
- Vrăsmaș, Ecaterina (coord.) „*Set de instrumente, probe și teste pentru evaluarea educațională a copiilor cu dizabilități*”, RENINCO – UNICEF, p. 11 – 13, 2001.
- **** „*Educația timpurie în România*”, Step by Step-IOMC-UNICEF, Vanemmonde, 2004.
- **** „*Educatorul Specializat din serviciile de protecție a copilului*”, Colectiv Profesiuni Sociale, CRIPS, 2002
- **** „*F.A.M – Formarea formatorilor pentru asistenții maternali – suport de curs*”, DPC-EU/PHARE Componenta 2- CRIPS, Antena „Bucium”, 1997
- **** „*Prevenire Precocă și Educație în Domeniul Dezvoltării Copilului Mic*”, Universitatea de Medicină și Familie „Carol Davila” – București, Clinica de psihiatrie a copilului și adolescentului și Spitalul Universitar din Geneva, Clinica de psihiatrie infantilă Geneva, DPC, TRITONIC, 1999.